

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА НАУКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

24 жовтня 2024 р.
м. Запоріжжя

УДК 34(477)(062)

П 685

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права, Перший проректор Запорізького національного університету;

Коломєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та адміністративного права, заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету;

Євтушенко Дар'я Сергіївна – доктор філософії зі спеціальності 081 Право, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права, заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету.

Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24 жовтня 2024 року / за заг. ред. Т.О. Коломєць. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 132 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів», яка відбулася на базі юридичного факультету Запорізького національного університету 24 жовтня 2024 року.

© Запорізький національний університет, 2024

ЗМІСТ

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

<i>Алімов К.О.</i> ДИСТАНЦІЙНА УЧАСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	5
<i>Болокан І.В.</i> ПРАВО НА ОБМІН ТОВАРУ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ВІДМІННОСТІ У ЗАКОНОДАВЧОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ.....	9
<i>Євтушенко Д.С., Титаренко М.В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ «ЗАЛЕНА КІМНАТА» ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ПІДРОЗДІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ.....	14
<i>Єна І.В.</i> КІБЕРПРОТІР - ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	18
<i>Kolomoiets T.</i> FINANCIAL MONITORING OF POLITICALLY EXPOSED PERSONS AS A MEANS OF PREVENTING AND COMBATING LEGALISATION (LAUNDERING) OF 'DIRTY MONEY': ISSUES OF FIXATION IN THE LEGISLATION OF UKRAINE.....	22
<i>Панкратова К.О.</i> УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ...26	
<i>Плутницька К.М.</i> ПОКАЗНИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СТАТТЯ 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ).....	30
<i>Самойленко Г.В., Малафєєв А.А.</i> ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЖИТЛУ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	33
<i>Самойленко Г.В., Жарик Є.А.</i> ВІРТУАЛЬНИЙ АКТИВ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ...37	
<i>Удовика Л.Г.</i> ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ В УМОВАХ РІЗНОВЕКТОРНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ.....	40

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

<i>Безродня Д.А., Алімов К.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....	44
<i>Бібік Б.В.</i> Наук. кер. <i>Алімов К.О.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ.....	46
<i>Волочан М.</i> Наук. кер. <i>Шарая А.А.</i> ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	48
<i>Гайдук К.Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ ВНАСЛІДОК ПОРУШЕНЬ, ВИКЛИКАНИХ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	51
<i>Гуля Д.І.</i> Наук. кер. <i>Алімов К.О.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	55
<i>Калугіна І.О..</i> Наук. кер. <i>Удовика Л.Г.</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД КИТАЮ.....	57
<i>Коровіна К.О., Алімов К.О.</i> ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	60
<i>Коровіна К.О.</i> Наук. Кер. <i>Шипанова О.О.</i> ВОДІЙ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	62
<i>Лях Д.А.</i> Наук. кер. <i>Єна І.В.</i> ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ.....	65
<i>Ляхов Г.І.</i> Наук. кер. <i>Омельянчик С.В.</i> ПРАВО НА ВІДПУСКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	67
<i>Ляхов Г.І.</i> Наук. кер. <i>Бондар О.Г.</i> ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРИВАТИЗАЦІЮ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	70

<i>Медвідь Т.Т. Наук. кер. Євтушенко Д.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МОБІЛІЗАЦІЙНУ ПІДГОТОВКУ ТА МОБІЛІЗАЦІЮ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ.....	73
<i>Медвідь Т.Т. Наук. кер. Єна І.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ЯК СУБ'ЄКТА ЗАХИСТУ ПРАВ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	75
<i>Падалко В.О. Наук. кер. Євтушенко Д.С.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ...78	
<i>Падалко В.О. Наук. Кер. Шипанова О.О.</i> ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	80
<i>Паладійчук О.С. Наук. кер. Плутницька К.М.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПРОЯВИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	82
<i>Паладійчук О.С. Наук. кер. Удовика Л.Г.</i> ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	84
<i>Панасенко Р.О. Наук. кер. Тимошенко М.О.</i> ВІДСУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИФРОВОГО ПІДПИСУ КЕРІВНИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В «ДІЯ.ПІДПИС» У ПЕРІОД ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	86
<i>Піньковський Р.В. Наук. кер. Удовика Л.Г.</i> СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	89
<i>Рубанов С.О. Наук. кер. Удовика Л.Г.</i> НАПРЯМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	91
<i>Северін О. Наук. кер. Самойленко Г.В.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ.....	94
<i>Сердюк Р.В. Наук. кер. Самойленко Г.В.</i> РЕЄСТРАЦІЯ МАЙНА ЯК ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА.....	98
<i>Тимошенко В.Г.</i> МЕТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	101
<i>Федоренко С.В. Наук. кер. Алімов К.О.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	104
<i>Франковська С.А.</i> ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: ПОНЯТІЙНИЙ АНАЛІЗ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ).....	106
<i>Хома І.М., Алімов К.О.</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ У ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО УКРАЇНИ.....	110
<i>Шилова Ю.О. Наук. кер. Болокан І.В.</i> СТРОК ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	112
<i>Шилова Ю.О. Наук. кер. Плутницька К.М.</i> АДАПТАЦІЯ РОЗДІЛУ І ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ДО ВИКЛИКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	115
<i>Шилова Ю.О. Наук. кер. Єна І.В.</i> ВПЛИВ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	118
<i>Шилова Ю.О., Алімов К.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У СПОРАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	121
<i>Широка К.О. Наук. кер. Плутницька К.М.</i> СУТНІСТЬ ПРИНЦИПУ NE BIS IN IDEM В КОНТЕКСТІ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ ...	124
<i>Широка К.О. Наук. кер. Удовика Л.Г.</i> ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	126
<i>Якимова Є.І. Наук. кер. Болокан І.В.</i> ПОЖЕРТВА ЯК НАЙПОШИРЕНІШИЙ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	128

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Алімов К.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Запорізький національний університет

Запоріжжя, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5053-0945>

Alimov.kirill9499@gmail.com

ДИСТАНЦІЙНА УЧАСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

REMOTE PARTICIPATION IN CIVIL JURISDICTION IN THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

Abstract. *In the conditions of the legal regime of martial law, increasing threats to the life and health of participants in civil proceedings, the issue of remote participation during the implementation of civil proceedings in court is extremely urgent. The article examines the impact of the legal regime of martial law on participation in a court session in videoconference mode. In addition, the article examines the main legal aspects of preventing violations of the basic principles of justice in the conditions of the legal regime of martial law.*

Ключові слова: правосуддя, правовий режим воєнного стану, цивільне судочинство, дистанційна участь, судові засідання, діджиталізація, відеоконференція.

Key words: justice, legal regime of martial law, civil justice, remote participation, court session, digitization, video conference.

Варто зауважити, що починаючи з 2012 року, цивільне судочинство передбачає сучасні інформаційно-телекомунікаційні засоби залучення осіб до участі у судовому засіданні. Тим не менш, виклики перед здійсненням правосуддя, що виникли під час повномасштабної збройної агресії з боку Російської Федерації проти України, в частині забезпечення безпекових умов та реальної можливості участі для учасників цивільного судочинства зумовлюють розвиток процесуальних інструментів та механізмів дистанційної участі осіб у захисті їх прав, свобод та законних інтересів. А тому, на сьогоднішній день, важливим аспектом залишається визначення можливості здійснення дистанційного правосуддя в Україні та порівняння останнього з сучасним правовим регулюванням щодо дистанційної участі учасників справи та їх представників у судовому засіданні.

Дослідження доступу до правосуддя у цивільних справах присвятили свої роботи багато науковців, серед яких особливої уваги заслуговують наступні: Ю. Матат, В. Заборовський, Д. Луспеник, Т. Цувіна, А. Виноградова, Ю. Полюк та інші. Серед вчених, що досліджували питання діджиталізації правосуддя, у тому числі й дистанційної участі осіб до судового розгляду варто визначити наступних: Л. Остафійчук, Л. Остич, І. Татулич, К. Шейко та інші.

Вагомо значення під час дії правового режиму воєнного стану є забезпечення діяльності суду, як найбільш дієвого механізму захисту та відновлення оспорюваних чи невизнаних прав особи. В контексті цивільного судочинства, забезпечення принципів рівності перед законом і судом (стаття 6 ЦПК України) та змагальності сторін (стаття 12 ЦПК України) є ключовими аспектами забезпечення ефективного правосуддя. Вбачається, що оскільки цивільні та господарські спори мають приватно-правовий інтересів серед відповідних учасників провадження, пошук нових механізмів щодо забезпечення здійснення ефективного судочинства в умовах воєнного стану є найбільш складним питанням з точки зору пошуку балансу між об'єктивними можливостями здійснення правосуддя, зокрема й проведення судового засідання та процесуальними правами, інтересами його учасників [3].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» містить фундаментальні положення щодо недопущення звуження чи скасування гарантованих Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, ЦПК України та іншими нормативно-правовими актами прав особи щодо судового захисту своїх прав, свобод та законних інтересів. Згідно статті 12² Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені. Вбачається, що дані положення є фундаментальними в контексті недопущення звуження чи скасування прав осіб на судовий захист, у тому числі й цивільного судочинства. Особливого значення набуває положення частини 2 статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», згідно якого скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Уявляється, що дане положення обумовлює неможливість зменшення обов'язкових процесуальних етапів (дій) або створення додаткових механізмів для пришвидшення розгляду цивільної справи поза наявних інструментів вирішення спору. З одного боку, дане положення є вагомим фактором недопущення порушення прав та законних інтересів учасників

відповідного провадження, у тому числі й щодо процесуальних строків, однак з іншої сторони, дане положення фактично нівелює можливість запровадження додаткових процесуальних інструментів для здійснення правосуддя в умовах воєнного стану, що вбачається слабким місцем сучасного законодавства з визначеного питання.

З урахуванням положень сучасного законодавства дистанційну участь пропонується розглядати у двох аспектах: здійснення дистанційного правосуддя та дистанційний розгляд відповідної справи. Отже, що стосується здійснення дистанційного правосуддя, то під ним слід розуміти здійснення правосуддя за допомогою інформаційно-телекомунікаційних засобів під час розгляду відповідної справи, починаючи від прийняття позову, проведення всіх засідань у режимі відеоконференції, а закінчуючи ухваленням кінцевого рішення по справі. Таким чином, дистанційне правосуддя передбачає трансформацію від фізичного залучення осіб під час проведення цивільного судочинства на дистанційну форму за допомогою інформаційно-телекомунікаційних засобів.

Загальносвітовий тренд на впровадження дистанційного правосуддя почав формуватися під час пандемії, викликаною коронавірусною хворобою з 2020 року. Прикладами впровадження часткового дистанційного правосуддя стали: США, Великобританія, Естонія та інші держави. Зокрема, у США дистанційний розгляд судових справ запровадили в деяких штатах, причому в обов'язковому порядку, однак в інших штатах – за можливістю. У Великобританії було збільшено кількість судових засідань, які слухаються у спеціально розробленому мобільному додатку. Що стосується Естонії, то судді та інші співробітники судів дистанційно працюють завдяки впровадженню електронного правосуддя.

Одним із елементів права на справедливий судовий розгляд є доступ до правосуддя. ЄКПЛ покликана гарантувати та забезпечити не теоретичні та ілюзорні, а практичні та ефективні права особи щодо судового захисту, що узгоджується з практикою ЄСПЛ (*n. 34 справа Matthews v. the United Kingdom*); право на доступ до суду повинно бути «практичним та ефективним», а не «теоретичним чи ілюзорним» (*n.36 справи*) [5,6].

Таким чином, ЄСПЛ вважає, що доступ до правосуддя є динамічним та багатоетапним елементом права на справедливий судовий розгляд, що не охоплюється виключно поданням позову. До того ж, порушення судового провадження саме по собі не задовольняє усіх вимог пункту 1 статті 6 ЄКПЛ. Як вказує ЄСПЛ, ціль та сутність Конвенції – гарантувати та забезпечити права, які є практичними та ефективними, а не теоретичними або ілюзорними. Згідно рішень ЄСПЛ (*n. 46 «Multiplex v. Croatia», n. 25 «Kutic v. Croatia»*)- право на доступ до суду включає в себе не тільки право ініціювати провадження, а й право отримати «вирішення» спору повноважним судом [7,8].

На жаль, починаючи з 2014 року, тобто з моменту проведення АТО дане питання вирішувалось лише точковими змінами до ЦПК України, без виділення окремого інституту норм у відповідному розділі (главі) процесуального закону. До того ж, відповідно до Конституції України, Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та ЦПК України, дистанційне правосуддя в Україні не передбачено. На сьогоднішній день, дистанційне правосуддя або діджиталізація правосуддя знаходиться на етапі трансформації та має певні недоліки і ризики. Яскравим прикладом видається неможливість судом дослідити, зокрема речові матеріальні докази, що передбачають безпосередню оцінку судом сенсорними відчуттями, що унеможлиблює дистанційний розгляд справи судом поза приміщенням суду. А тому, фізичне направлення доказів, у тому числі ознайомлення з ними протилежною стороною по справі залишається неминучим аспектом дотримання принципу змагальності сторін. До того ж, серед інших процесуальних ризиків варто навести: фактична неможливість проведення судового засідання у дистанційному режимі через відсутність центрального чи автономного електропостачання, можливість зловживання зі сторони учасників провадження щодо формального пошуку обставин для зриву судового засідання, що впливатиме на розумні строки вирішення цивільної справи та інші. Варто погодитись із думкою О.В. Музиченко, та М.В. Карандась згідно якої – існування та функціонування такої можливості залежить не тільки від юридичного підґрунтя, а й від фактичної можливості українських судів провадити судочинство за допомогою цифрових програм та гаджетів [10].

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 25.09.2024).
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Верховна Рада України офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.09.2024).
3. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 25.09.2024).
4. Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 1950 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995> (дата звернення: 25.09.2024).
5. Рішення Європейського суду з прав людини Matthews v. the United Kingdom (1999). URL:

[https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) (дата звернення: 25.09.2024).

6. Рішення Європейського суду з прав людини *Bellet v. France* (1995). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ES011035> (дата звернення: 25.09.2024).

7. Рішення Європейського суду з прав людини «*Multiplex v. Croatia*» (2003). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-22701%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-22701%22]}) (дата звернення: 25.09.2024).

8. Рішення Європейського суду з прав людини «*Kutic v. Croatia*» (2002). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-125528%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-125528%22]}) (дата звернення: 25.09.2024).

9. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 25.09.2024).

10. Музиченко О. В., Карандась М. В. Електронне провадження в Україні через призму процесуальних кодексів та міжнародного досвіду. Право і суспільство. 2022. № 6. С. 239–246.

Болокан І. В., д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

ПРАВО НА ОБМІН ТОВАРУ НАЛЕЖНОЇ ЯКОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ВІДМІННОСТІ У ЗАКОНОДАВЧОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ

THE RIGHT TO EXCHANGE GOODS OF APPROPRIATE QUALITY: FEATURES OF IMPLEMENTATION DURING WARTIME AND DIFFERENCES IN LEGISLATIVE REGULATION

Abstract. *The regulatory regulation of the right to exchange goods of appropriate quality, which is provided by two different legislative acts - the Civil Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Protection of Consumer Rights" is being studied. Issues of feasibility of duplicating norms in various acts are analyzed. The content of the right to exchange goods of appropriate quality is characterized in these legislative acts, as well as in the new Law of Ukraine "On the Protection of Consumer Rights", the entry into force of which is connected with the termination or cancellation of martial law in Ukraine. It is noted that many provisions of the Central Committee of Ukraine on retail purchase and sale and special legislative acts on the protection of*

consumer rights are identical or similar, on the other hand, the provisions of special laws are more detailed and provide more possible options for behavior for the consumer (choice of demands that he can present). It is concluded that the issue of the feasibility of duplicating similar norms in different legal acts is debatable, because there are many arguments both in favor of such duplication and against such a normative solution.

Key words: *consumer, product quality, appropriate product quality, exchange, right of exchange.*

Ключові слова: *споживач, якість товару, належна якість товару, обмін, право обміну.*

Запровадження режиму воєнного стану безсумнівно вплинуло на всі сфери суспільного життя. Не є винятком у цьому й сфера захисту прав споживачів. Як зазначається на сайті Міністерства економіки України, через те, що на перевірки у сфері захисту прав споживачів під час воєнних дій також діє мораторій, з урахуванням такого обмеження особливої важливості набуває підхід «свідомого споживання». Також Міністерством економіки України узагальнено найбільш поширені порушення у сфері захисту прав споживачів, серед яких більшість пов'язана з порушенням вимог щодо якості товарів, робіт, послуг (зокрема: неповернення коштів споживачам; порушення термінів проведення гарантійного ремонту; отримання товарів неналежної якості; відсутність повної, достовірної інформації про товари та про продавців в інтернет-магазинах [1]). Натомість й захист інших прав споживача має не менше значення. Одним з них є право на обмін товару належної якості. Метою цієї публікації є з'ясування особливостей врегулювання змісту цього права Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) та спеціальним законодавством – Законом України «Про захист прав споживачів». Наразі ще чинним є Закон від 12 травня 1991 року №1023-XII (далі – Закон №1023-XII), натомість вже прийнятий новий закон з такою ж назвою від 10 червня 2023 року №3153-IX (далі – Закон №3153-IX), набрання чинності яким пов'язано з припиненням чи скасуванням воєнного стану. Проаналізуємо норми ЦК України про роздрібну купівлю продаж та відповідні норми у Законах України «Про захист прав споживачів» (як нині чинного, так і новітнього, що не набрав ще чинності через тривання режиму воєнного стану), з метою відповіді на питання: 1) чи тотожним є врегулювання відповідного права у ЦК України та спеціальних законодавчих актах; 2) чи враховано у новому Законі України «Про захист прав споживачів» недоліки попереднього закону; 3) чи доцільним є дублювання норм у різних нормативно-правових актах.

У ст. 707 ЦК України йдеться про право покупця обміняти неспродовольчий товар належної якості на аналогічний товар. Причиною звернення покупця до

продавця з відповідною вимогою є певна невідповідність товару потребам споживача. У ЦК України серед відповідних параметрів називаються розмір, форма, габарит, фасон, комплектація товару, а відповідний перелік сформульовано невичерпно (використовується частка «тощо» [2]). У Законі №1023-XII відповідний перелік сформульовано трішки інакше. Не згадується у ньому «комплектація», натомість, крім перелічених вище параметрів, вказується також «колір». Конструкція невичерпаності також сформульовано дещо інакше – «або з інших причин не може бути ним використаний за призначенням» (ч. 1 ст. 9 Закону №1023-XII) [3]. Однаково в обох актах врегульовано питання строків реалізації відповідного права (14 днів, не рахуючи дня купівлі) та можливість збільшення цього строку продавцем.

Як ЦК України, так і Закон №1023-XII згадують, насамперед, саме про обмін товару, а не про розірвання договору (відмову від договору) та повернення коштів. Можливість останнього (розірвання договору та повернення грошей) в обох актах пов'язується з відсутністю у продавця на момент обміну необхідного для обміну товару. Закон №1023-XII в якості альтернатив розірванню договору надає споживачу право або придбати будь-які інші товари з наявного асортименту з відповідним перерахуванням вартості, або здійснити обмін товару на аналогічний при першому ж надходженні відповідного товару в продаж (ч. 2 ст. 9 [3]).

Схожим чином в обох законодавчих актах (у ЦК України та у Законі №1023-XII) врегульовано й питання умов для звернення покупця (споживача) з відповідною вимогою. У ЦК України такими вимогами є збереження товарного виду товару, його споживчих властивостей, не перебування його у споживанні, наявність доказів придбання товару саме у цього продавця (ч. 1 ст. 707 ЦК України [2]). У Законі №1023-XII крім цього йдеться про збереження пломб, ярликів, а «докази придбання товару у продавця» деталізовані – ними є «розрахунковий документ, або відтворений на дисплеї програмного реєстратора розрахункових операцій QR-код, ..., або електронний розрахунковий документ» (абз. 3 ч. 1 ст. 9 [3]).

Більш деталізованими та конкретними є положення бланкетної норми спеціального закону. Якщо у ч. 2 ст. 707 ЦК України відповідна норма сформульована абстрактно та є зовсім неконкретною («перелік товарів, які не підлягають обміну або поверненню ... встановлюється нормативно-правовими актами»), адже незрозуміло, про які акти йдеться, – закони чи підзаконні акти, то в абз. 4 ч. 1 ст. 9 Закону №1023-XII різновид нормативного акта вже більш конкретизовано, принаймні вказано суб'єкт його видання («перелік товарів, що не підлягають обміну (поверненню) ... затверджується КМУ» [3]).

Є також аспекти, які врегульовані в одному акті, та не врегульовані в

іншому. Так, у ЦК України врегульовано ситуації, коли при обміні на аналогічний товар виявлено різницю в ціні, а далі закріплено положення про вирішення таких ситуацій – покупець проводить необхідний перерахунок з продавцем (ч. 1 ст. 707 ЦК України) [2]. У Законі №1023-XII врегульовано питання розрахунків між сторонами при розірванні договору (провадяться виходячи з вартості товару на час його купівлі) та час повернення споживачеві грошей (загальне правило – у день розірвання договору, виняток – у разі неможливості повернути у день розірвання – в інший строк за домовленістю сторін, із встановленням максимальної межі – не пізніше ніж протягом семи днів з дня розірвання договору) (ч. 3 ст. 9 [3]).

Що ж стосується новітнього Закону «Про захист прав споживачів» – Закону №3153-IX, його відповідні норми сформульовано дещо інакше. Особливо яскраво це має прояв у тому, що, зберігаючи відсилання до підзаконного нормативно-правового акта (як і наразі – нормативно-правовий акт КМУ), в якому визначено перелік товарів, що не підлягають обміну (поверненню), він вміщує певні узагальнюючі ознаки товарів, які не підлягають поверненню, серед яких, наприклад: товари, виготовлені за індивідуальним замовленням; товари, які швидко псуються; товари, пошкоджені або зіпсовані з вини споживача (ч. 5 ст. 5 Закону №3153-IX [4]). Окремі товари з переліку, наведеного у ч. 5 ст. 5 Закону №3153-IX, відтворюють ті товари, які й наразі є у Переліку товарів належної якості, що не підлягають обміну, затверджені Постановою КМУ від 19.03.1994 р. №172 (наприклад, друковані медіа (газети, журнали, інші періодичні видання)), що, правда, формулювання є більш сучасним та актуальним, адже враховує й винятки із цього правила (п. 5 ч. 5 ст. 5 Закону №3153-IX [4]). Також помітним є й те, що новий Закон №3153-IX відразу надає альтернативу обміну – повернення товару і, відповідно, коштів сплачених за нього [4].

Привертає увагу й врегулювання тих питань, які не були врегульовані ані в Законі №1023-XII, ані у ЦК України. Так, врегульовано питання щодо строку обміну (повернення) товару належної якості – «у разі якщо день купівлі не збігається з днем отримання товару – цей день вираховується з дня отримання, а якщо день отримання встановити неможливо – з дня укладення договору купівлі-продажу, якщо більш тривалий строк для обміну такого товару не встановлено продавцем» [4].

Отже, чимало норм ЦК України про роздрібну купівлю-продаж та спеціальних законодавчих актів є тотожними або схожими, натомість положення спеціальних законів є більш деталізованими, що є зрозумілим, та передбачають більше можливих варіантів поведінки для споживача (вибір вимог, які він може пред'явити). Питання щодо доцільності дублювання схожих норм у різних нормативно-правових актах є дискусійним, адже аргументом на користь

доцільності такого дублювання є зручність у використанні спеціального закону, коли немає потреби шукати необхідні норми в іншому акті (у нашому випадку – у ЦК України). Аргументом на користь недоцільності дублювання є саме «дублювання», що тягне збільшення обсягу нормативних актів, в яких відповідні норми дублюються. Звичайно, слід зважати, що в ЦК України відповідні норми стосуються лише питань роздрібної купівлі-продажу товару, тоді як у спеціальному щодо захисту прав споживачів законі відсутня прив'язка до конкретних різновидів договорів. Відповідно розширенням є у спеціальному законодавстві й суб'єктний склад другої сторони (у ЦК України – лише покупець, у спеціальному законодавстві споживачем товару визнається не лише покупець, а й фізична особа, яка використовує його (п. 22 ч. 1 Закону №1023-XII [3], п. 29 ч. 1 ст. 1 Закону №3153-IX [4]). У новому Законі №3153-IX використовується більш сучасна термінологія, норми про обмін товарів належної якості вміщують чимало положень, які раніше не було врегульовано, що є позитивним моментом. Отже, очікуємо завершення (скасування) режиму воєнного стану та набрання чинності новітнім законом, застосування норм якого покаже їх ефективність.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Як споживачу захистити свої права в умовах воєнного стану? URL: <http://surl.li/muapcj> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (із змінами) № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 10.10.2024).
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. №1023-XII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>. (дата звернення: 10.10.2024).
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 10.06.2023 р. № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text>. (дата звернення: 10.10.2024).

Євтушенко Д.С., доктор філософії зі спеціальності Право (PhD),
старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5334-8498>
darya_ezh@ukr.net

Титаренко М.В., доктор філософії зі спеціальності Право (PhD), доцент,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8200-2680>
marina_5@i.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ «ЗАЛЕНА КІМНАТА» ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ПІДРОЗДІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

IMPLEMENTATION OF THE “HALLOWED ROOM” METHODOLOGY AS A COMPONENT OF THE PREVENTIVE WORK OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES OF UKRAINE: THE ROLE AND IMPORTANCE OF COMMUNICATION CULTURE

Abstract. *The results of the study include an analysis of the existing concepts of the “green room” methodology, preventive work of law enforcement agencies, and the communication culture of law enforcement officers; an analysis of the features of the “green room” methodology and determination of the role and importance of communication culture in the implementation of the “green room” methodology in order to achieve the set goals.*

Ключові слова: *правоохоронні органи України, методика «зелена кімната», підрозділи ювенальної превенції, профілактика правопорушень, комунікативна культура*

Keywords: *law enforcement agencies of Ukraine, “green room” methodology, juvenile prevention units, prevention of offenses, communication culture*

До особливостей діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції в Україні можна віднести і застосування методик правоохоронних органів зарубіжних країн, які при адаптації до національної

практики реалізації функцій правоохоронних органів знайшли своє місце та значення, зважаючи на позитивну практику такої реалізації та ефективні результати для досягнення поставлених цілей. Так, серед поширених методик, які застосовуються підрозділами Національної поліції, зокрема підрозділами ювенальної превенції, належить методика «Зелена кімната», яка упродовж останніх років набула масштабування та загальнодержавного значення в межах діяльності правоохоронних органів та реалізації їх окремих цілей, як-от забезпечення найкращих інтересів дитини, прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина тощо.

Враховуючи вітчизняну нормативно-правову базу (Конституція України, Кодекс України про адміністративні правопорушення; Кримінальний кодекс України; Закон України «Про Національну поліцію»; Закон України «Про освіту»; Закон України «Про охорону дитинства»; Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи»; Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України; Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі тощо) та міжнародні нормативно-правові акти (серед яких і Конвенція ООН про права дитини; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства тощо), а також пріоритетні цілі підрозділів, уповноважених на роботу з дітьми, серед яких формування політики забезпечення найкращих інтересів дитини, і міжнародні стандарти, серед яких правосуддя, дружнє до дитини, принципи та правила взаємодії правоохоронних органів до дітей, які перебувають «у конфлікті з законом», та дітей, які перебувають «у контакті з законом», варто розглядати застосування методики «зелена кімната», як систему заходів, зорієнтовану на дотримання норм перерахованих НПА та загальновизнаних принципів взаємодії зі спеціальними суб'єктами, зокрема під час опитування, та реалізації цілей діяльності правоохоронних органів, в т.ч. з попередження, припинення та недопущення повторного вчинення правопорушень дітьми та щодо дітей.

Автори навчального посібника «Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції» визначають методику «зелена кімната» як «спеціально організовану систему заходів, що має на меті забезпечити законність, гуманність та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом чи перебуває у контакті із законом» [1, С. 72], а основним завданням її визначає «попередження, профілактику, корекцію негативних наслідків відхилення в поведінці та психологічної деформації дітей, схильних до вчинення правопорушень і злочинів» [1, С. 72]. Авторами «Методичних рекомендацій

щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських» визначено, що визначена методика може «застосовуватись слідчими та ювенальними поліцейськими для проведення інтерв'ювання (допиту/опитування) дитини з урахуванням її вікових та психологічних особливостей в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації психіки дитини [2, С. 19], при цьому метою методики є «отримання достовірних показань дитини під час проведення її допиту/опитування в умовах мінімізації та недопущення повторної травматизації її психіки» [2, С. 19],

Варто погодитися з думкою авторів визначених праць, щодо комплексної сутності методики, адже сама методика «зелена кімната» не є односкладовою, це комплекс (що складає систему) дій, умов, принципів організації, правил спілкування (застосовуючи найкращі практики комунікативної культури) з особливою категорією (а) діти, у конфлікті з законом; б) діти, у контакті з законом), які у ефективній взаємодії одна з одною складають ефективний механізм роботи з дітьми для отримання найбільш повної інформації про обставини, в яких опинилась дитина, при цьому з мінімізацією будь-яких проявів стресу для дитини.

Не менш цікавою є і думка щодо «формули ефективності» методики «зелена кімната», зокрема «формулою ефективної взаємодії з дитиною» є взаємозв'язок складових «безпечне місце» та «безпечний дорослий», в результаті якого є «дитина у безпеці» [2, С. 19]. Враховуючи цю формулу, варто розглянути всі її складові. Так, «безпечне місце» авторами визначається як таке, про яке дитина має повну інформацію; яке є безпечне від насильства над дитиною у будь-якому його прояві (зокрема комфортне для її психологічного стану, відсутність загрози тиску); комфортне для фізичного стану дитини (температурні умови, чітко визначене коло присутніх осіб тощо); предмети інтер'єру для комфортного перебування, які враховують вікові особливості дитини, її інтереси. Друга складова – «безпечний дорослий» - це особа, якій можна довіряти (яка має на меті забезпечувати її права, свободи та законні інтереси); висококомпетентна особа (здатна професійно взаємодіяти з дитиною, враховуючи її особливості, в т.ч. вікові, враховувати психологічний стан дитини та її потреби; здатна розуміти дитину, з якою взаємодіє; здатна до співчуття (проявлення емпатії)). Не менш важливою складовою варто виділити і комунікативну культуру уповноваженої особи на взаємодію з дитиною, в основі якої повинна лежати етична поведінка. Враховуючи те, що першою складовою реалізації методики «зелена кімната», основою взаємодії з дитиною, є налагодження контакту з дитиною засобами комунікації, комунікативна культура уповноваженої особи має неабияке значення, адже від реалізації

першого етапу буде залежати і основний етап – безпосереднє отримання інформації про обставини справи, тоді як недосягнення першого етапу має наслідком відмови дитини від спілкування, відмови від взаємодії, і, як наслідок, недосягнення цілей діяльності уповноваженого працівника правоохоронного органу. При цьому, доцільним вважається розглянути особливості комунікативної культури працівників правоохоронних органів. Так, дослідники Якимчук М.Ю. та Шнайдер А.О. у своїй роботі «Комунікативна компетентність як складова професійної діяльності працівника поліції» визначають наступні складові: «володіння вербальними та невербальними засобами мовлення, зрозумілими для кожної особи; результат, який повинен бути досягнуто; постійний контакт із різними категоріями населення; оцінка особистості для встановлення емоційного контакту та підтримки довірливих стосунків з будь-ким для подальшої позитивної співпраці; контакт із непростими людьми; емоційно-вольовий самоконтроль; перебіг у режимі права і правовідносин; обмеженість у часі; участь у комунікативних ситуаціях, що пов'язані із складними умовами; участь у комунікативних ситуаціях, що виникають у непередбачуваних обставинах: напруженості, конфліктності, протистояння; дотримання вимог професійної етики, субординації, статутів та законності; знання технік та прийомів активного слухання; обізнаність та ерудованість, що необхідна для побудови ефективної комунікації у визначеному колі ситуацій, міжособистісної взаємодії» [3, С. 6]. Враховуючи визначений підхід, також варто звернути увагу на принципи, за яких комунікативна культура може бути такою, яка дозволить провадити визначену методику ефективно, а саме: а) загальні принципи (законність, верховенство права, гуманізм, повага до прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина і т.д.); б) спеціальні принципи (професіоналізму, професійної етики, розумного строку тощо). Третя складова формули (результат поєднання перших двох) – «дитина у безпеці», безпосередньо пов'язана з ефективною реалізацією попередніх двох, дитина може бути в безпеці лише тоді, коли вона відчуває себе комфортно (стан спокою), захищеною (від будь яких загроз, від будь якого негативного впливу), має контроль над ситуацією (знає, де вона перебуває, хто з нею взаємодіє, термін та цілі зустрічі), може відчувати себе вільно (вільною у діях та думках, ідеях, висловлюваннях), може перебувати у присутності особи, якій вона довіряє. Саме за таких умов, у поєднанні обов'язкових складових та досягненні відповідних цілей взаємодії з дитиною, уповноважений представник правоохоронного органу може забезпечити результат ефективної реалізації методики «зелена кімната».

Таким чином, значення комунікативної культури працівника правоохоронного органу, зокрема працівника підрозділу ювенальної превенції, при реалізації методики «зелена кімната» як складової профілактичної роботи

набуває неабиякого значення, з огляд на те, що від володіння повною мірою комунікативною культурою працівником правоохоронного органу буде залежати наявність результату застосуванні відповідної методики. Так, якщо такий рівень уде достатнім, комунікація на початковому етапі буде налагоджена, тоді може бути забезпечено безпосереднє спілкування про обставини справи та отримання необхідної інформації від дитини із забезпеченням її комфортного психологічного та фізичного стану, якщо ж такий рівень буде низьким, тоді є ризик незабезпечення результатів першого етапу спілкування, тобто неналагодження контакту з дитиною та, як результат, відмова від спілкування та незабезпечення цілей діяльності працівника правоохоронного органу.

Література

1. Організація діяльності підрозділів ювенальної превенції : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової ; [О. І. Безпалова, Г. В. Джагу- пов, В. С. Макаренко та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 204с.
2. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. 48 с.
3. . Якимчук М.Ю., Шнайдер А.О. Комунікативна компетентність як складова професійної діяльності працівника поліції. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2020. № 2(22). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n2/20ymydp.pdf>

Єна І.В., кандидат юридичних наук, доцент, в.о. завідувачки кафедрою кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7757-8076>
ena-irina@ukr.net

КІБЕРПРОТІР - ЗАГРОЗИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

CYBER RESISTANCE - THREATS UNDER MARTIAL LAW

Abstract. *The thesis is devoted to the identification and analysis of the main cyber threats to the national cyberspace under martial law. In particular, these are attacks on critical infrastructure, cyber espionage, disinformation and cyber terrorism. It is noted that cyberspace today is a key tool for modern warfare, where disruption of*

information systems can lead to serious consequences for both the State and the population.

The author analyzes the key cyber threats. Particular attention is paid to the danger of attacks on state control systems, critical infrastructure and industrial facilities, cyberterrorism, and psychological operations through social networks that destabilize society.

In addition, measures are proposed to counter cyber threats, such as strengthening national cybersecurity, international cooperation, and increasing cyber literacy. It is emphasized that an effective fight against cyber threats requires a comprehensive approach that includes both technical solutions and legal instruments and public education.

Ключові слова: *кіберпростір, кібератака, кібершпиунство, кіберінцидент, критична інфраструктура, кіберзахист.*

Keywords: *cyberspace, cyberattack, cyberespionage, cyberincident, critical infrastructure, cyber defense.*

В сучасному світі кіберпростір є не лише полем для комунікацій, бізнесу, розваг, реалізації комерційних операцій, військових стратегій, але й місцем ведення бойових дій. Зростання технологічних можливостей держав, а також поширення цифрових технологій серед населення, створили нові загрози, які активно використовуються в умовах ведення активний бойових дій.

Військові конфлікти XXI століття включають не лише фізичні операції, але й атаки на інформаційні системи, критичну інфраструктуру та засоби масової інформації.

Метою написання тез є аналіз загроз національного кіберпростору під час воєнного стану в Україні, розгляд основних вразливих місць та шляхів захисту держави, її громадян та інфраструктури.

З початку ведення активних бойових дій РФ проти України стало очевидним, що кіберпростір відіграє важливу роль у забезпеченні військової та економічної переваги у війні. Сьогодні ми спостерігаємо процес активного використання обома сторонами воєнного конфлікту кібератак для того, щоб послабити супротивника без прямого фізичного втручання. Що включає: **кібершпиунство** (отримання секретної інформації військового або державного значення через злам комп'ютерних мереж), **кібератаки на критичну інфраструктуру** (напади на енергетичні системи, транспорт, телекомунікації та фінансові структури, які мають на меті дестабілізувати державу), **інформаційні війни** (маніпулювання громадською думкою, поширення фейкових новин, використання соціальних мереж для розпалювання паніки та дезорієнтації).

Так, за даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту

інформації України в першому півріччі цього року зросла кількість російських кіберінцидентів, хоча спостерігається зменшення випадків високого та критичного рівнів. Загальна кількість кіберінцидентів за перше півріччя цього року становила 1739, за аналогічний період минулого року було зафіксовано 1463 таких випадків. Зростання кількості зареєстрованих кіберінцидентів становить 19% [1].

Як свідчить статистика, значно зросла кількість атак на урядові організації та місцеві органи влади. Кількість опрацьованих кіберінцидентів, націлених на сектор безпеки та оборони та на енергетичний сектор, зросла більш ніж удвічі [1].

Воєнний стан в Україні виводить кіберзагрози на новий рівень. Можна констатувати, що особливо небезпечними стають:

- *атаки на державні системи управління*, оскільки в умовах війни підвищується важливість захисту державних інфраструктур, що координують дії армії та безпеки. Атаки на такі системи можуть паралізувати військові операції, призводячи до катастрофічних наслідків;

- *кібертероризм*, оскільки, терористичні організації все частіше використовують кіберпростір для проведення атак, спрямованих на залякування населення та підриг стабільності держави. Напади на системи постачання води, електроенергії можуть призвести до серйозних гуманітарних криз;

- *критична інфраструктура та промислові об'єкти*, оскільки атаки на інфраструктуру, таку як енергетичні мережі, газопостачання чи водопостачання, можуть значно вплинути на обороноздатність держави. Під час воєнного стану, наявність стабільної інфраструктури є критично важливою для населення та військових;

- *психологічні операції через соціальні мережі*, оскільки, інформаційні атаки, що використовують соціальні медіа для створення паніки та хаосу, можуть бути настільки ж руйнівними, як і фізичні атаки. У часи війни дезінформація може послабити моральний дух суспільства та підірвати довіру до влади.

Зазначене підтверджується і статистичними даними. Так, протягом першого півріччя 2024 року фахівці зафіксували значну активність восьми кластерів кіберзагроз. Деякі з них відомі давно, але їхня діяльність тривалий час залишалася непомітною:

- UAC-0184 – кібершпигунство (Росія);
- UAC-0027 – кібершпигунство (Китай);
- UAC-0195 – викрадення акаунтів у месенджерах;
- UAC-0020 – кібершпигунство (тимчасово окупований Луганськ);
- UAC-0149 – кібершпигунство (Росія);

- UAC-0188 – атаки на фінансові та страхові установи ЄС, США та України;
- UAC-0063 – кібершпигунство, можливо підкластер UAC-0001;
- UAC-0180 – кібершпигунство [1].

Для ефективного захисту національного кіберпростору під час війни держава повинна реалізувати комплексний підхід, який, на нашу думку повинен включати наступні аспекти.

По-перше, посилення кібербезпеки держави через забезпечення кібербезпеки державних та військових систем. Необхідно впроваджувати новітні технології для виявлення та відбиття кібератак. Запроваджувати ефективний захист від зламу систем командування, управління військовими операціями та урядової інфраструктури. Це є першочерговим завданням.

Одним із найважливіших заходів є побудова потужної системи кібербезпеки, яка включає постійний моніторинг мережевої активності, виявлення потенційних загроз і їхнє швидке усунення. Україна повинна інвестувати в розвиток технологій захисту даних, створення національних центрів кібербезпеки та підвищення рівня кваліфікації спеціалістів у сфері кібербезпеки.

По-друге, посилення міжнародної співпраці, яка є ключовою для протидії кіберзагрозам, які не мають державних кордонів. Важливо створити спільні механізми обміну інформацією, організовувати проведення спільних навчань та розробити правові інструменти для боротьби з кіберзлочинністю. Це важливі кроки у захисті національних інтересів у глобальному масштабі.

По-третє, підвищення кіберграмотності населення. Обізнаність населення про загрози, з якими вони можуть стикнутися в Інтернеті формує здатність вчасно розпізнавати загрози кіберпростору, бути обережними у використанні соціальних мереж, не піддаватися на маніпуляції та дезінформацію. Також формує здатність захистити себе від шахрайських схем, фейкових новин, кібератак, тощо.

Враховуючи наведене, можна зробити висновок, що кіберпростір сьогодні є важливим полем боротьби в умовах сучасної війни рф проти незалежної України. Захист від кіберзагроз має бути одним із пріоритетів держави, особливо під час дії воєнного стану. Це вимагає не лише технічних рішень, але й міжнародної співпраці, просвіти населення. Лише системний підхід дозволить забезпечити безпеку країни та її громадян у кіберпросторі.

Література

1. Російські кібероперації : Аналітика за I півріччя 2024 року Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fcip.gov.ua%2Fservices%2Fc>

m%2Fapi%2Fattachment%2Fdownload%3Fid%3D65897&embedded=true&a=bi&fbclid=IwY2xjawFd_55leHRuA2FlbQIxMAABHRy4uGdzB1jx9OH7eX78o9kh402JMR-KISpClPgQ0s8kncA4xYL-sOKmvQ_aem_pqg4Dj65pJmVjXy63B5lxw.

Kolomoiets Tetiana, Doctor of Law, Professor,
Corresponding Member of the National Academy of
Legal Sciences of Ukraine,
Honoured Lawyer of Ukraine,
Dean of the Law Faculty of
Zaporizhzhya National University (Ukraine)
ORCID: 000-0003-1101-8073
uf@znu.edu.ua

FINANCIAL MONITORING OF POLITICALLY EXPOSED PERSONS AS A MEANS OF PREVENTING AND COMBATING LEGALISATION (LAUNDERING) OF ‘DIRTY MONEY’: ISSUES OF FIXATION IN THE LEGISLATION OF UKRAINE

Annotation. *The article considers the state financial monitoring of ‘politically exposed persons’ as a vector of Ukraine’s foreign policy in the conditions of European integration, formation of the relevant legal framework. The problems of ‘quality’ of fixing in the legislation the grounds for application of state financial monitoring of ‘politically exposed persons’ as a means of prevention and counteraction to legalisation (laundering) of ‘dirty money’ are analysed. ‘Problematic’ aspects of the “basic” legislative act (subject, time, object) are analysed together with “defects” of law enforcement.*

Key words: *legislation, politically exposed persons, legalisation (laundering) of ‘dirty money’, counteraction, prevention, ‘quality’ of legislation.*

In the conditions of practical implementation of Ukraine’s European integration policy, one of the ‘homework’ that determined the ‘vector of a new stage’ on the way of Ukraine’s accession to the EU is to strengthen the ‘quality’ of legislative consolidation of the basis for the use of state financial monitoring of ‘politically exposed persons’ as one of the effective tools to prevent and counteract legalisation (laundering) of ‘dirty money’. It is important to clarify that the relevant direction as a priority in the Ukrainian legislation was already outlined in 2014, when the ‘basic’ legislative act - the Law of Ukraine ‘On Prevention and Counteraction to Legalisation (Laundering) of Proceeds of Crime, Financing of Terrorism and Financing of

Proliferation of Weapons of Mass Destruction’ was adopted (lost force in connection with the adoption of the Law of Ukraine No. 361-IX with a similar name on 06 December 2019).

However, despite this, the effective use of the said instrument was not effective, which caused ‘increased attention’ on the part of the EU to this issue, defining it as ‘one of the seven key problems’, the solution of which depends on the effectiveness of further implementation of Ukraine's foreign policy in the aspect of European integration.

The analysis of the current legislation of Ukraine and the practice of its application in the sphere of prevention and counteraction to legalisation (laundering) of proceeds of crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction allows us to conditionally identify several ‘basic’ issues that generally affect the efficiency of the use of the state financial monitoring resource.

Firstly, the subject aspect. State financial monitoring is focused on subjects vested with public authority, who, taking into account the peculiarities of their legal status, may be ‘potential’ subjects of relations directly related to money laundering, terrorism financing and terrorism. These are: ‘...natural persons - national, foreign public figures and figures performing public functions in international organisations’ (clause 47 of Article 1 of the Law).

‘National public figures’ are “...natural persons who perform or have performed in Ukraine outstanding public functions...”, specifying the positions to which these “outstanding” public functions relate (Clause 37, Article 1 of the Law).

Foreign public figures are also recognised as ‘...individuals who perform or have performed outstanding public functions in foreign states’ (clause 28 of Article 1 of the Law), and a list of such positions is also set out.

‘Persons performing public functions in international organisations’ are “...officials of international organisations who hold or have held the position of a director (director, head of board or other) or deputy director in such organisations or who hold or have held any senior (significant public) functions at the highest level, including in international intergovernmental organisations, members of international parliamentary assemblies, judges and leading officials of international organisations, as well as members of international organisations, as well as members of international organisations...”.

‘Standard’ three-element normative model of definition of “politically exposed persons” is used in Ukraine, which is typical for the legislation of many countries of the world, complies with the FATF legal standards (FATF Recommendation 6, EU Directive 2015/989) and international legal standards of terminology in the field of combating and preventing legalisation (laundering) of “dirty money”, combating “grand corruption” (Article 52 of the UN Convention against Corruption). It is

important to note that the chosen normative model is not quite simple, transparent and perfect. It implies the fixation of: a) 'main' subject - a person directly occupying (previously occupied) 'influential', 'important', 'significant' public position, which implies the 'influence' of the person (including after the termination of the relevant relationship) on society, the state; a person performing (previously performed) 'significant' public functions (distribution of budget finances, determination and implementation of the main directions of public policy, etc.); a person performing (previously performed) 'significant' public functions (distribution of budget finances, determination and implementation of the main directions of public policy, etc.); a person performing (previously performed) 'significant' public functions (distribution of budget finances, determination and implementation of the main directions of public policy, etc.); a person performing (previously performed) 'significant' state functions (distribution of budgetary finances, determination and implementation of the main directions of state policy, etc.); a person performing (previously performed) 'significant' state functions (distribution of budgetary finances, determination and implementation of the main directions of state policy, etc.).

The 'attachment' of a person to an 'influential' position and state functions are mandatory features of the 'main' subject, which is in the focus of state financial monitoring. The 'uniqueness' of the relevant legal status of the 'main' subject is that it 'remains' for the person not only during the 'active phase' of his activity, but also after its completion. Such persons 'retain' their public influence for a very long time. Their influence can be 'preserved' even longer than the term of office itself.

Given such uniqueness of the legal status of persons, the 'oversaturation' of normative-legal provisions with evaluative concepts ('significant' positions, 'significant' public functions, 'influential' positions, 'important' positions, etc.) in their definition negatively affects the interpretation and application of the relevant provisions of the legislation, creates prerequisites for variability of interpretation, formation of different law enforcement practice, prevents its unification. b) fixes 'additional' ('indirect') subjects, which include: a) 'additional' ('indirect') subjects. These are: 1) family members - '...husband/wife or persons equal to them, son, daughter, stepson, stepdaughter, adopted persons, persons under guardianship or custody, son-in-law and daughter-in-law and persons equal to them, father, mother, stepfather, stepmother, adoptive parents, guardians and custodians' (Article 1.70 of the Law). It is important to note that in the science there has been a discussion for a long time about whether it is justified to fix in this legislative act the definition of 'family members' to designate 'additional' subjects of state financial monitoring. Perhaps it is more appropriate to fix the concept of 'related persons', because not all 'related persons' in the 'basic' normative model really fall within the 'field of vision' of the legislator, and this is a certain way of determining the justification of the definition of

‘family members’. 2) persons ‘connected by business relations’ (‘close employees’, ‘close assistants’, ‘close companions’, etc.). Such relationships are not just ‘business’ relationships, but ‘close’ (fiduciary) relationships. It should be noted that, despite the use of ‘basic’ legal standards of the FATF, there is still no ‘absolute certainty’, focused on the ‘basic’ features of ‘close business’ relationships, which would eliminate the prerequisites for subjective discretion of the law enforcer with respect to this kind of ‘additional’ subjects. And this also affects the efficiency of utilisation of state financial monitoring resources.

Secondly, should state financial monitoring be lifelong (indefinite) or only during the period when a person performs ‘significant’ state functions, while in office and for a certain period thereafter? The practice of Ukrainian lawmaking is an example of ‘pendulum approach’: ‘from indefinite to time-limited and again to indefinite’, which is again conditioned by the “increased attention” of the EU to this issue in the context of realisation of Ukraine's European integration aspirations. At first, Ukraine adopted the ‘open-ended’ model of state financial monitoring, which assumes that this instrument is focused on the subject not only in the ‘active phase’ of its activity, but also after its completion without time limitations (which is quite logical, given that a person can ‘preserve’ its influence on society even after ceasing to perform ‘significant’ state functions).

On 04 November 2022, according to the Law of Ukraine ‘On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning the Protection of the Financial System of Ukraine from Actions of the State that Carries out Armed Aggression against Ukraine and Adaptation of Ukrainian Legislation to Certain FATF Standards and Requirements of EU Directive 2018/843’, the model was changed to ‘time-limited’ and provided for the possibility of monitoring during the ‘active phase’ and for three years after completion, which should certainly be recognised as a ‘step backwards’ in the use of the former model.

The return to the previous model is quite logical, justified (taking into account the unique legal status of these persons), but the question remains debatable whether this provision is a ‘legalised’ basis for ‘interference at any time’ in the ‘private autonomy’ of a person?

Thirdly, what is the object of state financial monitoring? Is it a control over the relevant persons, a ‘lever of influence’ on their professional political activities? Taking into account the amendments to the ‘basic’ legislative act, we can state that, although the ‘methodology of scattering’ of normative provisions on the ‘body’ of the legislative act was chosen, which complicates its interpretation and application, nevertheless, the object is still defined, which excludes the grounds for ‘total’ monitoring. Moreover, the Law of Ukraine of 17 October 2023 provides additional guarantees (‘boundaries of possible intervention’ and grounds for bringing to responsibility for violation of these

‘boundaries’, ‘red lines’) against ‘excessive attention’ to PAP, regulates the algorithms of actions within the framework of ‘simplified’ and ‘standard’ procedures of state financial monitoring.

Панкратова К.О., викладач кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

PAROLE AND EARLY RELEASE FROM SERVING THE PUNISHMENT FOR PASSING MILITARY SERVICE: CRIMINAL-LEGAL ASPECT

The work is devoted to revealing the essence of the criminal-legal aspect of parole and early release from serving the punishment for passing military service. The full-scale armed aggression on the territory of Ukraine, the established legal regime of martial law, as well as the need to strengthen the state's defense capabilities once again determined the need to reform the criminal legislation. The Criminal Code of Ukraine was supplemented by another ground for release from serving a sentence, namely parole and early release from serving the punishment for passing military service.

As of today, the issue of the procedure for parole from serving a sentence for military service is a novelty. However, the presence of certain inconsistencies and contradictions requires clarification and bringing into line certain legal norms in order to regulate the procedure for parole from serving a sentence.

Ключові слова: *умовно-дострокове звільнення, відбування покарання, мобілізація, воєнний стан, проходження військової служби за контрактом.*

Keywords: *parole and early release, serving the punishment, mobilization, martial law, contract military service.*

Повномасштабна збройна агресія на території України, встановлений правовий режим воєнного стану, а також необхідність посилення обороноздатності держави вчергове зумовили необхідність реформування кримінального законодавства. Так, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ще однією підставою звільнення від відбування

покарання, а саме умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби, що регламентована ст. 81-1 КК України, та окремим складом кримінального правопорушення за ст. 336-2 КК України «Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом» [1].

Станом на сьогодні проблематика порядку умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби вирізняється новизною та є предметом досліджень таких науковців, як С. Денисов, С. Єгоров, Д. Заїка, В. Навроцький, Є. Письменський, В. Тютюгін, М. Хавронюк та ін. Проте правові аспекти умовно-дострокового звільнення потребують подальших наукових досліджень задля забезпечення правильного застосування кримінально-правових норм у цій сфері.

Як і будь-який інший вид звільнення, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання здійснюється за наявності підстав та умов, які визначені КК України. Так, відповідно до ст. 81-1 КК України [1], під час проведення мобілізації та/або дії воєнного стану до осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, судом може бути застосовано умовно-дострокове звільнення для проходження ними військової служби за контрактом. У разі застосування судом такого звільнення особа звільняється умовно-достроково від відбування лише основного покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. Тобто, по-перше, фактично особа не може бути умовно-достроково звільнена, якщо їй призначено інший вид основного покарання, відмінний від обмеження чи позбавлення волі, а по-друге, у разі звільнення особа продовжує відбувати додатковий вид покарання, якщо такий призначений.

Проте, у КК України одночасно передбачено і положення, відповідно до якого обмежується коло осіб, щодо яких може бути застосовано даний вид звільнення. Так, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання не застосовується до осіб, засуджених за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України; умисного вбивства двох або більше осіб, або вчиненого з особливою жорстокістю, або поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством; особливо тяжких корупційних кримінальних правопорушень; кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (ст.ст. 152-156-1 КК України); кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, що пов'язані із здійсненням терористичної діяльності (ст.ст. 258-258-6 КК України); порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, вчинені в стані сп'яніння, якщо вони спричинили загибель кількох осіб (ч. 4 ст. 286-1 КК України); посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони

громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); а також до службових осіб, які займали особливо відповідальне становище (згідно пп. 1 п. 3 примітки до ст. 368 КК України). Наявний перелік кримінальних правопорушень також зумовлює низку питань щодо його формування: чому самі ці склади були покладені в основу, чим керувався законодавець та що слугувало критерієм визначення цього переліку.

Відповідно до ч. 2 ст. 81-1 КК України [1] умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом може бути застосовано судом, якщо засуджений виявив бажання проходити військову службу за контрактом та відповідає вимогам проходження військової служби за контрактом, визначеним ст. 21-5 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

При ухваленні рішення про умовно-дострокове звільнення суд покладає на особу, звільнену від відбування покарання, обов'язок невідкладно, але не пізніше 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням про умовно-дострокове звільнення особи, прибути у супроводі Національної гвардії України до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки для укладення контракту та проходження військової служби [1]. У разі недотримання особою цих вимог, її може бути притягнуто до кримінальної відповідальності за ст. 336-2 КК України «Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом».

На практиці такий вид умовно-дострокового звільнення вже має широке застосування. Перші клопотання про умовно-дострокове звільнення засуджених задовольнив Хмельницький міськрайонний суд. Так, 21 травня 2024 року суд задовольнив клопотання та зобов'язав ДУ «Хмельницький слідчий ізолятор» невідкладно умовно-достроково звільнити чоловіків, які були засуджені за крадіжки, від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом. А 22 травня 2024 року Хмельницький міськрайонний суд проводив розгляд у відкритих дистанційних судових засіданнях уже 50 подань про умовно-дострокове звільнення засуджених від відбування покарання для проходження військової служби та встановлення адміністративного нагляду відносно них [2].

За даними Офісу Генерального прокурора станом на липень 2024 року до суду подано 3944 клопотання засуджених щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби. За участі прокурорів суди вже розглянули та своїми рішеннями задовольнили 3775 клопотань. На їх виконання 3561 засуджений вже поступив на службу до лав Збройних Сил України [3].

Щодо сприятливих наслідки застосування ст. 81-1 КК України, В. Тютюгін зазначає наступне. По-перше, якщо протягом невідбутої частини покарання під

час проходження військової служби за контрактом засуджений не вчинить нового кримінального правопорушення, то він вважається остаточно звільненим від відбування обмеження чи позбавлення волі; по-друге, закон не встановив якихось особливостей погашення судимості стосовно осіб, умовно-достроково звільнених на підставі ст. 81-1 КК України. Несприятливі наслідки, на його думку, полягають, по-перше, у тому, що якщо умовно-достроково звільнена особа ухиляється від прийняття її на військову службу за контрактом, то таке ухилення тягне за собою відповідальність за ст. 336-2 КК України; по-друге, якщо вже після укладання контракту і під час проходження військової служби, але протягом невідбутої частини покарання звільнена особа вчиняє будь-яке нове кримінальне правопорушення, то до покарання, призначеного за новим вироком, за правилами ст.ст. 71 і 72 КК України [1] приєднується невідбуте покарання, призначене за попереднім вироком [4, с. 62-66].

Таким чином, включення до КК України норми про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби є цілком закономірним з огляду на ситуацію, що склалася наразі. Однак наявність певних неузгодженостей і суперечностей вимагають уточнення та приведення у відповідність окремих законодавчих положень задля унормування процедури умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, а саме визначення підстав, умов та наслідків такого звільнення.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Хмельницький міськрайонний суд задовольнив перші клопотання про умовно-дострокове звільнення за новим законом про мобілізацію засуджених. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/301339>.
3. 3561 засуджений вже поступив на службу до ЗСУ – органи прокуратури продовжують вживати дієвих заходів щодо реалізації їхніх прав. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/3561>.
4. Тютюгін В.І. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби (коментар закону та критичний аналіз його приписів). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 1 (21). С. 51-70.

Плутницька К.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності, Запорізький національний університет,
м. Запоріжжя, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0280-0453>
plutio@i.ua

ПОКАЗНИКИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СТАТТЯ 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

INDICATORS OF COLLABORATIVE ACTIVITY (ARTICLE 111-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

Abstract. *This study focuses on the analysis of collaboration activities under Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine, introduced in March 2022. The relevance of this research is underscored by the ongoing Russia-Ukraine war and the associated national security threats. The investigation examines the dynamics of recorded crimes related to collaboration from 2022 to 2024, highlighting changes in the prevalence of these offenses and their role within the broader category of crimes against national security. By analyzing statistical data, the research aims to assess the effectiveness of law enforcement and judicial practices in addressing collaborationism. The study also explores potential reasons for fluctuations in recorded cases, such as evolving legal classifications and the adaptation of enforcement mechanisms.*

Ключові слова: *колабораційна діяльність, національна безпека, кримінальне правопорушення, динаміка злочинів, показники злочинності, колабораціонізм, війна, статистика кримінальних правопорушень.*

Keywords: *collaboration activities, national security, criminal offense, crime dynamics, crime indicators, collaborationism, war, criminal offense statistics.*

Актуальність теми дослідження кількісних показників колабораційної діяльності (ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі КК - України) обумовлена поточною ситуацією в країні, зокрема, триваючою російсько-українською війною та загрозами національній безпеці. Колабораціонізм, як форма співпраці з ворогом, набув значної уваги після 2014 року, а після повномасштабного вторгнення російської федерації в 2022 році питання боротьби з колабораціонізмом стало ще більш нагальним. Дослідження кількісних показників дозволяє не лише оцінити масштаби проблеми, але й проаналізувати ефективність правозастосування та вжитих заходів для боротьби з колабораціонізмом.

КК України було доповнено ст. 111-1 03.03.2022 року. Вже наприкінці

грудня 2022 року за цією статтею було обліковано 3851; у 2023 – 3207; станом на вересень 2024 – 2142 [1; 2, 3]. З березня 2022 по вересень 2024 колабораційна діяльність у структурі злочинів проти основ національної безпеки має питому вагу 32%, поступаючись лише посягання на територіальну цілісність і недоторканість України (ст. 110 КК України), яке складає 40% у структурі злочинів цього виду. Зазначимо, якщо розглядати структуру у динаміці то, в 2022 році колабораційна діяльність у структурі зазначених злочинів складала 22%, у 2023 році – 51%, в 2024 (станом на вересень) – 43%. Тобто, у 2023 році колабораційної діяльності зросла на 131,82% порівняно з 2022 роком, а у 2024 році (станом на вересень) частка колабораційної діяльності зменшилася на 15,69% порівняно з 2023 роком, але зросла на 95,45% порівняно з показниками 2022 року. Якщо розглядати динаміку абсолютних показників в період з 2022 по 2024 за допомогою базисного методу, то у 2023 році кількість злочинів зменшилася на 16,72% і станом на вересень 2024 року її кількість злочинів зменшилася на 44,38% порівняно з 2022 роком. При розрахунку ланцюговим методом спостерігаємо зменшення кількості кримінальних правопорушень передбачених ст. 111-1 КК України в 2024 на 16,72% у порівнянні з 2022 і на 33,22% у порівнянні з 2023 роком. Ці дані вказують на суттєве зниження кількості злочинів за статтею колабораційної діяльності протягом цього періоду.

Зазначимо за характером колабораційна діяльність схильна до більш тяжких проявів: лише 22 % облікованих кримінальних правопорушень за ст. 111-1 КК України кваліфіковані як кримінальні проступки (ч.ч. 1 і 2 ст. 111-1 КК України). Відповідно інші 78% діянь кваліфікованих як колабораційна діяльність є злочинами (ч.ч. 3, 4, 5, 6, 7, 8 ст. 111-1 КК України).

Кількість кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру дорівнює 3326 (36%). У 9 % кримінальних правопорушень досудове розслідування було зупинено відповідно до ст. 280 Кримінального процесуального кодексу України, а саме через не встановлення місце-знаходження підозрюваного (828 кримінальних проваджень) і захворювання підозрюваного (1 кримінальне провадження).

Кримінальні правопорушення, за якими провадження були направлені до суду (п.п. 2,3 ст. 283 Кримінального процесуального кодексу України) складають 23%. Майже всі ці кримінальні провадження були направлені з обвинувальним актом і лише 1 кримінальне провадження направлено до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру.

Як слушно зазначають Г. Бідняк та Є. Вільхова «різниця між обліковими кримінальними правопорушеннями, кількістю вручених підозр, а також результатом у вигляді направлення процесуальних проваджень до суду – свідчить про низький рівень ефективності доказуваності вчинення

колабораційної діяльності, оскільки кримінальне правопорушення має безліч складових, що неможливо зафіксувати і дослідити, долучити до справи як доказ, без спеціальних знань та участі експертів» [4, с. 373].

Аналізуючи динаміку колабораційної діяльності, вважаємо, що причини зменшення кількості цього кримінального правопорушення пов'язані по-перше з зменшенням загальної кількості злочинів проти основ національної безпеки; по-друге, так як ст. 111-1 КК України з'явилась у березні 2022 року, вже під час повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, суб'єктам уповноваженим на здійснення офіційної кваліфікації кримінальних правопорушень знадобився певний час, щоб змінити підходи до кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки; по-третє, до кінця 2024 року очікується постановка на облік нових випадків вчинення колабораційної діяльності. Тому, можемо припустити, що зниження рівня колабораційної діяльності пов'язано не з реальним зменшенням її кількості, а скоріше зі зміною підходів до кваліфікації таких діянь та напрацюванні правозастосовної та судової практики.

Крім того, статистичні дані підтверджують наявність значних проблем (цілком об'єктивних і зрозумілих, з урахуванням того, що значна кількість кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України вчиняються на окупованих територіях) у розслідуванні, доказування та притягненні винних до відповідальності.

Література

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року : Офіс Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyia-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannia-2> (дата звернення: 19.10.2024).
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2023 року : Офіс Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyia-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannia-2> (дата звернення: 19.10.2024).
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-вересень 2022 року : Офіс Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyia-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannia-2> (дата звернення: 19.10.2024).
4. Бідняк Г., Вільхова Є. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики колабораційної діяльності: актуальні питання. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти* : мат. VII міжнар. наук.-

практ. конф., Дніпро, 17.03.2023. Дніпро, 2023. С. 372-374. DOI: 10.31733/17-03-2023-372-374

Самойленко Г.В., д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

Малафєєв А.А., здобувач PhD кафедри цивільного права
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ЖИТЛУ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

COMPENSATION FOR DAMAGE CAUSED TO HOUSING BY THE ARMED AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION: CIVIL LAW ASPECT

Збройна агресія РФ проти України мала кілька хвиль. Перша була розпочата 20.02.2014 р. Друга, повномасштабна, – 24.02.2024 р. Вже в першу хвилю населення України зіткнулося з фактами пошкодження чи руйнування житла, спричинених збройними формуваннями в окремих районах Донецької та Луганської областей чи безпосередньо ЗС РФ. На той час чи не єдиними актами, які дозволяли постраждалим вдатися до захисту своїх порушених речових прав були ч. 3 ст. 89 Кодексу цивільного захисту України [1], ЦК України в частині захисту порушених прав та відшкодування шкоди, та Постанова КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання» [2].

Аналіз судової практики того періоду свідчить про низку проблем того періоду, які були породжені наявністю недоліків, прогалин та протиріч чинного законодавства. По-перше, Кодекс цивільного захисту населення не давав підстав для однозначного судження щодо застосування його норм до випадків відшкодування шкоди житлу громадян внаслідок терористичних актів. По-друге, попри офіційну назву АТО як антитерористичної операції, самі формування, сформовані в окремих районах Донецької та Луганської областей офіційно на той час не були визнані терористичними організаціями. По-третє, вже в той

період до ведення бойових дій залучалися військовослужбовці ЗС РФ, що дозволяло говорити про гібридну війну РФ проти України. Однак, ставало цілком зрозуміло, що з юридичного боку відповідачем у таких випадках мала бути РФ, проте, механізм притягнення її до цивільно-правової відповідальності був ускладненим.

На твердження суддів Верховного Суду України перед ними постало доволі складне завдання вирішення судових справ, в яких громадяни намагалися захистити свої порушені речові права. Найбільшою проблемою залишалося вирішення питання відшкодування шкоди, завданої житлу чи його руйнуванням на тимчасово окупованій території чи в так званій «сірій» зоні. Здебільшого, позивачам відмовляли через брак доказів завдання шкоди житлу. Наявні фото чи відеодокази піддавалися сумніву через неможливість їх перевірки на місці.

Чинне законодавство мало недоліки та протиріччя. Так, якщо в ст. 86 Кодексу цивільного захисту йшлося про надання квартир та будинків, їх відбудову чи грошову компенсацію, зокрема, відповідно до ч. 10 ст. 86 цього кодексу розмір грошової компенсації за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) визначався за показниками опосередкованої вартості спорудження житла у регіонах України відповідно до місцезнаходження такого майна, то в Постанові КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання», яка була прийнята на основі зазначеної статті відповідного кодексу, йшлося вже про інше. Так, згідно п.7 зазначеної Постанови КМУ розмір грошової допомоги постраждалим становив від 3 до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Він визначався за показниками опосередкованої вартості спорудження житла у регіонах України відповідно до місцезнаходження житлових будинків (квартир), які зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації (але не більше ніж 300 тис. гривень). До того ж, під час визначення розміру грошової допомоги або компенсації повинен був враховуватися розмір заподіяної матеріальної шкоди, страхових виплат, інших видів допомог.

З початком повномасштабного вторгнення РФ до України було прийнято нові акти: Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації»[3], Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації [4], Порядок надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого

майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «єВідновлення»[5], Постанову КМУ № 626 від 19.06.2023 р. «Деякі питання надання матеріальної грошової допомоги постраждалому населенню внаслідок підриву російською федерацією греблі Каховської гідроелектростанції» [6].

Варто зазначити, що Постановою КМУ від 30 травня 2023 р. № 600 «Про затвердження Порядку надання **компенсації** за знищені об'єкти нерухомого майна» передбачений механізм, який наближає до повного відшкодування шкоди. Згідно п. 16 Постанови розмір компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна розраховується Комісією за формулою для зруйнованих квартир, інших житлових приміщень в будівлі (далі - квартири): $V_i = V_{\text{ср}} \times K_p \times K_{\text{кімн}} \times K_{\text{рік}} \times S_{\text{зн}} \geq V_{\text{пов}}$, де V_i - розмір компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна (квартири), гривень; $V_{\text{ср}}$ - показник вартості 1 кв. метра житла на вторинному ринку в цілому по Україні, що становить 36422,33 гривні; K_p - регіональний коефіцієнт, який враховує відмінність ціни за 1 кв. метр залежно від розташування знищеного об'єкта нерухомого майна (квартири), наведений у додатку 3; $K_{\text{кімн}}$ - коефіцієнт, який враховує відмінність ціни за 1 кв. метр залежно від кількості кімнат знищеного об'єкта нерухомого майна (квартири), наведений у додатку 4; $K_{\text{рік}}$ - коефіцієнт, який враховує відмінність ціни за 1 кв. метр залежно від року забудови знищеного об'єкта нерухомого майна (квартири), наведений у додатку 5; $S_{\text{зн}}$ - площа знищеного об'єкта нерухомого майна, кв. метрів, але не більше 150 кв. метрів для квартири та не більше 200 кв. метрів для будинку садибного типу, садового або дачного будинку; $V_{\text{пов}} = P_{\text{ов}} \times S_{\text{зн}}$, де $V_{\text{пов}}$ - компенсація за знищений об'єкт нерухомого майна, визначена за показником опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами України, гривень; $P_{\text{ов}}$ - показник опосередкованої вартості спорудження житла за регіонами відповідно до місцезнаходження такого майна, затверджений наказом Мінінфраструктури, станом на дату проведення розрахунку компенсації, гривень.

Водночас, компенсації за пошкоджене житло мають свої межі. Згідно п. 9 Постанови КМУ від 21 квітня 2023 р. № 381 «Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги “єВідновлення”» залежно від розрахованої в чек-листі суми компенсації ремонтні роботи, необхідні для відновлення пошкодженого об'єкта нерухомого майна, поділяються на: ремонт категорії А - розрахована сума компенсації не перевищує 200 тис. гривень; ремонт категорії Б

- розрахована сума компенсації становить:

- від 200 тис. гривень до 350 тис. гривень - для квартир (житлових приміщень) у багатоквартирному будинку (у разі, коли місця загального користування не пошкоджені); або

- від 200 тис. гривень до 500 тис. гривень - для одноквартирних будинків, зокрема відокремлених житлових будинків садибного типу, зблокованих будинків з окремими квартирами, що мають власний вхід з вулиці, котеджів та будинків одноквартирних підвищеної комфортності, будинків садибного типу, дачних та садових.

Відкритим залишається питання щодо саме «компенсації», адже вони, на відміну від відшкодування шкоди, не передбачають повного відшкодування шкоди. Це породжує недолік правового регулювання відносин. З погляду на майбутні репарації РФ перед Україною відповідно до ст. 1192 ЦК України, яка надає право регресу стороні, яка відшкодувала шкоду за іншу особу, можливо, варто було б говорити не про компенсації, а про «викуп прав вимоги до РФ» [7, с. 210]. Звичайно, що зазначені компенсації є водночас, виконанням соціальної функції держави перед громадянами.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 34-35. Ст. 458.
2. Постанова КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947 «Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання».
3. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації: Закон України від 23.02.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text>
4. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Постанова КМУ від 26.03.2022 р. № 380 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text>
5. Порядок надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «Відновлення»: Постанова КМУ від 21.04.2023 р. № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2023-%D0%BF#Text>

6. Деякі питання надання матеріальної грошової допомоги постраждалому населенню внаслідок підриву російською федерацією греблі Каховської гідроелектростанції: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.06.2023 р. № 626. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/626-2023-%D0%BF#Text>

7. Самойленко Г.В., Косирев Д.С. Захист житлових прав громадян України в умовах збройної агресії РФ проти України. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. 2024. Вип. 17(29). С. 210-214.*

Самойленко Г.В., д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права
Запорізького національного університету

м. Запоріжжя, Україна

Жарик Є.А., докторант кафедри цивільного права

м. Запоріжжя, Україна

ВІРТУАЛЬНИЙ АКТИВ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

VIRTUAL ASSET AS AN OBJECT OF CIVIL RIGHTS

В умовах розвитку цифрових технологій, зокрема, створення та обігу криптоактивів, існує потреба у визначенні особливостей їхнього цивільного обігу як об'єктів цивільних правовідносин. Прийняття Верховною Радою України Закону України «Про віртуальні активи» та доповнення ст. 1791 ЦК України положеннями про «цифрові речі» почасти вирішила це питання, водночас, породивши проблему чіткості дефініцій та ознак, які мають бути покладені в їх основу, а також співвідношення різних категорій («нематеріальні активи», «віртуальні активи», «криптоактиви» та «криптовалюта») на основі критерію ієрархії рід/вид (тип/вид/підвид) чи філософської групи категорій загальне/особливе та вироблення підходів до врегулювання відносин щодо таких активів.

Розвиток цифрових технологій сприяв розвитку нової сфери створення та обігу активів, які не мають уречевленої форми. Тривалий час цінність у світі визначалася критеріями попиту та пропозиції саме речей, в тому числі прикрас, каменів, металів, ювелірних виробів, творів мистецтва. Гроші стали інструментом обороту, який визначав вартісні характеристики речей. З розвитком науки та техніки сфера інтелектуальної власності сприяла визначенню цінності результатів творчої діяльності. Саме вони остаточно змінили уяву про

цінність виключно речей і лягли в основу формування ціннісних активів, вартість яких, як і вартість речей традиційно в економіці почала визначатися попитом та пропозицією. Поява цифрової валюти, крипто валюти, NFT та ін., зрештою, перемістили сферу людських інтересів зі сфери виключно реальних речей реального матеріального світу у світ віртуального середовища, світ електронних даних, оброблюваних машинним кодом. Відтак, настала нова ера, ера не лише матеріальних (матеріалізованих у вигляді речей) активів, ще й нематеріальних, в тому числі, віртуальних активів.

З появою криптовалют та електронних грошей збільшилася увага до них не лише професійних гравців ринків валют до крипто ринку, а й пересічних громадян. «Ідеологи» криптовалютного ринку навіть запропонували власну філософію «децентралізованого ринку», як такого, який перебуває поза межами державного втручання, впливу, а відтак, і правового регулювання. Врешті, навіть за такого підходу цей ринок не є нерегульованим, адже навіть на перших етапах його функціонування регулювання мало місце, але на рівні автономного регулювання, яке є за своєю природою сферою приватноправового регулювання. Дійсно, правила, розроблені та запропоновані у якості oferty для приєднання до користування певною електронною платформою зберігання віртуальних активів та їх обігу за правовою природою є умовами договору, поіменованого у якості ліцензійної угоди, який в цивілістиці прийнято називати публічним договором, за формою укладання про приєднання. Акцепт цих умов є, по-суті, акцептом oferty та способом укладання договору. Як і щодо будь-яких суспільних відносин держава або вдається до їх публічно правового регулювання, або ж через автономне регулювання погоджується з допустимістю саморегулювання учасниками приватних відносин. Історичний досвід свідчить про вагомую роль та значення держави в забезпеченні прав всіх учасників ринку. Так, свого часу Джоном Кеннеді було запропоновано втручання держави у сферу споживчих відносин, що урівнювало нерівні можливості виробників, продавців та споживачів за декларування їхньої правової рівності. Наразі подібна нерівність має місце і в досліджуваній сфері, адже пересічний користувач, який погодився з ліцензійними умовами адміністратора цифрової платформи, пов'язаний правилами, нав'язаними останнім. І це лише в частині приватноправової складової цих відносин. Обіг грошових активів, або ж активів, які на крипторинку конвертуються в валюту (грошову одиницю однієї із країн світу) за поточним курсом, який склався на біржі криптовалют не може залишитися осторонь чи поза увагою держави, тим більше, що операції на певних крипто біржах дозволяють ухилятися від сплати податків чи мінімізувати їх.

Закономірно, що в Україні мала місце відповідна реакція держави на поточні виклики, - прийняття Закону України «Про віртуальні активи»

17.02.2022 р.[1]. Та попри його прийняття, він не зробив в Україні революцію, оскільки згідно Розділу VI цього Закону, він набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, але не раніше дня його опублікування. Аналіз Податкового Кодексу України не дозволяє віднайти в ньому положення, які б містили дефініцію віртуального активу, його правовий режим та особливості оподаткування. В самому ж Законі закріплене визначення «віртуального активу» як нематеріального блага, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Його існування та оборотоздатність забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Закон містить також неоднозначну норму, за якою віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав

Теза присвячена дослідженню категорії «віртуальний актив» в контексті цивілістичного підходу розуміння «благ» як об'єктів цивільних прав та об'єктів цивільних правовідносин. Визначено, що дефініція «віртуальний актив» в Законі України «Про віртуальні активи» не містить ознаки «технічного» критерію, який би відображав сутність такого явища, а лише описує середовище його існування та окремі аспекти правового режиму. Такий підхід не дозволяє за наявними ознаками пізнати його сутність. Проблемним залишається також зміст нормативного визначення, що «віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав» в контексті як його здатності посвідчувати права вимоги на зазначені об'єкти, так і технічної реалізації такого положення. Непослідовність законодавця, за якою в Законі України «Про віртуальні активи» врегульовано правовий режим «віртуальних активів», а в ст. 1791 ЦК України «цифрової речі», потребує вирішення питання їх співвідношення [2]. Аналогічно невирішеним залишилося питання правового режиму «криптоактивів» та «криптовалют», згадування про які взагалі відсутні в означуваному Законі. В епоху прогресу електронних цифрових технологій та крипторинку є потреба в нормативному розмежуванні понять «нематеріальні активи», «віртуальні активи», «криптоактиви» та «криптовалюта» на основі підходу тип/вид/підвид чи філософської групи категорій загальне/особливе та вироблення підходів до врегулювання відносин щодо таких активів.

Дефініція «віртуального активу» потребує свого уточнення на основі визначення специфічних, притаманних саме категорії «віртуального активу» ознак, які виокремлюють її з-поміж інших активів, які не є віртуальними (існуючими не в цифровій чи електронній формі). Намагання ж закріпити у визначенні одночасно і правового режиму такого активу не є обґрунтованим, адже в залежності від потреб економіки, цивільного обороту, суспільних потреб,

тощо, може трансформуватися вплив держави на їхній оборот, а відтак, і характер правового (регуляторного) впливу на відносини щодо такого об'єкту.

В основу юридичного визначення «віртуальних активів» та їхніх видів мають бути покладені критерії ознак: технічних (особливості створення, запису, зберігання та передачі на основі комп'ютерного програмного коду), середовища існування (цифрового чи електронного. Законодавець має визначитися з єдиними підходами до використання цих категорій), правового режиму віртуального активу як об'єкту цивільних прав, зокрема, нормативного визначення особливостей їх цивільного обігу.

Література

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Удовика Л.Г., д.ю.н., професор, в.о. зав.кафедри історії і теорії держави та права, Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ПРАВОВІ СИСТЕМИ СУЧАСНОСТІ В УМОВАХ РІЗНОВЕКТОРНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ

LEGAL SYSTEMS OF THE MODERN WORLD IN THE CONTEXT OF DIFFERENT DIRECTIONS OF DEVELOPMENT

Сучасний розвиток правових систем, поряд із глобалізацією, визначається іншими різновекторними й дихотомічними процесами – регіоналізацією, глокалізацією та локалізацією, які різною мірою і в різних проявах утілюються в національних правових системах. Якщо розвиток правових систем в умовах глобалізації упродовж останніх років став предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, то правові системи функціонування яких визначається процесами глокалізації та локалізації залишаються не достатньо дослідженими. Між тим, сучасні геополітичні реалії, ускладнення і загострення міжнародних відносин, розбалансованість світового порядку свідчать про різноспрямованість розвитку і функціонування країн та їх правових систем.

Обмежений обсяг роботи дозволяє зупинитися на правових системах в умовах різновекторних напрямів розвитку, таких як глобалізація, глокалізація та локалізація.

В узагальненому вигляді глобалізація – це багатогранний, різнорівневий, нелінійний, диференційований, незворотній, суперечливий процес розширення, посилення й прискорення світової інтеграції державно-правових, економіко-фінансових і суспільно-політичних інститутів, ідей, принципів, цінностей, зв'язків, відносин, що має наслідком становлення ускладненого глобального меґасуспільства, істотні зміни в конкретних соціумах, характеризується об'єктивно-суб'єктивним характером, позитивними й негативними наслідками для людини, суспільства, держави, світової спільноти, призводить до посилення суперечливої взаємодії та взаємозалежності, ускладнення й непрогнозованості суспільного розвитку. Глобалізація є дихотомічним процесом інтеграції та диференціації національних правових систем. Результатом впливу глобалізації на національні правові системи є суперечливе, стрімке й нерівномірне посилення взаємодії і взаємозалежності структурних елементів правової системи між собою, ускладнення її системно-структурних і функціональних зв'язків, що має пульсуючий характер і поєднує амбівалентні процеси та явища: правової інтеграції, уніфікації, стандартизації [1, с. 161], з одного боку (правові системи країн, для яких характерні ґрунтовні інтеграційні процеси, зокрема такі, як: Данія, Швеція, Норвегія, Ісландія, Фінляндія, тобто скандинавська група правових систем змішаного (конвергентного) типу; ФРН, Австрія, Швейцарія (німецька правова сім'я), Франція, Бельгія, Люксембург, Італія, Іспанія, Португалія (романська правова сім'я), США, Канада (американський тип) та ін.), та глокалізації, локалізації, з іншого (правові системи таких країн, як : російська федерація, Білорусь, Північна Корея, Іран та ін.).

Як відомо, термін «глокалізація» у науковий обіг увів британський соціолог Р. Робертсон у 80-х рр. ХХ ст. Поділяючи думку, що взаємодія глобального й локального – неподільні, взаємозалежні, учений зазначає, що умови та характер соціальних взаємодій у різних точках одні й ті самі, відтак вони становлять собою елементи одного процесу соціальної взаємодії [2, р. 25]. Згодом феномен глокалізації став предметом наукових досліджень західних учених, зокрема: З. Баумана, Е. Гіденса, Р. Дарендорфа, М. Кастельса, Р. Робертсона, Ф. Фукуями та ін.; вітчизняних учених, таких як: В. Воронкова, О. Олійник, Т. Семигіна, О. Суций, В. Штепа та ін. та інших.

Попри відмінності у тлумаченні поняття й змісту глокалізації, учені поділяють думку, що глокалізація є дихотомічним процесом, поєднує процеси глобалізації й локалізації, світового синтезу й фрагментації глобалізаційних процесів, є певною альтернативою позитивним і негативним наслідком глобалізації. Так, З. Бауман зазначає: «Інтеграція й роздробленість, глобалізація й територіалізація – це взаємодоповнювальні процеси. Точніше, це дві сторони одного процесу: процесу перерозподілу суверенітету, влади й свободи дій у

світовому масштабі, каталізатором (але жодною мірою не причиною) якого став радикальний стрибок у розвитку технологій, пов'язаних зі швидкістю. Збіг і переплетення синтезу й роздроблення, інтеграції й розпаду аж ніяк не випадкові, і змінити цю ситуацію вже неможливо» [3, с. 57–58]. Глокалізація змінює попереднє геополітичне суперництво централізованих національних держав мережевою геоекономічною конкуренцією й прямим геокультурним обміном між різними регіонами, що відображається у всіх сферах суспільства.

Локалізація є крайньою формою глокалізації та полягає у консолідації етнічних і цивілізаційних утворень, які прагнуть до самозбереження правових, культурних, релігійних, етнічних, моральних цінностей, норм, звичаїв та проводять політику ізоляції.

Глобалізація та глокалізація відображають неоднорідність цивілізаційного розвитку, формування конгломератності та поляризації світу, підтверджують важливість регіональних, національних і локальних особливостей суспільного розвитку. При цьому конгломерат не є щось цільне, не як частина структурованої системи світоцілісності, його розглядають – у межах транссистемного підходу – як «єдність різносутностей, а не злиття в однорідності, це єдність «за зовнішнім контуром», через співрозвиток різного, а не злиття в однаковому», призводить до того, що глобальність виявляється не якимось одномірним простором, а транслокальністю. Слід зауважити, що глокалізація не означає повернення до попередніх місцевих особливостей «доглобальної епохи», вона уводить ці особливості в глобальний світ.

Отже, поширення процесів глобалізації, глокалізації й локалізації спричинене низкою економічних, правових, соціокультурних, чинників, зокрема й тим, що сучасні суспільства не мають дієвих механізмів уникнення негативних наслідків глобалізації, конфліктів, а досягнення економічної й соціальної стабільності, яка б супроводжувалась повагою до людини, її прав і свобод, виявляється не менш складнодосяжним, та й то «лише в деяких соціумах і в історично дуже короткі періоди». Одночасне протікання процесів глобалізації, глокалізації, регіоналізації спричинене економічними, політичними, правовими, етнічними, культурними, антропологічними відмінностями. Зазначені процеси істотно ускладнюють процеси прийняття рішень, управління, а в крайніх своїх проявах порушують міжнародний, регіональний і національний правопорядки, спричиняють конфлікти та війни, які мають незворотні негативні наслідки для людської цивілізації.

Література

1. Удовика Л.Г. Теоретико-правові засади трансформацій правової системи України в умовах глобалізації. Дис. ...доктора юрид. наук: 12.00.01 /

Нац. акад.. внутр. справ України, Київ. 2014. 460 с.

2. Robertson R. Globalization: Social theory and global culture. London : Sage, 1992. 240p.

3. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини та людства. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Безродня Д.А., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету
Алімов К.О., к.ю.н. доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Виконання судових рішень є невід'ємною частиною судової влади та важливим елементом захисту прав і законних інтересів громадян. В умовах воєнного стану ця сфера правової системи зазнає серйозних труднощів через надзвичайні обставини, пов'язані з військовими діями, окупацією окремих територій та іншими факторами, що впливають на функціонування державних інституцій. В умовах воєнного стану механізми виконання судових рішень мають бути адаптовані до нових реалій, щоб забезпечити баланс між правами громадян, які потребують захисту, та обмеженнями, які накладає війна.

Це питання є важливим, оскільки у воєнний час судова система та органи виконавчої влади стикаються з низкою викликів, таких як відсутність доступу до майна на окупованих територіях, призупинення певних процедур та необхідність захисту вразливих верств населення. У цьому контексті дослідження особливостей здійснення правосуддя в умовах воєнного стану є важливим для розробки ефективних правових механізмів, які допоможуть забезпечити правосуддя навіть в умовах військового конфлікту.

Користуючись Законом України «Про виконавче провадження», ми розуміємо, що якщо розглядати виконавче провадження як завершальну стадію судового провадження та примусове виконання судових рішень, то можна дійти висновку, що це сукупність дій, які спрямовані на безпосереднє виконання рішень суду, але у межах повноважень органів та осіб, що здійснюють таку діяльність.[1]

Водночас воєнний стан вимагає певної гнучкості в правовому регулюванні виконання рішень, що може включати введення мораторію на стягнення боргів за окремими категоріями справ або надання відстрочок у виконанні рішень щодо майна, яке перебуває в зоні бойових дій чи на окупованих територіях.

Саме тому, було введено зміни положень у законодавстві, яке регулює відносини у сфері примусового виконання рішень. Так, у березні 2022 року, було прийнято Закон України «Про внесення зміни до розділу XIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про виконавче провадження"» від

15.03.2022 № 2129-IX. [2]

Від тепер, зупинено вчиняти виконавчі дії, стягувачами якими є:

- юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства Російської Федерації;
- юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства України, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку в статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є Російська Федерація, громадянин Російської Федерації або юридична особа, створена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації.

Також забороняється відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на території адміністративно-територіальних одиниць, які тимчасово окуповані внаслідок військової агресії Російської Федерації, у період такої окупації. [2]

Важливо відмітити, що була встановлена заборона на примусове виконання рішень: [3]

- боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України, підприємства залізничного транспорту;
- про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги.

Згідно ж цього Закону, Забороняється примусове виконання приватними виконавцями виконавчих написів нотаріусів. [3]

Аналізуючи зміни в законодавстві, можна побачити певну специфіку, яка пов'язана з потребою забезпечення правосуддя в умовах ризиків для безпеки. Дуже важливим є те, що зміни торкалися багатьох аспектів, наприклад, тимчасово окуповані території, підприємства оборонно-промислового характеру, які демонструють те, що тема є важливою для розуміння адаптації до екстремальних умов, одночасно балансує ефективність правосуддя та інтереси усіх сторін правовідносин.

Література

1. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 404-VIII. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text)
2. Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження»: Закон України 15.03.2022 р. № 2129-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2129-20#Text>

3. Верховна Рада України; Закон від 27.07.2022 № 2455-IX "Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-20#Text>

Бібік Б.В., студент 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Алімов К.О., к.ю.н. доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВІЙНИ

Дослідження приватного права безпосередньо зумовленою необхідністю розробки нових концепцій наукового розвитку правової системи України в умовах формування правового громадянського суспільства, яке є фундаментом стабільності та добробуту громадян. Безпірно що приватне право - це основа правової системи України і воно відіграє і надалі продовжує відігравати важливу роль у побудуванні громадянського суспільства. [1]

Після закінчення війни Україні потребується розробити певні процедури безпосередньо для якісної фіксації та оцінки збитків завданих, як фізичним та юридичним особам, ці процедури можуть включати в себе створення нових спеціальних комісій також будуть застосовуватись сучасні технології для фіксації пошкоджень.

Також на наш погляд держава буде просто зобов'язана в якості допомоги своїм громадянам створити особливі процедури для відновлення прав на нерухоме майно це може включати, як перереєстрація прав, або ж взагалі спрощення процедури перереєстрації прав на нерухоме майно, яке було знищено, або пошкоджено в період активних бойових дій.

Це питання є безсумнівно важливим оскільки після закінчення війни наше законодавство має показати неабияку гнучкість оскільки йому будуть поставлені дуже великі виклики та приватне право має їх побороти. Ми впевнені що такими викликами стануть недостатність доказів, тобто через знищення певних об'єктів інфраструктури, або ж через знищення домівок фізичних осіб, буде ускладнений збір документів бо вони були втрачені або пошкоджені внаслідок війни.[2]

Тому в такому випадку має підключитись безпосередньо цифровізація певних документів, реєстри, бази які мають бути створені або вже існують.

Без сумніву таких справ після закінчення війни буде вдосталь для того щоб наше правосуддя швидше цифровізувалось. Безпосередньо хоча б для того щоб якось розгрузити роботу судів бо після припинення бойових дій позовів буде вдосталь і така цифровізація пришвидшить розгляд справ для типових запитань. Можливо будуть застосовуватися вже не нові для нас технології такі як штучний інтелект та блокчейни це буде зроблено для того щоб підвищити ефективність роботи судів.

Стосовно підтримки держави для фізичних та юридичних осіб які зазнали збитків можливо буде необхідна розробка ефективних механізмів компенсації збитків, але перш за все, як ми зазначали раніше щоб зареєструвати та підтвердити ці збитки треба буде створити певні комісії щоб внести ці збитки до реєстрів та щоб кошти витрачались безпосередньо на відновлення пошкодженого майна.

Це питання є особливо важливим оскільки про такі механізми треба думати вже заздалегідь. Бо в майбутньому вони можуть зіграти дуже велику роль в підтримці населення фізичних або юридичних осіб. Можна будувати багато теорії стосовно подальшого розвитку приватного права в Україні та наскільки наше право є вдосконалене та гнучке бо як вже зазначалось раніше виклики будуть доволі серйозні та задачі які будуть поставлені перед ним будуть перевіряти його на надійність та справедливість.

Аналізуючи це питання можна дійти висновку що в майбутньому в післявоєнній Україні приватне право буде розвиватись та цифровізуватись оскільки як вже було заочно раніше будуть розроблені спеціальні боти, чати та штучні інтелекти. Звичайно людський фактор нікуди не дінеться в праві він буде завжди присутнім. Можна дуже довго гадати що буде з правом після війни але, можна точно сказати, що війна дасть певний поштовх для удосконалення правової системи, системи судочинства правоохоронних систем та започаткує нові органи, нові комісії.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Приватне і публічне право в умовах війни: проблеми теорії та практики : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції 24 листопада 2023 року м. Одеса. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/648b50eb-cc29-45ed-a360-1a9abbb8d00a/download>

2. Наукові розвідки з актуальних проблем приватного та публічного права : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. URL: https://fpmv.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/2023/kprp/materialy_konf_problemy_prava_24.04.23_pravky_ukr_anhl_vneseno_2.pdf

Волочан М., студентка 4 курсу юридичного факультету
Запорізького національного університету
Науковий керівник : Шарая А. А., д.ю.н., доцент, професор кафедри
конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Вступ. Дотримання правил поведінки під час судового засідання забезпечується шляхом застосування заходів процесуального примусу. Проте їх застосування завжди супроводжується обмеженням прав і свобод громадян, а також законних інтересів юридичних осіб. З метою уникнення порушень прав, гарантованих Конституцією України [1], такі заходи слід застосовувати лише у випадках, визначених законом, та в установленому порядку.

Правильне застосування заходів процесуального примусу є важливим, оскільки порушення судом норм законодавства про адміністративне судочинство може призвести до порушення права на судовий захист, закріпленого у ст. 55 Конституції України. На сьогодні питання застосування процесуального примусу в адміністративних судах залишається актуальним, оскільки воно є невід'ємною частиною процедури розгляду адміністративної справи, спрямованої на забезпечення дотримання всіма учасниками процесуальних норм. Процесуальний примус в адміністративному судочинстві є частиною комплексного правового інституту який гарантує виконання судових рішень і дотримання законної поведінки учасниками процесу, допомагаючи реалізувати права та обов'язки сторін у межах адміністративної справи.

Мета. Метою даної статті є характеристика змісту заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві та аналіз особливостей їх практичного застосування.

Визначення заходів процесуального примусу надається у Кодексі адміністративного судочинства України [2]. Відповідно до ч. 1 ст. 144 вказаного кодексу, заходами процесуального примусу є «процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства» [2]. Ці дії вчиняються адміністративним судом під час розгляду адміністративної справи та спрямовані на забезпечення захисту прав учасників процесу, а також на дотримання належного порядку судочинства і досягнення цілей

адміністративного судового процесу.

Отже, заходи процесуального примусу в адміністративному судочинстві можна поділити на п'ять видів :

1) попередження – захід процесуального примусу, що застосовується до учасників судового процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень судді (головуючого судді). У ч. 1 ст. 146 Кодексу адміністративного судочинства України [2] зазначено, що у разі повторного вчинення таких дій зазначена особа видаляється із залу судового засідання;

2) видалення із залу судового засідання – захід процесуального примусу, що застосовується до учасника процесу або іншої особи, яке здійснюється негайно у випадку повторного порушення порядку або невиконання розпоряджень головуючого судді. У ч. 2 ст. 146 Кодексу адміністративного судочинства України [2] зазначено, що у разі вчинення таких дій перекладачем, спеціалістом, суд оголошує перерву і надає час для заміни зазначеної особи;

3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом – захід процесуального примусу, за якого суд тимчасово вилучає письмові, речові, електронні докази, які не були надані для розгляду без поважних причин. У ч. 1 ст. 147 Кодексу адміністративного судочинства України [2] зазначено, що у разі неподання без поважних причин письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, або неповідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом;

4) привід – примусовий захід щодо особи, чия участь у судовому процесі є обов'язковою, у випадку її неявки до суду без поважних причин. У ч. 2 ст. 148 Кодексу адміністративного судочинства України [2] зазначено, що привід до суду не застосовується до малолітніх та неповнолітніх осіб, вагітних жінок, осіб з інвалідністю першої і другої груп, жінок, які доглядають дітей віком до шести років або дітей з інвалідністю;

5) штраф – грошове стягнення штрафу з працездатної особи до Державного бюджету України за невиконання нею процесуальних обов'язків. У ч. 3 ст. 149 Кодексу адміністративного судочинства України [2] зазначено, що у випадку невиконання процесуальних обов'язків, зловживання процесуальними правами представником учасника справи суд з урахуванням конкретних обставин справи може стягнути штраф як з учасника справи, так і з його представника.

Отже, заходи процесуального примусу в адміністративному судочинстві застосовуються за наявності підстав, визначених у законодавстві та призначаються адміністративним судом.

Як зазначає А.А. Манжула, умовно наявні заходи процесуального примусу

можна поділити на дві групи:

- ті, що застосовують до осіб, які перебувають у залі судового засідання (попередження та видалення із залу судового засідання);
- ті, що поширюються на осіб поза судом (тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід, штраф) [3];

Іншими словами, усі рішення про застосування адміністративних примусових заходів мають включати конкретні факти, що обґрунтовують їх застосування.

Тільки суд, через головуючого суддю, має виключне право застосовувати заходи процесуального примусу, і це можливо лише під час розгляду та вирішення адміністративної справи в межах, встановлених законом. Це обґрунтовується тим, що суд, як орган державної влади, згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України [1], виконує свої функції виключно в межах, встановлених чинним законодавством. Процесуальна форма застосування заходів примусу полягає у прийнятті судом рішення. Неправомірне використання таких заходів може серйозно порушити права, свободи та законні інтереси як громадян, так і юридичних осіб.

Як вказував у своїй науковій роботі В.А. Кузьменко [4], реформування судочинства є одним з головним напрямів діяльності держави на сучасному етапі свого розвитку. Чинний Кодекс адміністративного судочинства України потребує окремих уточнень та доповнень, які повинні забезпечити точність правового регулювання та ефективність застосування заходів процесуального примусу під час розгляду та вирішення справ адміністративними судами, взаємодії суду та інших уповноважених органів державної влади задля виконання завдань адміністративного судочинства.

Отже, заходи процесуального примусу в адміністративному судочинстві — це встановлені законом правові засоби примусу, які застосовуються уповноваженими органами або посадовими особами, включаючи суд, в порядку, визначеному законом, щодо осіб, залучених до адміністративного процесу. Їх застосування направлене на запобігання або припинення неправомірних дій, фіксації доказів та забезпечення ефективного виконання завдань адміністративного судочинства.

Особливості застосування заходів процесуального примусу полягають у наступному: вони використовуються у випадку невиконання суб'єктами своїх процесуальних обов'язків, застосовуються негайно та обґрунтовано. Ці заходи повністю відповідають своїй меті — запобігти невиконанню процесуальних або інших обов'язків особою, що бере участь під час розгляду адміністративної справи та створити необхідні умови для розгляду і вирішення спору адміністративним судом.

Загальна характеристика заходів процесуального примусу, закріплених у Кодексі адміністративного судочинства України, дозволяє визначити їх як передбачені законодавством засоби фізичного, психологічного або майнового впливу. Вони застосовуються судом або за його дорученням іншими уповноваженими особами щодо учасників процесу чи присутніх у залі суду. Основна мета цих заходів – запобігання зловживанню процесуальними правами, порушенню порядку судового процесу і забезпечення виконання судових правил.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. №2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
3. Манжула А.А. Доказ в адміністративному процесі крізь призму інноваційних перетворень та інформатизації судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 167-169. URL : http://lsej.org.ua/1_2020/41.pdf.
4. Кузьменко В.А. Застосування заходів процесуального примусу в адміністративному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Київ. 22 с. URL : <https://dglb.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a9fa7d51-d2a7-4f46-86f5-9ad5d31db287/content>.

Гайдук Кирило Юрійович

здобувач PhD кафедри цивільного права

Запорізький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ ВНАСЛІДОК ПОРУШЕНЬ, ВИКЛИКАНИХ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Збройна агресія РФ проти України оголила низку проблем теоретичного та практичного рівнів, серед яких, - питання відшкодування шкоди, завданої діями РФ, зокрема, її ЗС Україні та її населенню. Руйнування внаслідок підриву Каховської ГЕС спричинило паводок, яким було завдано як матеріальної (внаслідок загибелі чи пошкодження майна, зокрема, житла, завдання шкоди здоров'ю людей та навіть їх загибель) так і моральної шкоди населенню, яке проживало вниз по р. Дніпро. Закономірно, що йдеться про порушення окрім

майнових прав, права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Його повному та ефективному захисту перешкоджає низка невирішених питань теоретичного та нормативного характеру, зокрема, щодо визначення дефініції «довкілля» в контексті змісту ст. 50 Конституції України та ст. 293 ЦК України, а також цивільно-правового механізму захисту порушеного права, зокрема, внаслідок підриву греблі Каховської ГЕС. Держава вжила заходи, спрямовані на захист цивільного населення шляхом прийняття актів, спрямованих на компенсацію шкоди, завданої житлу громадян, а також надання матеріальної грошової допомоги постраждалому населенню внаслідок підриву РФ греблі Каховської гідроелектростанції. Відкритим при цьому залишається питання захисту порушеного права шляхом повного відшкодування збитків, зокрема, шляхом притягнення до відповідальності винної у заподіянні шкоди сторони, - РФ, яка завдала шкоди діями, зумовленими її збройною агресією.

В контексті порушень прав людини збройною агресією РФ проти України постає досить багато питань спорідненого чи суміжного характеру, які потребують своєї належної правової кваліфікації. Так, наприклад, у випадку прильоту ракети чи БПЛА до помешкання людини, який призводить до каліцтва чи загибелі особи, руйнування чи пошкодження його житла та майна, є цілком логічним питання щодо визначення права, яке зазнало порушення та вибору адекватного та відповідного порушенню способу його захисту, здатного захистити (відновити) порушене право. Звичайно, з точки зору цивілістики йдеться про посягання на певне благо (матеріальне та/чи нематеріальне), внаслідок чого завдається відповідна шкода особі. Формально у такому випадку мало б йтися про позадоговірні відносини, відповідно, зобов'язання деліктного характеру (з завдання шкоди), до яких мають застосовуватися положення ч. 1 ст. 1166 ЦК України, згідно якої майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Притому, ЦК України не визначає особливостей відшкодування такої шкоди, ускладненого іноземним елементом. Таким (відповідачем, зобов'язаною особою) може бути і РФ у випадку завдання шкоди ЗС РФ чи представниками органів її державної влади. Формально ЦК України дає відповідь на таке питання в ч. ст. 1172 ЦК України, закріпивши норму, що юридична або фізична особа відшкодовує шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

Вбачається, що має місце певна конкуренція норм, адже в ст. 293 ЦК України йдеться про право на безпечне довкілля і не згадується про будь яку шкоду. Тоді виникає закономірне питання щодо правової природи права на безпечне для життя та здоров'я людини довкілля та про природу його

порушення.

На сьогоднішній день право особи на безпеку не набуло свого нормативного закріплення, перебуваючи в зоні природних прав людини. Щоправда, дійсно, достатньо велика кількість нормативно-правових актів орієнтована на забезпечення безпеки. Тому сприяло закріплення в ст. 3 Конституції України положення, що серед інших благ, безпека визнається найвищою соціальною цінністю в Україні. Формальна логіка дозволяє зробити умовивід, що життя і здоров'я забезпечуються в безпековому середовищі.

Переорієнтація вектору безпеки держави було реалізовано в Законі України «Про національну безпеку України» [1] в концепті «human security» в напрямку його антропологізації стала візитівкою соціальних наук ХХ століття. Нажаль, ідея «state security», що було доведено вторгненням РФ до України, не є забезпеченою на наднаціональному (міжнародному) рівні внаслідок вад міжнародного права, реалізованих в статутних документах ООН. Звичайно, не слід протиставляти безпеку держави та безпеку людини. Вони перебувають в діалектичному зв'язку та взаємодії. Безпека людини починає перебувати в центрі уваги, при тому, що безпека держави вже розглядається як засіб її забезпечення, особливо у випадку збройної агресії РФ проти України. В.В. Корольова зробила висновок, що зміст суб'єктивного права людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля варто розглядати з урахуванням критеріїв безпечного стану довкілля, якими є система екологічних, санітарно-протиепідемічних та інших норм, правил та заборон [2, с. 37]. Такий висновок є закономірним з погляду на підхід, закріплений в екологічному законодавстві, за яким юридична відповідальність настає у випадку порушення заборон чи обмежень, наприклад, перевищення максимально допустимих норм викидів чи концентрацій шкідливих речовин чи сполук, а кримінальна відповідальність за екологічні злочини взагалі настає за матеріальні склади (значну шкоду). Дії, які потенційно могли спричинити значну шкоду не є кримінально караними за українським законодавством, з чого слідує закономірний висновок щодо відсутності відповідальності за створення небезпек та ризиків завдання шкоди чи порушення суб'єктивного права. За аналогією така ж ситуація і з порушенням права людини на безпечне для життя і здоров'я людини довкілля. Стаття 50 Конституції України закріпила норму прямої дії, згідно якої кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Закономірно, що особи, яким було завдано шкоди мають право на її відшкодування, тобто вимагати від суб'єкта, винного у завданні шкоди її відшкодувати в повному розмірі. Виникає закономірне питання: чи можна вважати порушенням права на безпечне для життя та здоров'я довкілля створення небезпеки з боку ЗС РФ внаслідок підриву греблі Каховської

ГЕС по відношенню до мешканців населених пунктів, які проживали вниз по р. Дніпро, проте, не зазнали матеріальної шкоди? Складається парадоксальна ситуація, згідно якої на державу Україна в особі її органів у зв'язку з цим покладається обов'язок вжиття заходів, спрямованих на захист життя осіб, які знаходяться під її юрисдикцією. Такий обов'язок було визначено в справі Онер'їлдіз проти Туреччини від 18.06.2002 р., яка розглядалася ЄСПЛ.

Вирішення завдання правового захисту прав особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля є доволі складним, як з точки зору визначення підстав, способів та механізму такого захисту. Г.В. Самойленко було висловлено позицію, що підставою для здійснення права на захист є факт порушення суб'єктивного права чи охоронюваного законом інтересу особи [3, с. 345]. З цього слідує закономірний висновок, який ґрунтується, доречі, на положеннях ч. 1 ст. 15 ЦК України, що захист порушеного права пов'язаний не з фактом завдання шкоди особі, а з фактом порушення цього права. Такий підхід має бути основоположним у вирішенні питання захисту права особи на безпечне для життя та здоров'я довкілля. У такому випадку не єдиним елементом доказування має бути факт порушення права особи на безпеку, тобто, того, що дії чи бездіяльність правопорушника створюють чи створили загрозу безпеці життя та здоров'я правоволодільця.

Наведене дає підстави для висновку, що підставою для захисту порушеного права є факт його порушення. Відтак, на прикладі руйнування греблі Каховської ГЕС внаслідок підриву РФ визначаємо порушення права осіб, які проживали вниз по р. Дніпро, на безпечне для життя і здоров'я довкілля незалежно від наявності чи відсутності завданої матеріальної шкоди. Наявність матеріальної чи моральної шкоди є підставою для їх відшкодування чи компенсації, що є лише одним із можливих способів захисту порушеного права, закріплених ст. 16 ЦК України.

Перелік посилань

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2018. № 31. Ст. 241.
2. Корольова В.В. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля в системі особистих немайнових прав фізичної особи. Правничий вісник Університету «КРОК». 2022: Legal Bulletin №3. С. 37-41. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/353/294>
3. Самойленко Г.В. Договір перевезення пасажирів : теорія та практика забезпечення прав пасажирів : дис. ...доктора юрид. наук : 12.00.03. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 567 с.

Гуня Д. І. студентка 3-го курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Алімов К. О., кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наразі Україна переживає складний період, пов'язаний із запровадженням воєнного стану, що чинить суттєвий вплив на всі сторони суспільного життя, зокрема й на правову систему. Забезпечення правової історії в цивільному судочинстві в умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки постає низка питань, які потребують ефективного захисту прав людини в державі.

Одним із важливих аспектів цього процесу є впровадження електронних технологій, які полегшують доступ до правосуддя навіть для тих, хто перебуває за межами України. Однак поряд із перевагами існують і серйозні проблеми, пов'язані з виконанням судових рішень, які потребують глибокого аналізу та розробки ефективних механізмів. Дослідження цих питань необхідне для забезпечення належного рівня правового захисту та розвитку цивільного судочинства в умовах воєнного стану.[1]

Для забезпечення справедливого судового розгляду необхідні основні права учасників цивільного процесу. Процесуальні права, надані сторонам, визначають їхні юридичні та фактичні можливості в процесі та забезпечують рівність у реалізації цих прав. Сторони мають право знайомитися з матеріалами справи, робити виписки і копії, отримувати копію судового рішення, подавати докази, брати участь у слуханні та дослідженні доказів, якщо інше не передбачено законом, а також ставити запитання іншим сторонам, свідкам, експертам і спеціалістам, подавати заяви, паперові папери, давати пояснення суду, викладати свої вимоги і заперечення; ознайомлюватися й одержувати копію протоколу судового засідання і технічного протоколу судового засідання, а також подавати думку щодо правильності або неправильності протоколу; Оскаржувати рішення суду, якщо це передбачено законом; та здійснювати інші процесуальні права, передбачені законом.[2]

Незважаючи на рівність процесуальних прав, принципи диспозитивності та конфронтаційності не передбачають рівності прав позивачів і відповідачів, оскільки це об'єктивно неможливо. Однак рівні можливості для реалізації наданих законом прав гарантують справедливість цивільного судочинства. У контексті воєнного стану важливо розглянути, як цей режим впливає на

реалізацію прав сторін. Законодавство України «Про правовий режим воєнного стану» визначає зміст правового режиму та гарантії прав і свобод громадян, які можуть бути обмежені під час воєнних дій.[3] Зокрема, згідно зі статтею 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження судів не можуть бути припинені, а пункт 2 статті 26 Закону забороняє скорочення або прискорення будь-якої форми судочинства.[4] Судова система має забезпечувати дотримання основних прав сторін, включно із законним доступом до матеріалів справи, свідків, участю в судовому розгляді та оскарженням судових рішень. Однак, оскільки здійснення цих прав може бути ускладнене, дотримання процесуальних норм має постійно контролюватися та адаптуватися до нових викликів.

На мою думку, запровадження військового стану в Україні створює нові виклики для правової системи, зокрема у сфері цивільного судочинства. Я вважаю, що забезпечення правової стабільності в цих умовах є ключовим завданням держави, адже ефективний захист прав громадян стає ще важливішим у період кризи. Впровадження електронних технологій у судову систему – це важливий крок, що сприятиме доступу до правосуддя, проте виникають проблеми з виконанням судових рішень, які потребують детального аналізу. Проте слід зазначити, що тенденція до вдосконалення правової системи та постійне оновлення процедур спрямовані на покращення реалізації цивільно-процесуальних прав. Я вважаю, що подальший розвиток механізмів правового захисту, зокрема у сфері цифровізації судочинства, сприятиме кращому захисту прав громадян та забезпеченню справедливості навіть за умов воєнного стану.

Література

1. Цивільний процес в умовах війни: проблеми правового регулювання та судова практика, Верховний суд України, 25.09.2023 року URL. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Civ_proces_voen_stan.pdf
2. Цивільний процес в умовах воєнного стану» URL. <https://pravokator.club/news/tsyvilnyj-protses-v-umovah-voyennogo-stanu/>
3. Цивільний процес в умовах воєнного стану, Дмитро Луспеник Секретар Пленуму Верховного Суду, Касаційний цивільний суд, кандидат юридичних наук, доцент, Онлайн-практикум, Право в умовах воєнного стану. Цивільна юрисдикція м. Київ, 17 березня 2023 року URL.

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Civ_proc_war.pdf

4. Грищенко Л. Строки в цивільному процесі через призму воєнного стану. URL. <https://www.hsa.org.ua/blog/stroki-v-civilnomu-procesi-cerez-prizmu-voennogo-stanu-advokat-liudmila-gricenko>

Калугіна І.О., аспірантка кафедри історії і теорії держави та права
Запорізького національного університету

Науковий керівник: Удовика Л.Г., д.ю.н., професор, в.о. зав. кафедри
історії і теорії держави та права

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД КИТАЮ

В умовах становлення нових «центрів сили» в рамках багатопольярного світу значний дослідницький інтерес має концепція формування, впровадження та практичної реалізації антикорупційної політики в країнах незахідного типу, насамперед, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, який найбільш динамічно розвивається та має численні економічні і ділові зв'язки у різних державах. Особливої уваги заслуговує стратегія боротьби з корупцією в Китаї, яка суттєво відрізняється від аналогічної діяльності в інших країнах регіону.

Методологічне підґрунтя дослідження складають здобутки вчених, які зверталися до аналізу зарубіжного досвіду антикорупційної політики, насамперед, таких як Ч. Гуо, Ю. Фень, Дж. Лі, Д. Чжунхуа, Х. Фанг, А. Коваль, О. Куракін, О. Сухаренко та інші. Проте дослідження цього питання на сьогоднішній день залишається недостатнім.

Своєрідність антикорупційної політики Китаю значною мірою обумовлена специфікою китайської корупції, її зв'язком з культурними та історичними особливостями розвитку країни. Так, історично китайські чиновники користувалися високою повагою, а подяка за надану послугу вважалася нормою для суспільства і не розглядалася як злочин. Водночас у традиційному уявленні суспільства про легітимність влади втрата духовних орієнтирів (т. зв. «моральна корупція») та внутрішня деформація влади вели до втрати символічного «мандату Неба», що в історичній перспективі міцно асоціювалося з падінням династій Мін (1368 – 1644) та Цин (1644 – 1911) [1, с.3-4].

Особливістю китайської антикорупційної політики є також акцент на літературному осмисленні загального поняття «корупція», яке зрештою і послужило джерелом формування неприйняття цього явища. Так, у 1990-х роках

боротьба з політичною корупцією існувала як сюжет у новелістичній літературі, де вона серед іншого асоціювалася зі «зворотним боком» економічної реформи, її найбільш негативним аспектом і згодом увібрала в себе багато негативних аспектів життя китайського суспільства в цілому. При цьому літературні образи представників корумпованого чиновництва та бізнесу, які заважають розвитку країни та реформам, розширювали межі поля для оцінки суспільством корупції в Китаї, яка почала набувати ширших смислових понять і згодом стала асоціюватися з розкладанням та загниванням суспільства, падінням моральних та інших підвалин, які моральне суспільство має відтворювати та берегти.

Вперше про необхідність розробки більш загальних положень антикорупційної боротьби в межах усієї держави та вдосконалення норм національного антикорупційного законодавства китайське керівництво заявило у роки правління Ху Цзіньтао. Ключова особливість підходу до викорінення корупції на цьому етапі полягала у тому, що основний акцент було зроблено на її попередженні, тобто створенні таких умов, за яких корупція та хабарництво в принципі не могли б існувати. Практична реалізація цієї настанови виявилася у здійсненні низки заходів, зокрема: постійна ротація чиновників на постах для того, щоб вони не встигали обростати корупційними зв'язками; надання громадянам можливості інформувати вищу владу та партійні наглядові органи про неправомірні дії службовців низового рівня; створення Державного управління із запобігання (протидії) корупції, до компетенції якого віднесено виявлення корупціонерів, розробку комплексів антикорупційних заходів, міжнародне співробітництво в антикорупційній сфері, а також низку процесуальних повноважень (проведення розслідувань, спостереження за підозрюваними чиновниками та їх затримання); посилення внутрішньопартійної дисципліни; морально-етичне виховання населення загалом [2, с.38-40]. Однак найбільшого розмаху антикорупційна кампанія набула після обрання генеральним секретарем Компартії Китаю Сі Цзіньпіна у 2012 р., коли боротьбу із корупцією було проголошено ключовим напрямом державної політики. На думку Дена Чжунхуа, практична реалізація антикорупційної програми Сі Цзіньпіна знайшла відображення у чотирьох основних аспектах: 1) «відловлювання мух» – початковий етап боротьби з корупційними злочинами, ціллю якого є відносно низькі за рангом чиновники; він шляхом проведення дізнання відповідними органами партії та збору фактів шляхом надсилення спеціальних інспекторів дисциплінарних комісій різних рівнів [2, с.43]; особливістю таких кампаній є їх неопублічність; 2) «полювання на тигра» - переслідування та покарання високопоставлених корупціонерів; розслідування звужується від периферії до центру; довкола потенційного «тигра» зводиться «клітка» з фактів, свідчень та показань, які не дають йому можливості вирватися

із «пастки». Вже в 2014 р. такого роду розслідування давали своєрідний «ефект доміно», який у Китаї названо «корупцією обвального типу», коли розслідування однієї справи відкривало перспективу розкриття кількох нових [2, с.43]. Стратегічна цінність такого підходу полягає в тому, що розкриваються цілі корупційні мережі та розриваються ланцюжки, які пов'язують корупціонерів на різних рівнях; 3) «полювання на лис» - боротьба з корупціонерами за кордоном та переміщенням легалізованих від корупції доходів. З цією метою Китай активно використовував міжнародні механізми, передбачені, зокрема, Конвенцією ООН проти корупції, а також Інтерпол, щоб домогтися видачі корумпованих чиновників і повернення злочинних доходів; 4) боротьба із «голими чиновниками», тобто держслужбовцями, які відправляють на постійне місце проживання за кордон своїх родичів та виводять капітали із країни. З цією метою китайська влада ініціювала прийняття нових правил, згідно з якими такі чиновники по-перше, позбавляються можливості просуватися по службі; по-друге, не можуть обіймати посади в таких сферах державної служби, як оборона, дипломатія, національна безпека, за умови, що їхні сім'ї не відмовилися від паспортів чи документів, які б підтверджували право на постійне проживання за кордоном.

Особливістю сучасної антикорупційної кампанії у Китаї стала вперше проголошена на політичному рівні боротьба проти корупції, пов'язаної з етичними проблемами в особистому житті. У китайській суспільній свідомості існує впевненість, що отримання значних доходів, особливо злочинним шляхом, зазвичай супроводжується моральним розкладанням. Дані факти породили особливе явище та особливе визначення – боротьба із «секс-корупцією» (фань сефу) [2, с.45]. Для чиновників і державних службовців у КНР формується «період високого ризику», коли аморальна поведінка суттєво позначатиметься на їхній кар'єрі, що, на думку китайських експертів, серед іншого дозволить істотно знизити корупційні ризики.

Отже, старт кампанії боротьби з корупцією у Китаї пов'язується з початком соціально-економічних реформ Ден Сяопіна. Проте всеосяжний та системний характер вона набула після обрання генеральним секретарем ЦК КПК Сі Цзіньпіна у 2012 р., який наголосив на необхідності тотальної боротьби з корупціонерами всіх рівнів. Особливістю антикорупційної політики КНР є підвищена увага до партійної дисципліни та морально-етичного виховання як функціонерів, так і державних службовців.

Література

1. Lee J. WC (2023). Anti-Corruption in a Party-State: Constitutional Implications of China's Supervisory Reform. *Asian Journal of Comparative Law*, vol.18, №1, pp.1-18.

2. Коваль А.А. Кампания по борьбе с коррупцией (2012-2014) и проблемы строительства в Китае правового государства. *Китаєзнавчі дослідження*. 2014. № 1-2. С. 34-50.

Коровіна К. О., студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Алімов К. О., к.ю.н., доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Військові дії руйнують правову інфраструктуру, ускладнюють роботу судових органів, що призводить до затримок у розгляді справ та обмеження можливостей отримання правової допомоги. Післявоєнне відновлення вимагає не лише відновлення фізичних об'єктів правосуддя, але й реформи системи для забезпечення рівного доступу до правосуддя для всіх верств населення.

Кожній людині, згідно з Конституцією та законами України, гарантується право на оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1].

У період дії воєнного стану, відповідно до положень статті 10 ЗУ "Про правовий режим воєнного стану", судові органи продовжують виконувати свої функції без перерви або призупинення їхньої діяльності. Норма забезпечує безперервність правосуддя навіть за умов, коли державні інституції працюють у режимі підвищеної готовності. Право громадян на судовий захист залишається невід'ємним і непорушним, незалежно від ситуації, що виникає внаслідок введення воєнного стану [2].

Також частина друга статті 26 цього ж закону чітко встановлює заборону на будь-які скорочення або прискорення судових процедур. Це означає, що навіть у критичних умовах воєнного часу не допускається змінювати встановлені законом терміни чи процедури судочинства для забезпечення швидшого розгляду справ. Такий підхід спрямований на те, щоб уникнути порушень прав громадян і забезпечити об'єктивність та справедливність розгляду кожної судової справи. Судова система повинна функціонувати у відповідності з чинними правовими нормами, що гарантує рівний доступ до правосуддя навіть у період воєнного стану.

ЗУ "Про правовий режим воєнного стану" передбачає можливість внесення змін до територіальної юрисдикції судів у разі, якщо суди, які діють на

територіях, де введено воєнний стан, не можуть виконувати свої функції. Положення дозволяє забезпечити безперервність правосуддя навіть у надзвичайних умовах.

Якщо суд на території, де оголошено воєнний стан, не може здійснювати правосуддя через безпекову ситуацію, законами України передбачена можливість зміни територіальної підсудності судових справ. Тобто, судові справи можуть бути передані до інших судів, які знаходяться на безпечніших територіях. Такий механізм гарантує, що жодна справа не залишиться нерозглянутою через неспроможність місцевих судів працювати.

У зв'язку з масштабним вторгненням російських військ на територію України, активними бойовими діями та тимчасовою окупацією окремих регіонів, робота багатьох судів у таких областях, як Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Сумська, Чернігівська, Харківська та Херсонська, була припинена [4]. Через це, з урахуванням неможливості здійснення правосуддя судами на цих територіях під час воєнного стану, Голова Верховного Суду видав відповідні розпорядження про зміну територіальної підсудності справ.

Здійснення таких повноважень Головою Верховного Суду стало можливим завдяки законодавчим змінам, внесеним на початку березня до частини сьомої статті 147 ЗУ "Про судоустрій і статус суддів". Зміни надали правову основу для перегляду територіальної підсудності судових справ у випадках, коли суди на окупованих не можуть здійснювати свою діяльність [3].

Окремо звернемо увагу на виклики сторін. ЦПК України у перехідних положеннях містить особливий порядок судових викликів, повідомлень, а також направлення копій судових рішень учасникам процесу, якщо їхнє місце проживання або перебування знаходиться на тимчасово окупованих територіях України чи в зонах проведення антитерористичної операції, регулюється відповідними законами України. Зокрема, такими нормативними актами є Закони України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" та "Про здійснення правосуддя та кримінальне провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції".

Наразі ми бачимо, що у рік початку повномасштабного вторгнення було значне скорочення судових справ у цивільному провадженні. Це характеризується тим, що люди змінили акцент своєї уваги на інших важливих питаннях [5]. Наразі коли для звичайного мирного населення ситуація є більш стабілізована - ми бачимо постійне зростання звернень для захисту прав порядку цивільного процесу.

На мою думку надалі буде збільшуватися кількість позовних заяв, а суди створюватися не будуть з огляду на пряму нормативну заборону. Особливістю є

відшкодування шкоди завданої військовою агресією рф, адже ці справи також розглядаються в порядку цивільного провадження.

Отже, після закінчення дії воєнного стану очікується надзвичайне збільшення звернень в порядку позовного провадження в рамках цивільного процесу. Я вважаю, що необхідно буде створити окремі суди та розробити цілий механізм порядку компенсації збитків та шкоди завданої несанкціонованими військовими діями рф.

Література

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.10.2024);
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n3> (дата звернення 18.10.2024);
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n1452> (дата звернення 18.10.2024);
4. Інтернет джерело: Розпорядження про визначення територіальної підсудності справ URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/ (дата звернення 18.10.2024);
5. Інтернет джерело: Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у 2022 році https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/2022_analiz_KCS.pdf

Коровіна К.О., студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Щипанова О.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ВОДІЙ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Водії, як ключові суб'єкти дорожнього руху, несуть відповідальність за дотримання встановлених норм та правил дорожнього руху, оскільки порушення їх вимог не лише становить суспільну небезпеку та створює загрозу для життя та здоров'я інших учасників руху, але й спричиняє настання негативних правових наслідків у вигляді адміністративних стягнень. Саме тому існування

адміністративної відповідальності водіїв транспортних засобів є важливим аспектом забезпечення безпеки дорожнього руху та ефективного функціонування транспортної системи.

Нормативне визначення терміну «водій» встановлено в Правилах дорожнього руху та Законі України «Про автомобільний транспорт». Згідно з пунктом 1.10 Правил дорожнього руху, водієм вважається особа, яка керує транспортним засобом і володіє відповідним посвідченням на право керування транспортними засобами певної категорії [1]. Крім того, водієм також визнається людина, яка здійснює навчання керуванню транспортом, перебуваючи безпосередньо в транспортному засобі. Згідно ст.1 Закону України «Про автомобільний транспорт», водій – це особа, яка керує транспортним засобом і має відповідне посвідчення встановленого зразка [2]. Таким чином, термін «водій» невід’ємно пов’язаний з поняттям «транспортний засіб» [3, с. 134].

Головним нормативно-правовим актом, який регулює адміністративну відповідальність за порушення в галузі дорожнього руху, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), який визначає перелік адміністративних правопорушень та встановлює адміністративні санкції, які застосовуються до осіб, що їх вчинили [4].

Адміністративна відповідальність за порушення правил дорожнього руху передбачає специфічного суб’єкта – особу, яка порушує правила дорожнього руху, в тому числі водія. Склад правопорушення складається з об’єкта, об’єктивної та суб’єктивної сторін, а також суб’єкта. Об’єктом є суспільні відносини у сфері дорожнього руху, врегульовані статтями КУпАП. Об’єктивна сторона правопорушення включає протиправне діяння (це може бути як порушення правил дорожнього руху, так і правил експлуатації транспортних засобів, зокрема проїзд на червоне світло; невиконання вимоги про зупинку; порушення правил обгону; керування транспортним засобом у нетверезому стані; керування з непристібнутим ременем безпеки; використання мобільного телефону під час руху; недотримання дистанції між транспортними засобами; неправильне паркування; залишення місця дорожньо-транспортної пригоди, тощо), його наслідки (матеріальні, моральні або фізичні збитки) та причинно-наслідковий зв’язок між діянням і результатом. Суб’єктивна сторона залежить від суб’єкта: якщо це фізична особа – вона характеризується виною, у випадку з юридичними особами суб’єктивна сторона є складнішою для визначення [5, с. 187].

Сучасне адміністративне законодавство встановлює зрозумілу систему покарань за порушення правил дорожнього руху. До визначених санкцій належать: попередження, фінансові штрафи, штрафні бали, примусове вилучення транспортного засобу, конфіскація предметів правопорушення,

громадські роботи та адміністративний арешт. Однією з характерних рис адміністративної відповідальності водіїв є наявність спеціальних заходів впливу, таких як позбавлення права керування транспортним засобом. Цей вид покарання має альтернативний характер і може використовуватися разом зі штрафами, не зменшуючи їхнього значення.

Попередження є найбільш м'яким адміністративним стягненням, яке накладається за незначні проступки. Оплатне вилучення транспортного засобу спрямоване на те, щоб позбавити правопорушника можливості користуватися автомобілем. Конфіскація предмета правопорушення полягає у безкоштовній передачі майна в державну власність на основі рішення суду. Такий захід є додатковим до штрафу і має примусовий характер. Громадські роботи передбачають, що правопорушник виконує безкоштовні роботи, які приносять користь суспільству, у вільний час від основної роботи або навчання. Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює певні обмеження щодо застосування цього виду стягнення для окремих категорій осіб, зокрема для інвалідів, вагітних жінок та людей похилого віку. Адміністративний арешт є найсуворішим заходом і передбачає короткочасне (до 15 діб) позбавлення волі. Він не застосовується до вагітних жінок, матерів з дітьми до 12 років, інвалідів I і II груп.

Аналізуючи українське законодавство в галузі адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху, можна стверджувати, що найпоширенішим стягненням є штраф, який впливає на фінансові інтереси правопорушника. Розмір штрафу як правило, є значним, що слугує запобіжником для порушень правил дорожнього руху. Зазвичай встановлюються верхні та нижні межі штрафу, які залежать від характеру правопорушення та особи правопорушника.

Отже, водії, як суб'єкти адміністративної відповідальності, підлягають притягненню до відповідальності за різні санкціоновані діяння, що можуть призводити до небезпечних ситуацій на дорогах. Від перевищення швидкості до керування у нетверезому стані – кожне правопорушення має свої правові наслідки, що включають штрафи, попередження, громадські роботи або навіть адміністративний арешт. Ефективність цих заходів залежить від їх справедливого застосування та усвідомлення водіями важливості дотримання дорожніх норм для забезпечення безпеки всіх учасників руху.

Література

1. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 р. № 1306 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>.

2. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.

3. Ярова Р.В. Водій автотранспортного засобу як спеціальний суб'єкт адміністративної відповідальності / Р.В. Ярова // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2015. – Вип. 1.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 12.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

5. Тімашев В. Адміністративно-правова відповідальність за порушення правил дорожнього руху. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.31>.

Лях Д.А., студентка 1 курсу освітнього рівня магістр
 юридичного факультету Запорізького національного університету
 Науковий керівник: Єна І.В., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального
 права та правоохоронної діяльності
 Запорізького національного університету

ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ

З початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України велика кількість російських військовослужбовців потрапила в український полон. Існуючі міжнародні стандарти визначають, що військовополонені повинні бути захищені від будь-яких форм насильства, дискримінації, жорстокого та принижуючого поводження. Однак чи дотримуються усі ці вимоги на практиці та які заходи вживаються для цього в Україні?

В останні роки багато вчених приділили увагу дослідженню цього питання, серед них Дацюк Т.К., Каптан М.В., Кравцова М.О., Маньгора В.В., Маньгора Т.В., Новіцька Ю.В., Степанюк А.Ф., Таран О.В. та інші.

Метою даного дослідження є визначення основних заходів, вжитих в Україні, для забезпечення гуманного поводження з російськими військовополоненими відповідно до норм міжнародного права.

Основним та найбільш змістовним міжнародним документом, який регулює питання поводження з військовополоненими, є III Женевська конвенція від 1949 року. Згідно з цією Конвенцією, військовополонені мають право на гуманне поводження, повагу до їхньої особи й честі, недискримінацію, безоплатну медичну допомогу, достатнє харчування, право на зв'язок із родичами, на справедливий судовий процес, тощо. Конвенція забороняє застосовувати будь-які фізичні чи моральні тортури, прояви жорстокості та інші

форми примусу [1].

Задля реалізації згаданих положень та забезпечення гуманного поводження з російськими військовополоненими, Україна вживає активні імплементаційні заходи. Так, з початку масштабної агресії РФ проти України на національному рівні було прийнято ряд підзаконних нормативно-правових актів.

Першим з таких актів став спільний наказ Міністерства оборони України та Міністерства юстиції України «Про тимчасові заходи з розміщення та тримання військовополонених» від 10 березня 2022 року, згідно з яким були створені табори та дільниці з тримання військовополонених в установах ДКВС України.

Надалі 5 квітня 2022 р. Кабінетом Міністрів України було затверджено Порядок тримання військовополонених, який став основним документом, що встановлює загальні вимоги до тримання військовополонених відповідно до норм міжнародного права під час воєнного стану і частково у відбудовний період після закінчення воєнних дій [2]. А Порядок здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період, затверджений 17 червня 2022 р., поклав важливі обов'язки на Міноборони України та інші центральні органи виконавчої влади щодо забезпечення організації збору, охорони та супроодження військовополонених [3].

Крім того, на виконання зобов'язань за статтею 122 III Женевської конвенції, 17 березня 2022 року було прийнято рішення про створення Національного інформаційного бюро, яке стало органом комунікації з питань утримуваних в Україні військовополонених [4; с. 28].

Важливою подією також стало утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими, серед повноважень якого виділяють участь у розгляді та розробленні проектів нормативно-правових актів з питань поводження з військовополоненими ворогами згідно з нормами міжнародного гуманітарного права [5]. Так, в результаті активної роботи Координаційного штабу було внесено зміни до деяких законодавчих актів України у зв'язку з впорядкування питань, пов'язаних із військовополоненими. Наприклад, змін зазнали Кримінально-виконавчий кодекс України, Закон України "Про попереднє ув'язнення", Закон України "Про Збройні Сили України", тощо.

Отже, усього за півтора місяці з початку повномасштабного вторгнення Україна змогла привести своє національне законодавство у відповідність з нормами III Женевської конвенції та забезпечити реалізацію новоприйнятих положень на практиці. Згідно зі звітом доповідачки ООН, Еліс Джил Едвардс, котра відвідала один з українських таборів тримання військовополонених на вересні 2023 року, Україна шанобливо ставиться до військовополонених РФ та

дотримується міжнародних стандартів.

Висновки. Таким чином, Україна продемонструвала здатність виконувати свої зобов'язання за міжнародним гуманітарним правом, та вжила активні заходи по впровадженню міжнародно-правових норм щодо гуманного поводження з військовополоненими не тільки у національне законодавство, але й у життя.

Література

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949. *Офіційний вісник України*. 2010. № 62, С. 132.
2. Про затвердження Порядку тримання військовополонених: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 № 413. *Урядовий кур'єр*. 2022. 08 квіт. (№ 81).
3. Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо поводження з військовополоненими в особливий період: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2022 № 721. *Урядовий кур'єр*. 2022. 29 черв. (№ 141).
4. Каптан М.В. Реалізація міжнародно-правових норм щодо поводження з військовополоненими під час відсічі широкомасштабної збройної агресії РФ проти України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного ун-ту оборони України*. Київ, 2024. № 2(81), С. 24-33.
5. Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 257. *Урядовий кур'єр*. 2022. 12 бер. (№ 55).

Ляхов Г.І., студент 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Омелянчик С. В., к.ю.н., доцент кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету

ПРАВО НА ВІДПУСККУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Питанням права на відпустку займалися такі відомі вчені, як Авескулов В. Д. Гордієнко М. І., Кузнецова М. Ю.

Право на відпустку є важливим в межах трудового права. Позбавлення ж такого права призводить до невідворотних наслідків як для фізичного так і для психологічного стану людини. Але, як відомо, введення воєнного стану в Україні, згідно Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», призвело до суттєвих законодавчих змін у сфері трудового права

загалом та права на відпочинок та відпустку, зокрема. Саме ці зміни і будуть вивчені під час цієї роботи.

На початку дослідження слід визначитись із поняттям відпочинку та його видами. У «Новому тлумачному словнику української мови» слово «відпочинок» визначається так: 1) відновлення сил після втоми припиненням дії, руху тощо; 2) проведення часу на дозвіллі, без праці; 3) коротка перерва під час праці, якоїсь дії; перепочинок; 4) зупинка в дорозі, щоб відпочити [1, с. 136]. Отже, відпочинком слід вважати весь час, упродовж якого не виконується трудова діяльність працівником, хоча із певними виключеннями. До прикладу, працівник може виконувати свою у дорозі, за допомогою комп'ютера чи смартфона. Але щодо тлумачення цього поняття є і інші підходи. Під часом відпочинку, на думку М.І. Гордієнко, варто розуміти встановлений законом, колективним і трудовим договором проміжок часу, протягом якого працівник звільняється від виконання своєї трудової функції та який він може використовувати на власний розсуд із метою відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, народження й виховання дітей, задоволення власних життєвих потреб та інтересів, а також усебічного розвитку особистості [2, с. 71].

В межах цієї роботи ми вивчимо особливості відпусток під час воєнного стану.

Щорічні відпустки поділяють на основну та додаткові. Щорічна основна відпустка, згідно ст. 75 КЗ ПП, надається працівникам тривалістю не менш як 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору.[3] Згідно ч.1 статті 12 ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» в період дії воєнного стану надання працівнику щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік. Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, надання не використаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану. За рішенням роботодавця невикористані дні такої відпустки можуть надаватися без збереження заробітної плати[4].

Також в законодавстві зазначено, що працівнику може бути відмовлено у відпустці, якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури, робіт з виробництва товарів оборонного призначення або до виконання мобілізаційного завдання (замовлення). Вважаємо таку норму цілком обґрунтованою, тому забезпечення безперебійного функціонування критично важливих галузей економіки є життєво необхідним для держави.

Але існують і виключення, коли працівнику не може бути відмовлено у відпустці, навіть за умови, що той працює на критично важливому об'єкті. Згідно

ч. 2 цього ж Закону, не може бути відмовлено у відпустці у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку[4]. Щодо останнього види відпустку, вважаю за необхідне надавати перевагу у наданні відпустки такому з подружжя, який або взагалі не залучений до робіт на критично важливому підприємстві, або ж його відсутність порівняно меншої шкоди інтересам держави та суспільства.

Також протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого ч. 1 ст. 26 Закону України "Про відпустки", без зарахування часу перебування у такій відпустці до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, передбаченого п. 4 частини першої ст. 9 Закону України "Про відпустки"[5].

Особливий захист права на відпустку держава надає особам, що виїхали за кордон та внутрішньо переміщеним особам. Згідно ч. 4 ЗУ «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», у період дії воєнного стану роботодавець за заявою працівника, який виїхав за межі території України або набув статусу внутрішньо переміщеної особи, в обов'язковому порядку надає йому відпустку без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у заяві, але не більше 90 календарних днів, без зарахування часу перебування у відпустці до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 9 Закону України "Про відпустки"[4].

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що хоча законодавство під час воєнного визначає обмеження щодо надання відпусток, але вони цілком обґрунтовані умовами воєнного стану та національними інтересами України, які слід забезпечити.

Література

1. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / уклад. : В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. - К. : Довіра, 1998-1999. Т. 3. 1999. 667 с.
2. Гордієнко М.І. Поняття часу відпочинку працівників органів внутрішніх справ / М.І. Гордієнко // Право і безпека / за ред. О.М. Головка. Х., 2004. № 1. Т. 3. С. 69-72.
3. Кодекс законів про працю України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n420>
4. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#n43>
5. Закон України «Про відпустки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#n192>

Ляхов Г.І., студент 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Бондар О. Г. , д.ю.н., професор кафедри цивільного права Запорізького національного університету, перший проректор Запорізького національного університету.

ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРИВАТИЗАЦІЮ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із найбільш дискусійних питань розвитку земельного законодавства України на сучасному етапі є проблема модернізації правового регулювання суспільних відносин, які виникають у сфері безоплатної приватизації земельних ділянок. Цьому присвячені наукові розвідки таких вчених, як: Мірошніченко А.М., Федчишин Д.В., Мякоход Ю.В., Носік В.В., Третяк Т.О., Федчишин Д.В., Харитонов Т.Є., Заєць О.І., Коваленко Т.О., Шульга М.В. та ін. Тим не менш, вбачається, що актуальність теми лише зростає.

У Концепції гармонізації земельного законодавства України з правом ЄС та іншими передовими практиками правового регулювання земельних відносин, підготовлених провідними вітчизняними експертами у межах реалізації Програми USAID з аграрного та сільського розвитку і представлених широкому загалу у грудні 2023 р. зазначено, що «аналіз досвіду провідних держав-членів ЄС свідчить, що такий інструмент права, як надання права певним категоріям осіб безоплатно набувати земельні ділянки у власність - відсутній в законодавствах відповідних держав. В жодній з проаналізованих дванадцяти країн така можливість не передбачена» [6]. Очевидно, що це твердження не має сприйматись як беззаперечний аргумент для скасування цього права, однак вимагає його ґрунтовного наукового переосмислення.

До того, як відомо, введення воєнного стану в Україні, згідно Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», призвело до суттєвих законодавчих змін у сфері земельного права загалом та права на власності на землю, зокрема. Саме ці зміни і будуть вивчені під час цієї роботи.

На початку дослідження слід визначитись із поняттям право власності. Як зазначено у статті 316 Цивільного кодексу України, правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб [1]. А у статті 78 Земельного кодексу України, щодо права власності на землю зазначається, що право власності на землю - це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками. Також слід додати, що згідно частини третьої цієї ж статті, земля в Україні може

перебувати у приватній, комунальній та державній власності [2].

Зазначимо, що наша держава – Україна забезпечує особливу охорону землі. Також слід звернути увагу, що згідно статті 13 Конституції України, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією [3]. Тобто єдиним власником землі, як і інших природних ресурсів України є Український народ. А земля серед природних ресурсів має надважливе значення, так як, згідно статті 14 Конституції України, земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [3].

У мирний час діє інститут безоплатної передачі земельних ділянок громадянам у власність, згідно статті 121 Земельного кодексу України. В умовах воєнного стану в Україні діє заборона на безоплатну передачу земель державної та комунальної власності в особисту власність, а також заборона на отримання дозволів на розроблення документації землеустрою з метою такої передачі (підп. 5 п. 27 розд. X Земельного кодексу України) [2]. Фактично у довоєнний час громадяни України мали право на безоплатну передачу їм земельних ділянок із земель державної або комунальної власності (порядок такої передачі закріплено у ст. 118 ЗКУ). Під час дії воєнного стану в Україні формування земельних ділянок у межах безоплатної приватизації, а саме визначення їх площі, меж та реєстрація в державному земельному кадастрі, забороняється згідно із чинним законодавством. Проте є винятки. Як зазначила в своїй статті юрист Марина Хеленюк, безоплатна передача землі дозволяється під час передачі земельних ділянок у приватну власність власникам об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), що розташовані на таких земельних ділянках [4].

Отже, якщо громадянин України володіє нерухомим майном, яке розташоване на неприватизованій земельній ділянці, алгоритм його дій для приватизації має бути таким: — Виготовлення технічної документації щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі (на місцевості), що не потребує отримання окремих дозволів. Така документація може бути розроблена юридичними або фізичними особами, які володіють необхідним технічним і технологічним забезпеченням та є сертифікованими інженерами-землевпорядниками, відповідальними за якість робіт із землеустрою. — Подання клопотання до відповідного органу місцевого самоврядування (сільської, селищної чи міської ради), який передає земельні ділянки комунальної власності

у власність відповідно до повноважень [4].

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що обмеження права на безоплатну приватизацію землі є цілком обґрунтованими, так як згідно статті 8 Закону України «Про режим воєнного стану», в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану[5]. Такі заходи сприяють мобілізації ресурсів спрямованої на протистояння внутрішнім та зовнішнім загрозам, наразі це напад російської федерації на Україну.

Література

1. Цивільний кодекс України URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1729>
2. Земельний кодекс України URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n1031>
3. Конституція України URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Халенюк М. І Приватизація земельних ділянок: що дозволено, а що заборонено під час воєнного стану/ Халенюк М. І // Юридична газета / за ред. О. М. Журба К., 2023. № 9 С. 2.
5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n47>
6. Концепція гармонізації земельного законодавства України з правом ЄС та іншими передовими практиками правового регулювання земельних відносин URL:
<https://drive.google.com/drive/folders/1WuXcEYXruVAswYaqIMdRumuDWzsAD Dux>

Медвідь Т.Т., студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник : Євтушенко Д.С, доктор філософії зі спеціальності Право, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МОБІЛІЗАЦІЙНУ ПІДГОТОВКУ ТА МОБІЛІЗАЦІЮ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення зазнало впливу на різні сфери нашого життя. Визначне місце серед нашого сьогодення займає питання мобілізації як чинник для захисту нашої держави та територіальної цілісності як суб'єкта демократичності на міжнародній арені. Головну роль в питанні мобілізації посідає відповідальність за невиконання встановлених законом дій відповідно, покладених на громадянина та інших суб'єктів в період воєнного стану, відповідно до визначених норм законодавства України.

Дослідженню проблемних питань порушення законодавства про мобілізацію свої праці присвятили науковці: Н.Ф. Войтович, О.М. Галкіна, М. І. Бажанова, В.М. Братковський, В.М. Туманов, М.С. Туркот, О.О. Делинський, С.В. Бабанін, В. В. Давиденко.

Відповідно до ЗУ «Про мобілізацію та мобілізаційну підготовку» можна стверджувати, що до порушення законодавства про мобілізацію відносять порушення громадянами та посадовими особами комплексу заходів, здійснюваних органами державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду в адміністративному аспекті [1].

Досить важливим аспектом адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізацію є саме те, що законодавець визначає конкретний перелік суб'єктів передбаченого адміністративного правопорушення – особи, що мають громадянство України, та посадові особи, які мають нести відповідальність за вчинення адміністративного проступку відповідно до адміністративно-деліктного законодавства України.

Як зазначає дослідник Томляк Т.С., «проаналізувавши судову практику щодо притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за порушення законодавства про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, встановивши відсутність правових позицій та висновків Касаційного адміністративного суду Верховного суду щодо справ про притягнення

фізичних осіб керівників підприємств, установ і організацій до адміністративної відповідальності за ч.2 ст.210-1 КУпАП дає можливість місцевим загальним судам та апеляційним адміністративним судам по різному трактувати і застосовувати норми матеріального і процесуального права» [2; с.309-310].

Не зважаючи на нововведенні зміни адміністративного законодавства з питань мобілізації, все одно виникають питання щодо встановлення винною посадову особу за порушення правопорушень, пов'язаних з мобілізацією, що свідчить про необхідність створення більш удосконаленого та систематизованого механізму для визначення таких осіб.

Варто зазначити, що важливим у вчиненні адміністративного правопорушення є як моральне розуміння особою вчинення дії або бездіяльності, так і процес притягнення особи-правопорушника до відповідальності за вчинення ним таких дій. Визначним є розуміння того, наскільки особа є правосвідомою у своїх діях. Законодавець передбачає при притягненні особи до адміністративної відповідальності здійснення виховного впливу на таку особу, підвищення її правосвідомості та усунення ризиків в майбутньому вчинення такого правопорушення особою шляхом накладення на неї штрафу відповідно до КУпАП статті 210-1 (на громадян від однієї тисячі до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб та громадських об'єднань - від двох тисяч до трьох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [3].

Варто звернути також увагу на те, що під час дії правового режиму воєнного стану, законодавець збільшив суму штрафу за визначені діяння – як реакція з боку держави на систематичність вчинення цього адміністративного правопорушення.

Отже, адміністративна відповідальність за порушення законодавства про мобілізацію посідає важливе місце з огляду на зміни в результаті дії у державі особливого правового режиму – правового режиму воєнного стану. Так, перегляд та вдосконалення існуючих адміністративно-деліктних норм має на меті посилити вплив держави на правосвідомість суспільства в аспекті дотримання законодавства України та забезпечити правове виховання населення.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. URL: № 389-VIII <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Дата звернення 09.10.2024).

2. Томляк Т.С. Актуальні проблеми мобілізації та звільнення з військової служби в умовах воєнного стану. *Журнал Наукові інновації та передові технології*. №11 (25) 2023р. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-11\(25\)-309-319](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-11(25)-309-319) (Дата звернення 09.10.2024).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984, № 8073¹-Х. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Дата звернення 09.10.2024).

Медвідь Т.Т., студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник : Єна І.В., к.ю.н., доцент, в.о. завідувача кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА ЯК СУБ'ЄКТА ЗАХИСТУ ПРАВ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення в Україні воєнного стану у зв'язку з воєнною агресією РФ наклало суттєві обмеження на можливості громадян реалізувати права і свободи гарантовані Конституцією України. Така ситуація вимагає особливої уваги до питань правозахисної функції прокурора. Тому, в тезах аналізуються законодавчі зміни, що стосуються реалізації повноважень прокурорів під час дії воєнного стану, зокрема в контексті дотримання прав людини, забезпечення правосуддя, проведення досудового розслідування та представництва інтересів держави в суді.

Ключові слова : прокурор, воєнний стан, права та свободи людини, повноваження прокурора, правосуддя.

Питання регулювання діяльності прокурора і забезпечення її ефективності завжди знаходиться у колі зору законодавця, оскільки прокурор, як суб'єкт кримінального процесу та захисник інтересів суспільства і держави, відіграє особливу роль у забезпеченні правопорядку.

Початок війни у 2014 році, а також початок повномасштабного вторгнення у 2022 році негативно вплинув на процес здійснення прокурором своїх повноважень та реалізацію покладених на нього функцій.

Питанням правового регулювання діяльності прокурора в умовах воєнного конфлікту має певні особливості, які визначили у своїх дослідженнях такі науковці, як А.С. Курись, І. О. Кісліцина, Туркот М.С., Ковалів М.В., Данилюк В., Головка В.М., Карапет'янц С.І. та інші.

Головним аспектом специфіки діяльності прокурора у воєнний час є захист основоположних прав та свобод людини відповідно до встановлених нормативно-правових актів, що регулюють діяльність прокурора, а також міжнародних договорів, обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Відповідно до Закону України (далі - ЗУ) «Про прокуратуру», прокуратура України становить єдину систему, яка здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави[1].

Незважаючи на деякі конституційні обмеження в період воєнного стану, головна концепція яка займає першочергове місце та має свою вагому ціль в діяльності прокурора це саме те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю відповідно до Конституції України. [2]

Відповідно до ст.. 10 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану», у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження ... Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність [3].

Незважаючи на нові виклики які постали перед прокуратурою як незалежним органом, законодавець шляхом нормативно-правових змін затвердив автономію діяльності прокурора навіть у воєнний час, що свідчить про демократичність нашої держави та спрямований напрямок держави на захист прав людини а також інтересів держави, що є вагомим аспектом багатьох європейських країн з принципом легітимності.

Нові реалії воєнного сьогодення України – новий досвід в практичній діяльності прокуратури. Повномасштабна війна внесла свої корективи в функціонування прокуратури шляхом розв'язання нової кількості злочинів як новий аспект для прокурора в цілому. Важливі ознаки роботи прокурора: швидкий темп та виска ефективність дій для виконання своїх обов'язків для того, щоб злочинець не уникнув відповідальності. Не можливо не погодитись з думкою Кіщак Б.І. що у випадку злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю в російсько – українській війні, прокурор повинен діяти швидко та ефективно, використовуючи всі необхідні засоби для збору доказів та дослідження обставин справи. Важливо також забезпечити захист прав і законних інтересів потерпілих, особливо в умовах війни та у процесі деокупації територій [4, с.60].

Особливістю діяльності прокурора у воєнний час є більш розширені можливості реалізувати функцій які покладені на нього. Особливо це можна

побачити, проаналізувавши зміст положень національного кримінального процесуального законодавства України. А саме, п.2 ч.1 ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України, закріплено положення, згідно з яким, якщо відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею його повноважень, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [5].

Право можливості прокурору надається лише в тому випадку, якщо відсутня законна та обґрунтована можливість виконання покладених обов'язків на слідчого суддю повноважень. Можна стверджувати, що ці права надаються прокурору не для того щоб мати можливість захистити права осіб або інтересів держави та були більш ширшим або змістовнішим, але й для того щоб повній мірі та всіма законними засобами сприяти для захисту прав людини в період воєнного часу.

Враховуючи наведене, можна зробити висновок, що діяльність прокуратури в період воєнного стану щодо захисту прав та свобод та інтересів держави, як суб'єкту наданих йому таких прав є надважливою. Сучасні трансформації викликані введенням воєнного стану формують новий досвід, що сприяє розвитку органів прокуратури. Але, як і будь-який інший орган, прокуратура пристосовується до нових умов функціонування, тому є потреба в удосконаленні діяльності органів прокуратури на рівні законодавства. В такий важкий час потрібно створювати механізми діяльності прокуратури, який дозволить ефективно виконувати задачі після деокупації загарблених українських територій та звільнення України від російських загарбників.

Література

1. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> .
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Кіщак Б. І. Особливості доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Випуск 37. 2023. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7934032>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> .

Падалко В.О., студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Євтушенко Дар'я Сергіївна, доктор філософії, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Інститут адміністративної відповідальності є одним із вагомих складових системи адміністративного права, який в свою чергу покликаний захищати суспільство від протиправних діянь, реагувати на вчинення таких, в т.ч. із застосуванням до правопорушника заходів примусу. Так як інтелектуальне право є одним із дискусійних та актуальних в усіх країнах світу, правопорушення в даній сфері фіксуються систематично. Притягнення до відповідальності за порушення права інтелектуальної власності, зокрема, передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Дослідженням проблеми застосування адміністративної відповідальності до правопорушників в сфері інтелектуального права займалися такі науковці, як: В. Б. Авер'янов, Є. С. Герасименко, І. П. Голосніченко, Л. В. Коваль, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. О. Котюк, Д.М. Лук'янець, Т. О. Мацелик, С. Г. Стеценко та інші.

На сьогодні, питання захисту інтелектуальних прав як ніколи актуальні та потребують постійного дослідження. Кожен раз, коли на світ з'являється новий продукт інтелектуальної діяльності, виникає потреба його захистити від неправомірних посягань з боку недобросовісних осіб. В період цифровізації та процвітання сфери інтелектуального права, необхідно зосереджувати увагу та трансформувати національне законодавство, в т.ч. адміністративно-деліктне, враховуючи тенденції та виклики в міжнародній спільноті, для можливості носіям авторських та суміжних прав захистити права на свій продукт інтелектуальної діяльності.

Під поняттям порушення авторських і суміжних прав розуміють: а) плагіат; б) використання об'єкта авторського права та суміжних прав, піратство, камкординг, кардшейрінг; в) підроблення, заміну чи вилучення інформації про володіння правами; імпорт, розповсюдження примірників об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів майнових прав на ці об'єкти вилучено чи у яких змінено інформацію про управління правами; г) управління веб-сайтом, який шляхом індексації метаданих твору або об'єкта суміжних прав та наданням пошукової системи, дозволяє користувачам цього

веб-сайту знаходити та поширювати твір або об'єкт суміжних прав у межах однорангової мережі без дотримання майнових прав суб'єктів авторського права та/або суб'єктів суміжних прав, тощо [2].

Конституція України гарантує кожному громадянину свободу літературного, художнього, наукового, технічного та інших видів творчості [1], а отже і держава гарантує захист відповідних прав та гарантів. Варто враховувати, що відповідальність за правопорушення в сфері інтелектуального права передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення, Цивільним та Кримінальним кодексами України. Так, адміністративна відповідальність передбачена наступними статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення: 51-2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності» (передбачає накладення штрафу від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення) [3], 164-17 «Порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет» (передбачає накладення штрафу від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за наявності повторності штраф зростає – від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [3], 164-18 «Наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет» (передбачає накладення штрафу від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян) [3].

Отже, в державі діє цілісний механізм притягнення до відповідальності за правопорушення в сфері інтелектуального права, до якого зокрема відноситься і притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності; умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет; наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет тощо.

Література

1. Конституція України: : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 09.10.2024).

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 №2811-IX-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (Дата звернення 09.10.2024).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984, № 80731-X. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Дата звернення 09.10.2024).

4. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері інтелектуальної власності: Ковалів М.В, наукова публікація, Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія: Право, 2020.

URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3859> .

Падалко В.О., студентка 4 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Щипанова О.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Забезпечувати належне дотримання правил дорожнього руху, а також здійснювати превентивну роботу в цьому напрямку є однією із центральних функцій органу Національної поліції України. Належне виконання своїх обов'язків працівниками Національної поліції забезпечує більш безпечну обстановку на дорозі та зменшує ризики, з якими стикають водії при керуванні транспортними засобами.

Дослідженням питання характеристики поліцейських заходів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху займаються такі науковці, як: О.А. Будь, О. Прокопенко, М. Комзюк, В.М. Парасюк, Р. Я. Демків, В.М. Когут, Авер'янов В.Б., Бабанін С.В., Бакаянова Н.М., Кубаєнко А.В., Свида О.Г., Вербицький О.Д., Гаркуша В.В., Данилевський А.О., тощо, праці яких були використані при підготовці даних тез.

Згідно п. 1 та п. 11 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі [1]. Деякі науковці визначають поняття «превентивні заходи» здійснені Національною поліцією, як

ряд адміністративно-правових засобів, прийомів та дій, що впливають на відносини в процесі виконавчо-розпорядчої діяльності органів Національної поліції України. Нормативне закріплення здійснено в законах України: «Про Національну поліцію», «Про дорожній рух», а також в ряді Постанов Кабінету Міністрів України, підзаконних нормативно-правових актах тощо.

Згідно Закону України «Про Національну поліцію», для забезпечення виконання правил дорожнього руху можуть застосовуватись наступні заходи:

- перевірка документів особи (стаття 32). Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах, у визначених цим законом випадках;
- опитування особи (стаття 33). Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень. Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення. Надання інформації особою є добровільною;
- зупинення транспортного засобу (стаття 35). Поліцейський може зупиняти транспортний засіб у визначених законом випадках.

Ряд повноважень поліцейських у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху також зафіксовано у статті 52-3 закону України «Про дорожній рух».

Отже, на Національну поліцію України законодавцем покладено ряд функцій для забезпечення безпеки дорожнього руху. Ефективна та добросовісна діяльність поліцейського та грамотне застосування законодавчих норм знижує рівень небезпеки на дорозі, підвищує імідж держави та допомагає зберегти багато життів пересічних громадян. Однак, безпека на дорозі залежить не тільки від виконання функцій органами влади, а і від кожного учасника дорожнього руху та його добросовісного ставлення до суспільства, його високої мотивації бути гідним громадянином своєї держави.

Література

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Парасюк В. М., Демків Р. Я., Когут В. М. Безпека дорожнього руху : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 340 с.

Паладійчук О.С., студентка 2 курсу магістратури юридичного факультету Запорізького національного університету
Науковий керівник: Плутницька К.М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права і правоохоронної діяльності

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПРОЯВИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

В умовах повномасштабного вторгнення Росії багато людей зазнали психологічних травм, що призвело до тривожності, стресу, депресії та посттравматичного стресового розладу. Це, у свою чергу, стало передумовою для збільшення проявів домашнього насильства, проте не може виправдовувати таку поведінку.

Для протидії домашньому насильству Україна 20 червня 2022 року ратифікувала Стамбульську конвенцію [1], яка має на меті запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству. На реалізацію таких важливих норм знадобилося одинадцять років, і їх значення зросло на фоні загального соціального та економічного напруження через війну.

Перші зміни у запобіганні насильству розпочалися з прийняття Закону України «Про запобігання домашньому насильству» у 2017 році [2], що викликало низку змін у законодавстві. Однак саме ратифікація Стамбульської конвенції суттєво вплинула на зміни в законодавчій системі. Стамбульська конвенція посиляється на принципи Женевської конвенції (IV) про захист цивільного населення під час війни (1949 року) та Додаткові протоколи I й II (1977 рік) [3] до неї. Можемо дійти висновку, що норми Стамбульської конвенції забороняють будь які прояви насильства й саме у воєнні часи, тобто, як зазначали попередньо, немає такого часу і таких умов, що дозволили б насильство.

На початку 2024 року було зареєстровано рекордну кількість кримінальних проваджень про домашнє насильство — 435, порівняно з 280 у січні 2023 року [4], що свідчить про зростання випадків насильства, хоча рівень латентності залишається високим. Для вирішення проблеми держава, відповідно до ст. 12 Стамбульської конвенції, повинна вжити заходів для зміни соціальних і культурних моделей поведінки, а також запровадити законодавчі ініціативи для запобігання насильству. За ст. 13 Конвенції, державі необхідно проводити інформаційні кампанії для підвищення обізнаності про насильство, співпрацюючи з громадянським суспільством та неурядовими організаціями.

Наприклад, Громадська правозахисна організація «Ла Страда-Україна» сприяє гендерній рівності та запобіганню гендерно зумовленому насильству через воркшопи та освітні платформи. Інформаційно-ресурсний центр «Дитинство без насильства» надає курси для дітей і батьків щодо запобігання

домашньому насильству, захищаючи права дітей і їхнє здоров'я.

У червні 2024 року Верховна Рада України внесла зміни щодо запобігання насильству та жорстокого поводження з дітьми, що вплинуло на Закон України «Про охорону дитинства». Згідно зі ст. 10 цього Закону, держава захищає дітей від усіх форм домашнього насильства та жорстокого поводження, включаючи сексуальне насильство з боку батьків або законних представників. Працівники закладів освіти та організацій, що працюють з дітьми, повинні бути ознайомлені з інформацією про захист дітей від насильства.

За даними Офісу Генерального прокурора, у 2023 році під час війни потерпілими від домашнього насильства стали 571 дитина, з яких 270 — неповнолітні, а 301 — малолітні. У 2022 році цей показник становив 206 осіб (87 неповнолітніх та 119 малолітніх). У 2024 році з січня по вересень потерпілими стали 418 дітей (143 неповнолітніх та 275 малолітніх) [5; 6]. Враховуючи високу латентність цього правопорушення, важливо проводити освітні програми та інформувати суспільство щодо захисту та запобігання домашньому насильству.

Отже, війна в Україні призвела до зростання кількості випадків домашнього насильства, що посилюється загальним стресом і психологічними травмами населення. Ратифікація Стамбульської конвенції у 2022 році стала важливим кроком у протидії насильству, але рівень латентності цього явища залишається високим. Законодавчі зміни 2024 року, спрямовані на посилення захисту дітей і запобігання жорстокому поводженню, відіграють ключову роль у вдосконаленні правозахисної системи. Важливими також є ініціативи громадських організацій, які підвищують обізнаність населення про проблему та надають підтримку потерпілим. Проте, необхідно й надалі активно розвивати програми підтримки та інформаційні кампанії для ефективної боротьби з домашнім насильством.

Література

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011 року. Дата оновлення: URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 20.10.2024).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству, Закон України : Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII. Дата оновлення: 31.12.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 20.10.2024).
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 жовтня 1949 року. Дата оновлення: 23.02.2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 20.10.2024).

4. Рекордну кількість справ про домашнє насильство зареєстрували у 2024 році : Опендатабот. URL:<https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-2023> (дата звернення: 20.10.2024).

5. Єдиний звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року : Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyia-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

6. Єдиний звіт про зареєстровані кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року : Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushehnyia-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

Паладійчук О.С., студентка 2 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081 Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Удовика Л. Г., д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри історії і теорії держави та права Запорізького національного університету

ПРАВА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Порушення територіальної цілісності й суверенітету України, а згодом і широкомасштабне вторгнення спричинили численні руйнівні наслідки та страждання мільйонів людей. Війна стала тим фактором, що вплинув на зростання чисельності осіб з інвалідністю. Оскільки така група у суспільстві є «відкритою» – в неї в будь-який момент може потрапити будь-хто, проте саме війна створила безліч умов – як серед комбатантів, що захищають нашу країну, борючись з ворогом, так і серед цивільних осіб, що потерпають від обстрілів у власних домівках, через які особа потрапляє у цю категорію. Права осіб з інвалідністю - це особлива категорія прав, а їх реалізація і захист є вкрай важливими як для особи, так і для держави.

Відповідно до статті 9 Конвенції про права осіб з інвалідністю (далі – Конвенція), що була ратифікована Україною у 2009 році, держави-учасниці конвенції зобов'язані вжити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити особам з інвалідністю доступ нарівні з іншими до ... інформації та зв'язку, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій і систем, а також до інших об'єктів і послуг (будинки, житлові будинки, школи, медичні установи, робочі місця; інформаційні, комунікаційні, електронні, екстрені служби, тощо).

В умовах воєнного стану це особливо стосується таких видів інформації,

зв'язку та об'єктів як: сповіщення про тривогу, доступ до тимчасових укриттів та бомбосховищ. Питання щодо своєчасного і доступного сповіщення про тривогу для осіб з інвалідністю, а саме з порушеннями слуху, постали дуже гостро, оскільки такої можливості та ресурсів для цього немає. Сучасний досвід переконливо свідчить, що у перший час вони взагалі не розуміли що наразі оголошена повітряна тривога і лише коли за ними приходили родичі, друзі, щоб відвести в укриття, тільки тоді особи з порушенням слуху дізнавалися про повітряну тривогу. Але такі особи згуртувалися та створили групи де люди пишуть про оголошення тривоги, або завдяки каналам у соціальних мережах дізнаються необхідну інформацію. Слід констатувати, що підтримки у цьому питанні з боку держави немає, хоча є зобов'язання створити максимальну доступність на рівні з іншими, що не мають порушень.

Наступним поширеним бар'єром під час війни, виявився доступ до тимчасових укриттів, що розташовані у підвалах багатоквартирних житлових будинках та до бомбосховищ. Якщо на разі проблеми з доступом мають як і особи без будь-яких порушень у здоров'ї, то особи з інвалідністю ще більшою мірою. Постає низка питань : як такі особи можуть дізнатися про наявність такого укриття, якщо в них порушення зору; як такі особи можуть потрапити в обладнане для осіб з інвалідністю бомбосховище. Поряд із зазначеними, постає й низка інших проблем, пов'язаних із необхідністю дотримання принципу інклюзивності та доступності. Крім того, укриття, що представляють як інклюзивні в багатьох випадках не мають пандусів, поручнів тощо. Такі споруди не забезпечують й інші потреби осіб з інвалідністю, зокрема як особа може проїхати кріслом, якщо замало місця, як їх переміщатися, якщо після пандусу є високий поріг. Йдеться про те, що особи з інвалідністю не мають практично можливості перебувати під час тривоги в безпечному місці, в бомбосховищі, хоча йде вже третій рік війни.

Значного впливу зазнала і сфера освіти. Відповідно до ст. 9 та 24 Конвенції, держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту, а держави повинні забезпечити особам з інвалідністю доступ до шкіл, до рівного навчання. Право на освіту гарантується й Конституцією України. Так згідно із 53 статтею, держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. Через війну, багато дітей, молоді евакуювалися з окупаційних територій або з прифронтових до інших міст. А, оскільки навчання на прифронтових територіях відбувається у дистанційному форматі, діти з інвалідністю практично позбавлені можливості реалізувати конституційне право на освіту. Міністерство освіти і науки розробило рекомендації від 3 вересня 2024 року для створення інклюзивного простору у школах на 2024 та 2025 роки.

Завдяки цьому, навчальне середовище буде адаптовано до відповідних потреб учнів з необхідним ступенем і рівнем підтримки. Як приклад, одними зі змін планується невелика наповнюваність класів, створення спеціальних навчальних програм. Важливо, щоб зазначені рекомендації були взяті до уваги і виконані, задля створення доступного та інклюзивного середовища у такий непростий час.

Аналіз окремих аспектів, що стосуються прав осіб з інвалідністю переконливо свідчить, що дотримання принципів доступності, інтеграції людей з інвалідністю є важливими за будь-яких умов. Війна є викликом, проте, задля майбутнього країни, держава і суспільство покликанні забезпечувати інклюзивні потреби.

Література

1. Summary of monitoring report. *Rights of persons with disabilities during the war in Ukraine*, February 2023, 15 p.
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю ООН; документ від 13.12.2006 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text.
3. Конституція України, Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Лист МОН № 6/679-24 від 03.09.24 року, Рекомендації щодо організації освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu-osib-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-u-20242025-navchalnomu-rotsi>.

Панасенко Р.О. здобувач III курсу третього (аспірантського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 Право Приватного вищого навчального закладу «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Науковий керівник: Тимошенко М.О. доктор юридичних наук, доцент Приватного вищого навчального закладу «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ВІДСУТНІСТЬ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИФРОВОГО ПІДПИСУ КЕРІВНИКА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В «ДІЯ.ПІДПИС» У ПЕРІОД ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Після запровадження правового режиму воєнного стану країни Європейського союзу стали основними, а інколи залишились єдиними

постачальниками критично важливих для нашої країни товарів. Водночас в країнах ЄС широко поширено використання електронних підписів як у господарській так і у повсякденній діяльності.

На даний момент Україна є першою та єдиною (!) країною яка не є членом Європейського Союзу та увійшла до списку TC AdES LOTL який містить інформацію про електронні підписи та печатки держав, які не є членами Європейського Союзу, що дозволяє перевіряти їх у країнах ЄС [1].

Це означає, що українські електронні підписи та печатки зазначених емітентів на цифрових документах зможуть перевіряти за допомогою інфраструктури ЄС. Що відкриває можливості для українських біженців у ЄС та українського бізнесу, який бажає використовувати електронну форму контрактів й інших документів.

Станом на дату підготовки даних тез в список довірених осіб України на сайті <https://eidas.ec.europa.eu/efda/tl-browser/#/screen/tc-tl-UA> включені: ТОВ "ВЧАСНО СЕРВІС (Код ЄДРПОУ 41231992), АТ "ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК" (Код ЄДРПОУ 14282829), ДП "УКРАЇНСЬКІ СПЕЦІАЛЬНІ СИСТЕМИ" (Код ЄДРПОУ 32348248), Державна податкова служба України (Код ЄДРПОУ 37472277), ТОВ "ДЕПОЗИТ САЙН" (Код ЄДРПОУ 43005049), АТ КБ "ПРИВАТБАНК" (Код ЄДРПОУ 14360570), ДП "ДІЯ" (Код ЄДРПОУ 43395033), ГЕНЕРАЛЬНИЙ ШТАБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (Код ЄДРПОУ 22991050)

Зі свого боку Україна вже визнала кваліфіковані довірчі послуги ЄС. Це дає можливість громадянам ЄС використовувати свої національні кваліфіковані сертифікати для електронних підписів чи печаток в Україні або під час ведення бізнесу з компаніями в Україні. Цю інформацію повідомило Міністерство цифрової трансформації України на своєму сайті ще 04.05.2023р. [2].

Наша держава позиціонує “Дія.Підпис“. як один з найзахищеніших, практика його використання фізичними особами показала високу ефективність та надійність даного продукту.

Діяльність Порталу Дія врегульована Постановою Кабінету міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137 [3]. Ще 26 січня 2024 р. було прийнято Постанову Кабінету міністрів України № 88 Про внесення змін до пункту 6 Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України [4] відповідно до якої пункт 6 вищезазначеного Положення було доповнено підпунктом 2-1) який передбачає, що Портал Дія має функціональну можливість забезпечення віддаленої ідентифікації представників юридичних осіб (без їх особистої присутності) за допомогою мобільного додатка Порталу Дія (Дія) з метою надання кваліфікованих електронних довірчих послуг, пов’язаних із

використанням віддаленого кваліфікованого електронного підпису “Дія.Підпис”. Тобто нормативна база для генерації ЕЦП керівника юридичної особи в “Дія.Підпис” існує ще з початку 2024р.

З часу прийняття зазначеної Постанови минуло вже кілька місяців проте на даний момент реальна технічна можливість згенерувати в “Дія.Підпис” у застосунку Дія саме для керівників юридичних осіб так і не з'явилась не зважаючи на актуальність даного питання для суб'єктів господарювання, які продовжують працювати та сплачувати податки в цей тяжкий для країни час, і без жодних об'єктивних причин для затримки запровадження даної можливості.

Це негативно впливає як на ведення бізнесу в середині країни так і на імідж країни в цілому на міжнародному рівні. Враховуючи швидкість розвитку цифрових технологій та рівень фахівців України наша країна має можливості стати хедлайнером з питання використання технологій ЕЦП, проте (нажаль) цьому питанню не надається належного висвітлення в науковій літературі.

Література

1. eIDAS Dashboard. Welcome to the eSignature page of the European Commission. URL: <https://eidas.ec.europa.eu/efda/tl-browser/#/screen/tc-tl> (date of access: 09.10.2024).
2. Важливий крок до цифрового безвізу: українські електронні підписи та печатки на цифрових документах можуть перевіряти в державах-членах ЄС. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/vazhliivy-krok-do-tsifrovogo-bezvizu-ukrainski-elektronni-pidpisi-ta-pechatki-na-tsifrovikh-dokumentakh-mozhut-pereviriyati-v-derzhavakh-chlenakh-es> (дата звернення: 09.10.2024).
3. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-п#Text> (дата звернення: 09.10.2024).
4. Про внесення змін до пункту 6 Положення про Єдиний державний вебпортал електронних послуг та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2024-п#n2> (дата звернення: 09.10.2024).

Піньковський Р.В., аспірант кафедри історії і теорії держави та права
Запорізький національний університет

Науковий керівник: Удовика Л. Г., д.ю.н., професор, в.о. завідувача
кафедри історії і теорії держави та права Запорізького національного
університету

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

В умовах порушення територіальної цілісності й суверенітету Української держави роль і значення соціальної відповідальності судової влади набуває особливої актуальності, адже важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та євроінтеграційного поступу України, належить судовій владі, яка покликана гарантувати правосуддя і верховенство права в країні. Проблематика соціальної відповідальності загалом, судової влади зокрема, упродовж останніх десятиліть набула гостроти в сучасних цивілізованих державах як на місцевому, так і на регіональному рівні. Між тим, сучасний досвід функціонування судової влади в Україні та аналіз наукових джерел переконливо свідчить, що проблематика соціальної відповідальності судової влади залишається відкритою та недостатньо дослідженою у наукових джерелах.

У сучасній науці соціальну відповідальність традиційно пов'язують із відповідальністю бізнесу, організацій, особи. Водночас, Консультативна рада європейських суддів (КРЕС), майже 10 років тому, у Висновку №18 (2015 р.) «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії» порушила питання : «До якої міри та яким чином судова влада має бути відповідальна перед суспільством, якому служить, та іншими гілками влади?» [1, с. 2].

Саме тому метою пропонованої роботи є уточнення поняття «соціальна відповідальність судової влади». У досягненні поставленої мети важливу роль відіграють здобутки учених, які досліджували проблеми функціонування судової влади, відповідальності суддів, насамперед таких як: В. Бринцев, В. Городовенко, А. Демічев, В. Долежан, С. Іваницький, А. Ілюхін, О. Капліна, Р. Кирилук, О. Кузьменко, С. Лисенков, І. Марочкін, Л. Москвич, С. Мокринський, І. Назаров, О. Овчаренко, Я. Романюк, І. Русанова, О. Святоцький, С. Шевчук, Н. Шукліна, Б. Футей та ін.

Першочерговим завданням є уточнення понять «відповідальність», «соціальна відповідальність», які є родовим і видовим по відношенню до поняття «соціальна відповідальність судової влади». З погляду діалектичної логіки, відповідальність, соціальна відповідальність, юридична відповідальність це приклад відображення діалектики загального, особливого, одиничного.

Філософський енциклопедичний словник пропонує наступне тлумачення терміну : «Відповідальність - філософсько-соціологічне поняття, яке характеризує міру відповідності поведінки особи, групи, прошарку, держави наявним вимогам, діючим суспільним нормам, правилами співжиття, правовим законам; співвідношення обов'язку і міри його виконання суб'єктом (особою, групою, класом). Відповідальність виникає на основі соціальних норм і реалізується як через певні форми контролю (громадська думка, статут, закон), так і через усвідомлення суб'єктами духовно-практичної діяльності своєї суспільної ролі [с. 87].

Грунтуючись на зазначеному вище, соціальна відповідальність судової влади - це її відповідальність перед суспільством, відповідальність діючим суспільним нормам (насамперед, моральним і правовим), співвідношення обов'язку і міри його виконання суб'єктом. У якості обов'язку судової влади постають функції, які покладені на судову владу. До базових (основних) функцій судової влади вчені відносять такі, як: правосуддя, судовий контроль, конституційний контроль, тлумачення Конституції. До допоміжних відносять такі, як : судовий нагляд, виховна функція, функції законодавчої ініціативи, попередження правопорушень, узагальнення судової практики, аналіз судової статистики та ін. Соціальна відповідальність судової влади різною мірою пов'язана із зазначеними вище функціями.

Соціальна відповідальність судової влади втілюється, з поміж-іншого, у підзвітності суспільству, у тому, що органи судової влади як і інші органи державної влади, пояснюють свої дії і, в рівній мірі їх важливість. «У контексті судової влади «підзвітний» розуміється як зобов'язаний викласти мотиви та обґрунтування рішення та поведінки, що стосуються справ, які судді мають розглядати» [1, с.9]. Відповідальність судової влади - це, насамперед, звітність перед народом, якому служить в інтересах верховенства права і правосуддя. Судова влада покликана демонструвати іншим гілкам державної влади й суспільству в цілому, яким чином здійснюється застосування влади, повноважень і незалежності, якими вона володіє. При цьому підзвітність судової влади суспільству не призводить до порушення балансу принципів – незалежності і відповідальності судової влади. Крім того, йдеться про підзвітність судової влади суспільству, а не про підпорядкування іншим органам державної влади. «Підзвітність» судової влади іншим органам державної влади фактично спричиняє її залежність від державних органів, унеможлиблює виконання конституційної ролі судової влади.

Соціальна відповідальність у структурному відношенні постає багатогранним явищем, яке містить такі найважливіші складники: усвідомлення необхідності діяти у відповідності з суспільними вимогами і правовими нормами

як соціальними цінностями; передбачення наслідків своїх рішень і дій; системний моніторинг рішень; усвідомлення своєї ролі в суспільстві. До основних форм відповідальності судової влади належить: а) відповідальність за свої рішення в рамках апеляційного процесу («судова відповідальність»); б) відповідальність щодо прозорості, вмотивованості судових рішень, їх доступності громадськості (за винятком особливих обставин), тобто «роз'яснювальна відповідальність»; в) відповідальність суддів за неналежне діяння, тобто «каральну відповідальність». Зазначені компоненти взаємопов'язані, і лише комплексний характер їх вияву формує соціальну відповідальність судової влади. Важливо, що соціальна відповідальність судової влади сприяє формуванню довіри до неї з боку громадянського суспільства, дотриманню в суспільстві злагоди, справедливості та правосуддя.

Таким чином, соціальна відповідальність судової влади – це по-перше, концепція, яка інтегрує у собі національну стратегію судової влади, етичну поведінку її суб'єктів; по-друге, це новий рівень розвитку громадського суспільства.

Література

1. Висновок №18 (2015 р.) «Позиція судової влади та її відносини з іншими гілками державної влади в умовах сучасної демократії»
2. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис. 2002. 751 с.
chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf

Рубанов С.О. аспірант кафедри історії і теорії держави та права Запорізького національного університету

Науковий керівник: Удовика Л. Г., д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри історії і теорії держави та права Запорізького національного університету

НАПРЯМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Повномасштабна збройна агресія росії проти України посилила порушення територіальної цілісності, суверенітету, спричинила масштабні людські жертви та руйнування, яких у Європі не було з часів Другої світової війни. Реалії воєнного часу вплинули на усі сфери життя українського суспільства, Української держави, кожного громадянина. Попри зазначене, вкрай важливо

вже на сучасному етапі визначитися із правовими засадами забезпечення відновлення та сталого розвитку України. Від ефективного правового забезпечення відбудови Української держави залежить сталий розвиток країни загалом і, значною мірою, сталий розвиток європейського регіону.

Правові засади забезпечення відновлення та сталого розвитку України охоплюють широкий спектр питань, водночас, вони тісно пов'язані з європейським та євроатлантичним поступом України, який стрімко прискорюється, попри воєнні дії й численні виклики перед українською державою. У межах зобов'язань, взятих Україною в процесі євроінтеграції вкрай важливими є розбудова розвинутої й сталої демократії, ринкової економіки, впровадження політичних, соціально-економічних, правових та інституційних реформ на тлі посилення енергетичної безпеки, сприяння розвитку належної інфраструктури та посилення ринкової інтеграції та регуляторної адаптації до ключових елементів *acquis* ЄС.

Підґрунтям правового забезпечення відновлення та сталого розвитку України є спільні цінності, на яких побудований Європейський Союз, а саме: демократія, повага до прав людини і основоположних свобод та верховенство права.

Напрями правового забезпечення відновлення та сталого розвитку України визначаються по-перше, Цілями сталого розвитку, які формувалися впродовж тривалого часу. Як відомо і сама «концепція сталого розвитку пройшла значний період становлення і удосконалення» [1, с.10-11]. Починаючи зі Стокгольмської конференції ООН (1972 р.) формувалися загальні уявлення про взаємозв'язок між економічним розвитком та екологічними наслідками, а згодом (з 1984 по 1987 р) і уявлення про те, що сталий розвиток спрямований на унеможливлення (або мінімізацію) виникнення умов, що несуть будь-які загрози розвитку упродовж максимально тривалого часу в масштабах людської цивілізації. Такий розвиток потребує глобального усвідомлення і цивілізаційної відповідальності. У доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку «Наше спільне майбутнє», або доповідь Брундтланд, 1987 р.) було закріплено сам термін «сталий розвиток» який тлумачиться як такий розвиток суспільства, за якого задоволення потреб теперішніх поколінь не має ставити під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Згодом, у 1992 році у Ріо-Де-Жанейро (Бразилія) на Міжнародній конференції ООН з Навколишнього Середовища та Розвитку у програмні документи ООН було запропоновано стратегію сталого розвитку. На конференції було прийнято Декларацію з Навколишнього Середовища та Розвитку (Rio-Declaration) [2] та Порядок Денний на 21 Століття (Agenda 21) [3]. У зазначених документах ООН було закладено підґрунтя сучасної стратегії

сталого розвитку людства як економічного зростання, що не зашкоджує довкіллю та спрямоване на розв'язання невирішених соціальних проблем цивілізації, зокрема, подолання бідності. Основними складниками сталого розвитку визначено: 1) економічне зростання; 2) захист та збереження довкілля; 3) соціальний захист та розвиток.

Через 23 роки, а саме - 25 вересня 2015 року Генеральна Асамблея ООН пісумувала виконання ЦРТ та прийняла нову резолюцію, якою було затверджено новий план дій «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року»[4]. У Резолюції наголошується, що ніколи раніше світові лідери не брали на себе зобов'язання вжити спільні дії і зусилля для реалізації такої широкої і універсальної стратегічної програми та акцентовано увагу на прагненні здійснювати Порядок денний таким чином, щоб це мало максимальну користь як для нинішніх, так і майбутніх поколінь, важливості дотримання принципам відповідності правам та обов'язкам держав за міжнародним правом. Досягнення цілей заплановано до 2030 р. і передбачають сукупність взаємопов'язаних глобальних цілей, розроблених як «план досягнення кращого та більш сталого майбутнього для всіх». Виокремлено сімнадцять цілей сталого розвитку, що включають найбільш амбітні цілі та задачі, що людство коли-небудь ставило перед собою, які в узагальненому вигляді можна сформулювати наступним чином : (1) відсутність бідності, (2) подолання голоду, (3) міцне здоров'я та добробут, (4) якісна освіта, (5) гендерна рівність, (6) чиста вода та санітарія, (7) доступна та чиста енергія, (8) гідна робота та економічне зростання, (9) промисловість, інновації та інфраструктура, (10) зменшення нерівності, (11) стійкі міста та громади, (12) відповідальне споживання та виробництво, (13) кліматичні дії, (14) життя під водою, (15) життя на суші, (16) мир, справедливість та сильні інституції, (17) партнерство заради цілей (сталого розвитку). Зазначені цілі, втілюються в 169 задачах нового плану дій набули чинності 1 січня 2016 року.

У 2019 р. з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина Президентом України видано Указ № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [5]. Початок широкомасштабного вторгнення росії унеможливив реалізацію зазначених амбітних цілей на сучасному етапі, але не змусив відмовитися від їх реалізації в майбутньому. Водночас, цілі сталого розвитку України значною мірою будуть визначатися реальним станом економічного, політичного, соціального та культурного розвитку Української держави та реалій міжнародного порядку. Таким чином, відновлення територіальної цілісності й

суверенітету Української держави, європейська та євроатлантична інтеграція, повоєнне відновлення та реалізація цілей сталого розвитку України – це визначальні, взаємопов’язані та взаємообумовлені процеси, що визначають її майбутнє. Важливу роль при цьому відіграє комплексний і системний підхід до правового забезпечення зазначених процесів.

Література

1. На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва: дов. / С.В. Берзіна та ін. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 138 с.
2. Декларація Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток 1992з Навколишнього Середовища та Розвитку (Rio-Declaration). URL : [efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18635/1/Suyetnov_189-190.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18635/1/Suyetnov_189-190.pdf)
3. Agenda 21.
URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>
- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу; Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року. URL : <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>
4. Указ Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». / Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

Северін О., здобувач вищого наукового ступеня
доктора філософії

Запорізького національного університету

Наук. кер.: Самойленко Г.В., д.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

ПРАВОВИЙ СТАТУС БІЖЕНЦІВ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ

З початком збройної агресії рф проти України крім безпекових, економічних та політичних проблем додалася значна кількість соціальних проблем. Їх вирішення потребувало вирішення питання правового статусу внутрішньо переміщених осіб. Значна кількість громадян взагалі вдалася до виїзду за межі власної Батьківщини у пошуках безпечних умов життя, в тому

числі внаслідок руйнування військами агресора житла громадян в місцях їхнього постійного проживання або ж через небажання проукраїнської частини населення терпіти окупаційний режим на територіях, анексованих ворогом чи захоплених ним внаслідок бойових дій. Ці особи відповідно до Директив ЄС та власного національного законодавства країн-членів ЄС отримали тимчасовий захист. Так, українським біженцям в Німеччині цей статус надано § 24 Закону про правовий статус іноземних громадян в Німеччині.

Наразі правовий статус таких осіб після припинення активної фази бойових дій, перемоги чи мирного врегулювання спору дипломатичним шляхом наразі невідомий. Законодавство України хоча і надає базові визначення і врегульовує значну частину нагальних питань все ще потребує подальшого вдосконалення з врахуванням міжнародного досвіду вирішення аналогічних ситуацій в історії інших країн та народів. В жодному разі не можна просто копіювати нормативні і законодавчі акти інших держав без врахування вітчизняних ментальних, соціальних та історичних аспектів. Але вивчити міжнародний досвід та зробити накладання на сучасне українське законодавство є невідкладним завданням для українського суспільства і законотворців зокрема у самий найближчий час. Тож в першу чергу треба розібратися з визначеннями та формулюваннями, а також переліком питань, визначених в чинному законодавству України.

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» Україна надає захист іноземним громадянам і особам без громадянства, які його шукають на її території, шляхом:

- визнання біженцем;
- визнання особою, яка потребує додаткового захисту;
- визнання особами, які потребують тимчасового захисту [2].

Біженець - особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи

громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Особою, яка потребує додаткового захисту є особа, яка не є біженцем, але потребує захисту, оскільки така особа змушена була прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок загрози її життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування щодо неї смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань. Такими є іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження.

Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та Постановою Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» було вирішено низку питань:

1. Визначення та критерії надання статусу внутрішньо переміщеної особи.
2. Механізм надання правового статусу внутрішньо переміщеної особи.
3. Взяття на облік дітей як внутрішньо переміщеної особи.
4. Порядок подання заяви про взяття на облік ВПО в електронній формі.
5. Перелік документів, строк розгляду та видача довідки, якою засвідчено надання правового статусу внутрішньо переміщеної особи.
6. Підстави для видачі та відмови у видачі такої довідки.
7. Порядок оскарження рішення про відмову в видачі довідки.

Попри те, існують прогалини у врегулюванні багатьох питань забезпечення життєдіяльності і правового визначення статусу осіб, що зазнали втрат майна, документів та інших матеріальних і нематеріальних цінностей внаслідок збройної агресії РФ проти України. А саме: надання пільг та компенсацій за втрачене та пошкоджене майно; захист неповнолітніх дітей (вік 14-18 років), малолітніх дітей (до 14 років), студентів, недієздатних осіб або осіб, дієздатність яких обмежено, пенсіонерів та громадян інших вразливих пільгових категорій; порядок оформлення документів про пошкоджене або знищене майно

на тимчасово окупованій території; порядок відновлення втрачених документів (посвідчення водія, дипломи про освіту, свідоцтва на право власності, тощо) та ін..

Вирішення проблемних питань після настання миру напряду впливає на повернення до нормального життя великої кількості громадян України та залежить від ефективної законотворчої діяльності Верховної Ради України. Тому почати вирішувати ці питання варто вже сьогодні, в тому числі шляхом вивчення та запозичення досвіду вирішення подібних питань в інших країнах, які вимушені були вирішувати подібні питання. Разом з тим ми розуміємо, що просте переписування законодавчих актів інших держав в українські закони не спрацює. Тому є багато підстав: соціальні, ментальні, історичні. Треба зважено підійти до застосування вивченого матеріалу, але починати «з чистого аркуша» без дослідження іноземного досвіду розв'язання порушених питань та без вивчення причинно-наслідкового зв'язку подальших подій в цих державах, може мати тяжкі наслідки.

Література

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 1. Ст. 1.
2. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012. № 16. Ст. 146.
3. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text>
4. Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 вересня 2011 № 649. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1146-11#Text>

Сердюк Р.В., здобувач PhD кафедри цивільного права

Запорізького національного університету

Науковий керівник **Самойленко Г.В.**, д.ю.н., проф. кафедри цивільного права

Запорізького національного університету

РЕЄСТРАЦІЯ МАЙНА ЯК ІНСТИТУТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Питанню правового режиму реєстрації майна в науці цивільного права тривалий час не приділялася належна увага. Серед причин слід визначити наявний класичний підхід до поділу системи права на галузі за предметом і методом правового регулювання. Це зумовлювало погляд цивілістів на реєстрацію майнових прав виключно через призму «юридичного факту». Відтак, правовий режим такої реєстрації розглядався як «процедурний аспект», який було «віддано» адміністративному праву в силу проведення такої реєстрації реєстраційним органом держави, діяльність якого піддана суворому адміністративно-правовому регулюванню. З погляду на ст. 1 ЦК України, якою визначено предмет цивільно-правового регулювання через характер відносин його учасників як відносин координації, характер відносин між реєстраційним органом та особою приватного права, якій надаються публічні послуги, явно перебувають в відносинах субординації. Водночас, залишився відкритим та мало дослідженим аспект правового режиму майна до моменту реєстрації, під час реєстрації та після неї, тобто його «динамічний» аспект. Вирішення цих питань є актуальним і для вирішення іншого завдання, - правового режиму майна в період між смертю спадкодавця до моменту здійснення реєстрації права власності на успадковане майно, яке підлягає реєстрації, за умови набуття речових прав на таке майно особами, які набули його (речових прав на нього) у встановленому законом порядку, як і щодо питань набуття речових прав спадкоємцями неприватизованого житла, щодо якого спадкодавцем було зроблено заяву щодо його приватизації та ін..

Загальноприйнятним в національній доктрині є підхід, згідно якого сам факт проведення державної реєстрації прав на нерухоме майно визначено у якості юридичного факту, з яким закон пов'язує виникнення у особи певних прав та обов'язків в той час, як процедурні питання досліджувалися в межах адміністративного права. На поліаспектність значення та змісту державної реєстрації, навіть в межах адміністративного права, вказувала О. Летнєва в праці «Публічно-правова сутність державної реєстрації прав на нерухоме майно» (2016), аргументуючи її як: вид адміністративного провадження, інститут права та законодавства, адміністративну послугу, як спосіб виконання державою управлінських функцій, чи владних функцій, делегованих народом. До того ж,

нею було визначено відсутність єдиного наукового підходу щодо віднесення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно до певного інституту права: адміністративного, цивільного або ж міжгалузевого [1, с. 111]. Орієнтованість авторки на визначення галузевої приналежності інституту державної реєстрації прав на нерухоме майно в межах адміністративного права є очевидною.

Більш варіативний в межах кількох галузей права було запропоновано О.І. Непом'ящою. За її визначенням державна реєстрація має подвійну юридичну природу, відтак, є елементом фактичного складу у майнових відносинах, та публічною процедурою з відповідним адміністративно-правовим режимом. Відповідно до функціонального підходу було запропоновано визначати роль державної реєстрації: 1) у публічній сфері: управлінські, інформаційно-статистичні, інвентризаційно-технічні, індивідуалізації; 2) у приватній сфері: визначення перебігу часу та протекційна [2, с. 3].

Прихильники приватноправового підходу до визначення ролі та значення державної реєстрації прав на нерухоме майно визначали за критерієм мети, яким, на їхню думку є введення в цивільний оборот нерухомості в цивілізованих межах та здійснення його на принципах гласності та публічності [3, с.112].

Діалектичний підхід в методології пізнання явищ правової дійсності дозволяє робити судження на користь системного підходу до явищ, які перебувають у взаємодії та взаємозв'язку. Так, і сам інститут нотаріату характеризується публічним характером, оскільки виконує правоохоронну функцію, що не заперечує того, що результат вчинення нотаріальних дій виступає однією із форм правочинів і в механізмі цивільно-правового регулювання визначається в ролі юридичного факту як його елементу, який надає легітимації правочинам, які мають важливе значення, в тому числі з погляду на вартість об'єктів цивільних прав, щодо яких учасники вступають у відповідні відносини.

Проблема ускладнилася в період початку повномасштабної війни РФ проти України, коли з питань безпеки було тимчасово призупинено доступ до реєстрів та проведення реєстраційних дій та обмежено (введено мораторій) здійснення правочинів та їх реєстрації за участі суб'єктів, пов'язаних з РФ як країною агресором.

Постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187 «Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації» на період дії воєнного стану в Україні було введено мораторій на вчинення правочинів щодо такого майна [4]. В ній закріплено також норму, що правочини (у тому числі довіреності), укладені з порушенням мораторію, визначеного пунктом

1 постанови, у тому числі якщо ними передбачається відповідне відчуження у майбутньому, є нікчемними. Кабінет Міністрів України Постановою від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» обмежив посвідчення таких правочинів та вчинення реєстраційних дій щодо такого майна [5]. Зокрема, було встановлено, що незавершені нотаріальні дії за зверненням особи, пов'язаної з державою-агресором, визначеної Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2022 р. № 187 зупиняються, а у випадку звернення такої особи за вчиненням нотаріальної дії нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, відмовляє у її вчиненні. Звичайно, що громадяни РФ, які прагнули реалізувати нерухоме майно в Україні були обурені цією постановою, особливо ті, які постійно проживають на території України, а ще більше ті, які підтримують України та прагнуть здійснювати матеріальну підтримку ЗСУ. В такому випадку підказка міститься в Постанові № 164, яка не обмежує волевиявлення щодо засвідчення справжності підпису на заяві про вихід з громадянства Російської Федерації. Закономірно, що не обмежуються в правах громадяни, які вийшли з громадянства РФ. Вочевидь, правовий режим зазначеного майна зумовлений правовим статусом суб'єкта, якому належать речові права на нього, а відтак, і правовий режим реєстрації прав на таке майно.

Література

1. Летнева О. Публічно-правова сутність державної реєстрації прав на нерухоме майно. Ефективність державного управління. 2016. Вип. 3 (48). Ч. 1. С. 111-120.
2. Непомящая О.І. Цивільно-правовий аспект реєстрації майнових прав: дис.. на здобуття ступеня доктора філософії, 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 198 с.
3. Слободянюк С.О. Місце та роль інституту державної реєстрації речових порав на нерухоме майно в правовій системі. Держава і право. 2011. Вип. 52. С. 302.
4. Про забезпечення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2022 № 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2022-%D0%BF#Text>
5. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

Тимошенко В.Г., здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

МЕТА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Загальноприйнято до змісту управлінської діяльності держави включати в склад мету, завдання та функції, сфера соціального захисту дітей не є виключенням. Правовий режим воєнного стану, євроінтеграційні прагнення України зумовлюють трансформаційні процеси у різних напрямках публічного адміністрування, а мета публічного адміністрування виступає основою і головним орієнтиром, тому, питання її дослідження є вкрай актуальним.

Дослідженням адміністративно-правових аспектів публічного адміністрування в різних сферах займалися такі науковці, як В. Б. Авер'янов, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Джафарова, О. Ю. Дрозд, Т. О. Коломоець, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, О. І. Миколенко, Р. С. Мельник, О. М. Музичук, Н. Р. Нижник, А. Ю. Олійник, Н. М. Оніщенко, С. П. Погребняк та ін.

З етимологічної точки зору, є певне ототожнення термінів «мета» і «ціль» [1, с.447], ми погоджуємось з науковцями, що хоча в тезаурусах ці терміни вважають більшою мірою синонімами, фактично мета є більш абстрактним явищем, узагальненою спрямованістю, а ціль – конкретною діяльністю [2, с.48]. Мета публічного адміністрування, як зазначає В. Колпаков, являє собою публічне забезпечення прав і свобод людини і громадянина, належне функціонування громадянського суспільства та держави [3, с. 231–235]. Колектив авторів в посібнику з адміністративного права метою управлінського впливу визначають спрямування об'єкта шляхом певного розвитку, надання йому стану впорядкованості, якісного визначення, відповідності певним вимогам чи ознакам [4, с. 57]. В новітніх джерелах з адміністративного права автори зазначають, що публічне управління має на меті «досягнення загального блага, спокою, безпеки», слугує «усім у цілому», «зорієнтовано насамперед на утвердження і забезпечення прав і свобод людини» [5, с.38-39].

Питання визначення мети публічного адміністрування у доктринальних джерелах досліджувалась в різних сферах, О. Моргунов зауважив, що мета публічного адміністрування у сфері фізичної культури і спорту є загальною категорією, що має конкретизацію в цілях, завданнях [6, с.125]. А. Ліжевський, характеризуючи ознаки публічного адміністрування у сфері соціального захисту

населення визначав, що публічне адміністрування здійснюється задля належного забезпечення соціальних прав та інтересів громадян [7, с.76].

Законодавство у сфері публічного адміністрування соціального захисту дітей регламентує мету в окремих нормативних актах, проте мова йде про мету прийняття або дії конкретного нормативно-правового акта, водночас, аналізуючи їх сукупність, доктринальні положення, можна сформулювати мету публічного адміністрування у сфері соціального захисту дітей в цілому. Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики №117 вказує, що основною метою соціальної політики є підвищення рівня життя, а вся політика повинна спрямовуватися на досягнення добробуту й розвитку населення, а також на заохочення його прагнення до соціального прогресу [8]. Закон України «Про охорону дитинства» в преамбулі має положення про визначення охорони дитинства в Україні як стратегічного загальнонаціонального пріоритету, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, а метою прийняття нормативно-правового акту визначено забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні, забезпечення найкращих інтересів дитини [9]. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» в преамбулі містить інформацію про те, що ним встановлено гарантований державою рівень матеріальної підтримки сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги з урахуванням складу сім'ї, її доходів та віку дітей і спрямований на забезпечення пріоритету державної допомоги сім'ям з дітьми у загальній системі соціального захисту населення [10]. На нашу думку, мета публічного адміністрування у сфері соціального захисту дітей є загальною категорією, котра конкретизується в цілях, а цілями можуть виступати конкретно закріплені завдання, котрі змінюються в процесі діяльності і досягнення яких наближує діяльність до самої «мети». Мета як категорія має бути чітко сформульована, бути реальною, адже є загальним орієнтиром діяльності.

Отже, публічне адміністрування у сфері соціального захисту дітей, з урахуванням нормативних та доктринальних положень, має дуальну мету. Першою частиною «мети» у досліджуваній сфері є служіння публічному інтересу, що спрямовано на забезпечення прав і свобод людини і громадянина, закріплених в міжнародних документах, Конституції України. Другою частиною «мети» вважаємо належне забезпечення соціальних прав і інтересів дітей, що полягає в забезпеченні реалізації прав дитини на соціальний захист, всебічний розвиток, забезпечення найкращих інтересів дитини, гарантоване надання підтримки встановленого рівня життя. Мета як орієнтир розвитку утворює систему цілей, завдань, функцій, а завдання та функції є категоріями,

обумовленими метою. На сьогодні, мета публічного адміністрування у сфері соціального захисту дітей не є унормованою та чітко закріпленою, хоча певне «розуміння» та окремі елементи знаходять своє відображення в доктринальних джерелах та нормативно-правових актах, тому, вбачається необхідність уніфікації, унормування мети, вираження її в чітких цілях задля якісної розробки усієї «похідної» системи, адже соціальний захист дітей визначається як «стратегічний загальнонаціональний пріоритет» [10].

Література

1. Етимологічний словник української мови. В 7 т. Т. 3 : Кора–М / Ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.), В. Т. Коломієць, Т. Б. Лукінова, В. Г. Складенко, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1989. 553 с.
2. Кіблик Д.В. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю : дис. ... д-ра філософ. : 081 Право. Кропивницький, 2022. 258 с.
3. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер. 1999. 736 с.
4. Середа В. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 520 с.
5. Загальне адміністративне право : підручник / за заг. ред. Р. С. Мельника. Видання друге. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 688 с.
6. Моргунов О.А. Публічне адміністрування у сфері фізичної культури і спорту в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2020. 430 с.
7. Ліжєвський А. Л. Публічне адміністрування у сфері соціального захисту: теорія і практика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 200 с.
8. Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики № 117: Конвенція від 22.06.1962 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_016#Text (дата звернення: 02.10.2024 р.).
9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 06.10.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 10.10.2024 р.).
10. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. № 2811-XII. Дата оновлення: 16.09.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> (дата звернення : 10.10.2024 р.).

Федоренко С.В., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького Національного Університету

Науковий керівник: Алімов К.О д.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького Національного Університету

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У наш час забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО), є дуже актуальною та важливою темою. Оскільки в нашій країні діє військовий стан, то дуже багато осіб, які переїжджають зі своїх домів до інших місць, тому забезпечення їх прав є вагомим процесом сьогодення.

Розпочнемо з того, хто такі внутрішньо переміщені особи. Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. (Відповідно до абзацу першого статті 1 Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”)

Внутрішньо переміщені особи можуть користуватися всіма правами як і громадяни. Також спираючись на статтю 9 ЗУ “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” ВПО мають й інші права: збереження єдності родини, пошук і возз'єднання членів сімей, які втратили зв'язок через переміщення; отримання інформації про долю та місцезнаходження зниклих родичів; безпечні умови життя, здоров'я та достовірну інформацію про загрози на покинутій території; належні умови для постійного або тимчасового проживання; оплату комунальних послуг у місцях компактного поселення; безоплатне тимчасове проживання (до шести місяців з моменту реєстрації), з можливістю продовження для окремих категорій; сприяння у переміщенні майна та поверненні на попереднє місце проживання; медичну допомогу та забезпечення лікарськими засобами; влаштування дітей у навчальні заклади; отримання соціальних і адміністративних послуг за місцем перебування; безкоштовний проїзд для повернення додому після усунення обставин переміщення; гуманітарну та благодійну допомогу.

В Україні питання захисту та забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО) врегульоване низкою нормативно-правових актів, зокрема основоположним документом є Конституція України, яка гарантує основні права

громадян. І також не менш важливим є Цивільний кодекс України, в якому прописані всі майнові та особисті немайнові права, та способи їх реалізації та захисту.

Окрему увагу приділено ВПО в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Цей закон визначає механізми захисту прав та гарантії для таких осіб. Крім цього, Кабінет Міністрів України ухвалив низку постанов, зокрема «Про облік внутрішньо переміщених осіб» та «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», які деталізують механізми надання допомоги та соціальних виплат.

Україна забезпечує захист прав ВПО відповідно до чинного законодавства. У разі порушення прав, особи можуть звернутися до суду. Також, як і громадяни України внутрішньо переміщені особи мають право на безоплатну правову допомогу, що є складовою забезпечення права на правосуддя.

Ще важливим пунктом є заборона дискримінації внутрішньо переміщених осіб. Згідно зі статтею 14 Закону України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб”: Внутрішньо переміщені особи користуються тими ж правами і свободами відповідно до Конституції, законів та міжнародних договорів України, як і інші громадяни України, що постійно проживають в Україні. Забороняється їх дискримінація при здійсненні ними будь-яких прав і свобод на підставі, що вони є внутрішньо переміщеними особами.

Отже, можна дійти до такого висновку, що Україна забезпечує внутрішньо переміщеним особам права у цивільному процесі. А саме є надання особистих немайнових прав особам, які передбачені Конституцією України, Цивільним кодексом України та Законом. Також здійснюється забезпечення майнових прав, які передбачені у тих же нормативно-правових актах. Оскільки ВПО не є якоюсь окремою категорією, то вони наділяються такими ж правами, як і інші громадяни, тому дискримінація таких осіб є заборонена.

Література

1. Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#n183>
2. Конституція України - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Судовий захист прав внутрішньо переміщених осіб та осіб, які постраждали від збройної агресії проти України - https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/Judges_IDPs_course_Ukr.pdf
4. Цивільний кодекс України - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1729>

Франковська С.А., аспірантка, завідувач навчальної лабораторії
нормотворчої діяльності та правозастосування
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: ПОНЯТІЙНИЙ АНАЛІЗ (ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

У законодавстві України фінансовий моніторинг саме у його «прив'язці» до запобігання відмиванню (легалізації) «брудних» грошей знайшов своє закріплення в «антилегалізаційному» законі. Можна навіть простежити генезу його законодавчого закріплення. Так, у Законі України від 28.11.2002 року у ст.1 пропонується визначення «обов'язкового фінансового моніторингу» та «внутрішнього фінансового моніторингу», аналіз яких свідчить про те, що фінансовий моніторинг пов'язують саме із діяльністю спеціальних суб'єктів щодо «... аналізу інформації щодо фінансових операцій ... застосування заходів щодо перевірки такої інформації» [1]. В Законі України 2019 року фіксується визначення фінансового моніторингу як «... сукупності заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу» (п. 5 ст.1 Закону) [2]. В Законі України редакції 2019 року вже пропонується визначення «фінансового моніторингу» як «... сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу і первинного фінансового моніторингу» (п. 66 ст. 1), із певною відсилкою водночас до двох визначень, закріплених у п. п. 16 та 45 цього ж Закону відповідно, в яких знову ж таки можна виділити те, що моніторинг розглядається саме як сукупність заходів. Ці заходи вживаються спеціальними суб'єктами, особливістю є сфера їх застосування, обов'язково виокремлюється специфічна цільова спрямованість цих заходів, а отже і фінансового моніторингу в цілому.

Не зважаючи на певну увагу як вчених—правників, так і законодавця до фінансового моніторингу, його варто в аспекті запобігання та протидії легалізації (відмиванню) «брудних» грошей розглядати саме у розумінні «фінансового моніторингу», а не просто «моніторингу», бо важливі не тільки ознаки такої діяльності, певна сукупність заходів, але й те, хто і в якій сфері його застосовує, бо можна згадати й про існування інших видів моніторингу, які також відіграють роль «фільтрів» у протидії протиправним діям, в т. ч. й у сфері, наприклад,

службової діяльності, як «фільтри антикорупції». У цьому плані варто згадати про «моніторинг способу життя суб'єктів декларування», передбачений ст.51 п4 Закону України «Про запобігання корупції», як захід, що застосовується з метою «... встановлення відповідності рівня життя відповідних суб'єктів наявним у них та членів їх сімей майну, одержаним ними доходами згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається» (ч. 1 ст. 51 (4) Закону). Хоча цей захід також має назву «моніторинг», проте його не варто помилково ототожнювати із фінансовим моніторингом, оскільки вони відрізняються ознаками, які й формують у сукупності їх ресурс. Саме тому важливо вживати для позначення т. зв. «антилегалізаційного моніторингу» у його назві словосполучення «фінансовий моніторинг», тим самим зосередивши свою увагу на тому, що це заходи у сфері фінансів й застосовуються уповноваженими суб'єктами із «антилегалізаційною» метою щодо «брудних грошей», «брудних доходів».

Окрім того, зосереджуючись на другій складовій його назви, важливо усвідомлювати, що саме ця частина й передбачає вказівку на осіб, по відношенню до яких такий моніторинг може здійснюватися, діяльність яких може містити «ризики» й сприяти легалізації (відмиванню) «брудних» грошей.

Одразу ж варто зазначити, що в наявності як у правовій доктрині, так і у законодавстві ряд суміжних понять (положень), які використовуються для позначення таких осіб. Так, наприклад, К. Бисага у роботі «Політично значущі особи: виявлення та ідентифікація» зосереджує увагу на проблемах визначення та термінології [3], звертає увагу на певну генезу цього поняття як у законодавстві (наднаціональний та національний рівні), а саме: появі поняття «політичні діячі», його унормуванні у законодавстві й построковій його трансформації у «складне поняття», яким і є «політично значущі особи», тоді як у правовій науці вона також звертає увагу на певну неузгодженість цих понять в актах національного законодавства – (розширений ряд) й актах FATF, де зустрічаються положення про «політичних діячів» [3, с. 54]. Дійсно у Рекомендації 12 FATF «Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення», яка має назву «Публічні діячі (ПЕП)», вживаються ці поняття як синонімічні, а по тексту можна зустріти лише вказівку на різновиди «політичних діячів». Натомість, у чинному національному законодавстві в наявності розширений перелік, збірна поняття «політично значущі особи» й його складові – «різновиди політичних діячів», а також «їх близькі особи», «члени сім'ї», «пов'язані особи» (п. 20, 28, 37, 47 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»). Аналіз цих

положень дозволяє стверджувати, що саме у цьому Законі (на відміну від раніше чинних) має місце «повна» нормативна модель, яка охоплює все розмаїття таких осіб, серед яких: «національні політичні діячі», «іноземні політичні діячі», «діячі, які виконують функції в міжнародних організаціях», «пов'язані з ними особи», «близькі особи», «члени сім'ї». Як бачимо, кожне із унормованих положень передбачає «прив'язку» особи до певного правового статусу, якщо щодо «діячів» мова йде, насамперед, про «зв'язок» із публічною владою (або у межах конкретної держави, або ж іноземної держави, або ж певної міжнародної інституції), тоді як щодо «інших» («опосередкованих») осіб ця «прив'язка» має місце щодо «політичного діяча» або «діяча у міжнародній організації». На це звертають увагу у своїй роботі Т. Коломоєць, Д. Євтушенко, М. Титаренко [4, ст. 661-662]. Аналізуючи наявну нормативну модель «політично значущих осіб», цілком слушно зазначається, що вона є «збірною» [4, с. 662], як у розумінні об'єднання всіх «основних різновидів», так і «опосередкованих» осіб, якими є ті особи, які безпосередньо публічною владою не наділені, проте певним чином пов'язані із політичними діячами та діячами міжнародних інституцій. Для всіх цих «основних» суб'єктів, якими є іноземні політичні діячі, національні політичні діячі та діячі при міжнародних організаціях, характерною є їх «впливовість», «значимість» у публічній владі [4, с. 661] й потенційна «загроза» вчинення діянь щодо легалізації «брудних» грошей [4, с. 661]. У національному законодавстві нормативна модель «політично значущих осіб» в «основній» ... частині є «трюхелементною» [4, с. 662], із акцентом на «впливовість», «прив'язку до посади», «приналежність до держави або міжнародної інституції» [4, с. 662] й до того ж акцент зроблено на «збереженні такої впливовості» у часі [4, с. 662], що знову ж таки підтверджує певну їх «неординарність» [4, с. 662] у сфері фінансів й «впливовість» у сфері публічної влади, в т. ч. й у сфері публічних фінансів. Варто підтримати Т. Коломоєць, Д. Євтушенко, М. Титаренко у тому, що «не кожна посадова особа є політично значущою особою, і не кожна особа, яка виконує публічні функції, є політично значущою» [4, с. 662]. Важливим є поєднання тих ознак, які законодавець передбачив для таких осіб: а) посада (актуальна або ж «екс»); б) приналежність до держави або ж міжнародної інституції. При цьому посада має бути із того переліку, яку запропонував законодавець. До того ж такі переліки для кожного із елементів «основної» частини «політично значущих осіб» є різними. Стосовно ж «опосередкованих», «інших», «додаткових» елементів моделі «політично значущих осіб», варто зазначити, що для них є важливим «зв'язок» із «основним» суб'єктом або «родинні зв'язки» або ж «ділові зв'язки», однак саме завдяки таким «зв'язкам» вони також можуть бути «ризикованими» для публічної влади, в т. ч. й у сфері фінансів.

Отже, друга частина словосполучення містить вказівку на осіб, по відношенню до яких фінансовий моніторинг має здійснюватися, що й обумовлює його особливість у всьому розмаїтті можливих видів фінансового моніторингу в цілому. Та підкреслює необхідність посиленого фінансового моніторингу щодо всіх категорій «політично значущих осіб».

Українське законодавство, хоча й тісно пов'язує фінансовий моніторинг з протидією відмиванню грошей, визначає його як значно ширший інструмент забезпечення економічної безпеки. Його функції виходять за межі боротьби з легалізацією злочинних доходів, охоплюючи контроль за дотриманням фінансового законодавства, виявлення різних фінансових злочинів та захист стабільності фінансової системи країни. Таким чином, фінансовий моніторинг є багатофункціональним інструментом, необхідним для комплексного захисту економічних інтересів України.

Література

1. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text>
2. Закон України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
3. Бисага К. В. Політично значущі особи: виявлення та ідентифікація (міжнародний досвід та українські реалії) : наук.-практ. рек. для нац. системи запобіг. та протидії легалізац. (відмиван.) доход., одерж. злочин. шлях., фінанс. тероризму та фінанс. розповсюдж. зброї масов. знищ. Київ : Київський університет ім. Б. Грінченка, 2017. 200 с.4.
4. Коломоєць Т.О. Євтушенко Д.С., Титаренко М.В. Довічний фінансовий моніторинг: чи «якісним» є нормативне закріплення визначення «політично значущих осіб»? Юридичний науковий електронний журнал Запоріжжя, ЗНУ, 2023, 660-663.

Хома І.М., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету
Алімов К.О., к.ю.н. доцент, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО УКРАЇНИ

Україна, прагнучи до євроінтеграції та удосконалення своєї юридичної системи, наполегливо працює над запровадженням європейських стандартів у різні галузі законодавства, зокрема й у цивільне судочинство. Цей процес є визначальним для гарантування справедливого, результативного та прозорого правосуддя, яке відповідає міжнародним вимогам та засадам.

Напрями імплементації існують різні, визначимо основні:

Перш за все, це доступ до правосуддя. Він є одним з ключових аспектів європейських стандартів, адже забезпечення широкого доступу до правосуддя є неабияким важливим фактором демократичної країни. В Україні це реалізується через низку законодавчих актів. Зокрема, Закон України "Про судоустрій і статус суддів" закріплює право кожного на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами [1].

Крім того, Закон України "Про безоплатну правову допомогу" гарантує можливість отримання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги для певних категорій громадян, що значно розширює доступ до правосуддя для соціально вразливих верств населення [2].

Важливо звернути увагу й на ЗУ "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів". Саме стаття 6 цього нормативно-правового акту закріплює положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС), що свідчить про впровадження електронного судочинства. Це є важливим кроком у модернізації судової системи відповідно до європейських стандартів [3].

Така система дозволяє подавати документи до суду в електронній формі, отримувати судові рішення та інші процесуальні документи, а також забезпечує автоматизований розподіл справ між суддями. Такі нововведення значно підвищують ефективність, прозорість судочинства та його доступність для громадян.

Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на важливості розгляду справ у розумні строки. Цей принцип знайшов своє відображення у

статті 121 ЦПК України, яка зазначає, що суд має встановлювати розумні строки для вчинення процесуальних дій. Крім того, введення спрощеного позовного провадження для певних категорій справ (Глава 10 Розділу III ЦПК України) також спрямоване на прискорення судового розгляду та відповідає європейським тенденціям щодо оптимізації судочинства [4].

Європейські моделі цивільного судочинства передбачають розвиток альтернативних методів вирішення спорів. В Україні це реалізується через прийняття Закону України "Про медіацію"[5]. Даний НПА визначає правові засади та порядок проведення медіації, як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші важливі аспекти.

Впровадження медіації сприяє розвантаженню судової системи та надає сторонам більше можливостей для вирішення спорів у взаємовигідний спосіб.

Забезпечення прозорості судового процесу є також одним із важливих елементів європейських зразків покращення процесу цивільного судочинства. Реалізація відбувається через відкритість судових засідань, публікацію судових рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень, а також можливість трансляції судового засідання в мережі Інтернет, що передбачено статтею 7 ЦПК України. Така практика не застосовується щодо проваджень, у яких фігурують військовослужбовці, оскільки у їх справах частіше за все є дані про дислокацію військ та інша секретна інформація, яку під час воєнного стану категорично заборонено розголошувати, аби не завдати шкоди нашій державі.

Отже, враховуючи вищенаведену інформацію, можна дійти висновку, що імплементація європейських стандартів у цивільне судочинство України є комплексним та динамічним процесом, який охоплює різні аспекти судової системи та процесуального законодавства. Наша держава досягла значного прогресу у цьому напрямку, прийнявши низку важливих законодавчих актів та впровадивши інноваційні механізми, такі як електронне судочинство та альтернативні методи вирішення спорів. .

Імплементація – зовсім не означає сліпе копіювання. Україна повинна адаптувати ці стандарти до своїх національних особливостей та правових традицій, забезпечуючи при цьому дотримання фундаментальних принципів справедливого правосуддя. Проте, цей процес не є завершеним і потребує подальших зусиль. Зокрема, необхідно продовжувати роботу над підвищенням ефективності судової системи, забезпеченням її незалежності, вдосконаленням механізмів виконання судових рішень.

Література

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 08.08.2024 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 28.06.2024 р. № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 18.10.2023 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19/conv#n45>
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 23.09.2024 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/conv#n6071>
5. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

Шилова Ю.О., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Болокан І.В., д.ю.н., професор кафедри цивільного права Запорізького національного університету

СТРОК ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Через збройну агресію України майже всі сфери суспільного життя були певний час паралізовані або зазнали суттєвих впливів. Ускладненою, а інколи й неможливою, стала реалізація певних прав фізичних та юридичних осіб. Однією з таких сфер була сфера спадкових відносин. Потреба в реалізації спадкових відносин з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України лише загострилась та в рази збільшилась, адже війна несе з собою чимало смертей, на випадок яких і застосовуються всі інститути спадкового права. Отже, в умовах воєнного стану питання забезпечення реалізації спадкових прав залишаються особливо актуальними. Через воєнні дії громадяни стикаються з ризиками втрати майна, документів, з ускладненням своєчасного оформлення спадщини. Війна змушує багатьох людей залишати свої домівки, що також часто ускладнює можливість реалізації спадкових прав. Саме з можливістю їх здійснення було пов'язано чимало правових викликів.

Ключові слова: спадкові права, строк для прийняття спадщини, зупинення строків для прийняття спадщини, спадкове законодавство, прострочення строку для прийняття спадщини.

У перші місяці повномасштабного вторгнення поставало чимало питань, що так чи інакше пов'язані з реалізацією спадкових прав. Узагальнено їх

представлено у вебінарі, який проводився Асоціацією правників «Спадкування в умовах воєнного стану» [1]. Зокрема О. Оніщук, яка є керівником програми «Правова безпека власності» Українського інституту майбутнього та приватним нотаріусом, одним з найбільш проблемних питань, які виникали з початку війни, назвала строк для прийняття спадщини [1]. Проблеми щодо строків прийняття спадщини були пов'язані з декількома аспектами. Насамперед, О. Оніщук чітко означила на існування декількох періодів у виникненні відповідних проблем та їх вирішенні державою. Перший період означено датами 24.02.2022 р. / 05.03.2022 р., а його особливість полягала у тому, що ще не було нормативної бази «воєнного часу». Початок другого періоду пов'язується зі з'явленням такої нормативної бази, адже 06.03.2022 р. з'явився нормативний акт, яким зупинялись строки для прийняття спадщини. Загалом тоді почав діяти такий алгоритм: по всім спадковим справам, які були відкриті до початку війни і строк по ним сплинув до 06.03.2022 р., нотаріус мав видати свідоцтво про право на спадщину. Якщо ж на 06.03.2022 р. шість місяців з моменту відкриття спадщини ще не сплинуло, то додавалось ще чотири місяці, тобто, умовно кажучи, строк для прийняття спадщини було збільшено до десяти місяців [1].

Щодо такого вирішення цього питання згодом і науковцями, і практиками, і Верховним Судом зазначалось на суттєві його вади. Насамперед те, що законодавчі норми, в яких встановлено було строк для прийняття спадщини (ЦК України) не можуть змінюватись нормами підзаконного акту, яким була Постанова КМУ від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (п.3). Верховним Судом у Постанові ККС ВС від 25 січня 2023 року у справі № 676/47/21 було роз'яснено, що п.3 Постанови КМУ суперечить статтям 1270, 1272 ЦК України, а тому не підлягає застосуванню [2, с. 10].

Зрозумілим є, що перші «нормативні акти воєнного часу» створювались на швидкоруч, адже необхідно було вирішувати нагальні потреби в неймовірно кризових умовах. Саме тому вони й не могли бути досконалими. Натомість позитивним моментом є те, що згодом всі наявні неузгодженості усувались, норми вдосконалювались. Потреби вдосконалення були обумовлені тим, що виникали суперечності, непогодженості у врегулюванні, необхідно було врахувати як інтереси спадкоємців, які залишились в Україні, так і інтереси спадкоємців, які виїхали за кордон. Так, на етапі зупинення строків для прийняття спадщини з'явилося чимало скарг спадкоємців, які вважали порушенням своїх прав невидання їм свідоцтва про право на спадщину, що унеможливлювало їм подальшу реалізацію своїх прав вже як власника спадкового майна. Вирішенням було надання можливості видачі свідоцтв. Інша хвиля скарг була пов'язана зі збільшенням строку для прийняття спадщини.

Спадкоємців не влаштовувало, що віддалюється можливість отримання ними правовстановлюючих документів (свідочств про право на спадщину). Про суперечливість такого врегулювання на рівні юридичної сили нормативних актів (відсутність у ЦК норм про зупинення строків для прийняття спадщини, неможливість зміни норм закону нормами підзаконного акта) було вказано нами вище.

Наразі вдосконалення норм, якими забезпечується реалізація спадкових прав, триває. 30 січня 2024 року набрали чинності два закони, які вносять зміни у порядок відкриття та оформлення спадщини, а саме: Закон України від 08 листопада 2023 року № 3450-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» та Закон України від 08 листопада 2023 року № 3449-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» [3]. У ЦК України було внесено зміни, і на питання «Скільки є часу, щоб подати заяву про спадщину до нотаріуса?» в оновленій нормі закріплено відповідь «6 місяців (до закінчення 6-ти місячного строку). За загальним правилом спадкоємець за цей час має звернутися до нотаріуса та подати заяву про прийняття спадщини чи відмови від неї» [4]. Роз'яснення Мінюсту з цих питань дозволяє зрозуміти нововведення (напр., роз'яснення Мінюсту «Прийняття спадщини: що змінилося у 2024 році» [3]). Прострочення такого строку матиме негативні наслідки, у зв'язку з чим часто постають питання про надання додаткового строку. Тут слід враховувати, що «підставою для визначення такого строку мають бути саме об'єктивні та непереборні обставини, а тому кожна з обставин, яку позивач наводить як підставу для визначення додаткового строку для прийняття спадщини, потрібно перевіряти крізь призму об'єктивності та непереборності цієї обставини в конкретній ситуації» [5].

Отже, за доволі незначний проміжок часу державою було зроблено чимало кроків щодо зміни того нормативного регулювання, яке існувало до моменту повномасштабного вторгнення на територію України, щоб подолати виклики, які виникли в умовах воєнного часу (спочатку зупинення строків взагалі, «замороження» видання свідочств про право на спадщину, потім надання можливості все ж такі отримувати ці свідочства, збільшення строків для прийняття спадщини на підзаконному рівні, визнання підзаконних норм неправомірними, зміни на законодавчому рівні тощо). Звичайно, за період повномасштабного вторгнення виникало чимало проблем, пов'язаних з посвідченням заповітів, спадкових договорів, відкриттям спадкових справ, строків для прийняття спадщини, видачею свідочств про право на спадщину, встановленням факту смерті людини тощо. Кожна з цих проблем та шляхи її подолання може бути предметом самостійного висвітлення. Наразі ж

констатуємо, що подолано їх чимало, держава гідно сприйняла та долає виклики, пов'язані із забезпеченням належної реалізації спадкових прав.

Література

1. Вебіари комітетів Асоціації правників України. Спадкування в умовах воєнного стану. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL9tMyiWmkJIIdiuyjPSKuXGxfDm3sTnjB> (дата звернення: 10.10.2024).
2. Презентація судді ВС Ступак О. Судова практика щодо часу і місця відкриття спадщини. Обчислення строків для прийняття спадщини. Встановлення фактів прийняття спадщини. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/Sud_prakt_misce_chas_vidkr_spadschina.pdf (дата звернення: 10.10.2024).
3. Офіційний сайт Мінюста України. Прийняття спадщини: що змінилося у 2024 році. URL: <https://minjust.gov.ua/uk/news/ministry/priynyattya-spadschini-scho-zminilosya-u-2024-rotsi> (дата звернення: 10.10.2024)
4. Особливості прийняття спадщини у 2024 році. Безоплатна правнича допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/osoblyvosti-priynyattya-spadschyny-u-2024-rotsi/> (дата звернення: 10.10.2024).
5. Особливості відкриття та прийняття спадщини: суддя ВП ВС розповіла про актуальну практику ВС у сфері спадкового права. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1546096/> (дата звернення: 10.10.2024).

Шилова Ю.О., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Плутницька К.М., к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного університету

АДАПТАЦІЯ РОЗДІЛУ І ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ДО ВИКЛИКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України у 2022 році значно підвищило актуальності питань національної безпеки. В умовах активних бойових дій та численних порушень суверенітету України, необхідно забезпечити ефективний захист основ національної безпеки, що є ключовою складовою державної політики. Злочини проти основ національної безпеки

набувають особливого значення у таких умовах, що вимагає вдосконалення законодавства та адаптації до нових реалій.

Наукові дослідження у сфері кримінального права переважно зосереджені на аналізі окремих статей Кримінального кодексу України, що стосуються злочинів проти національної безпеки. Проте виникає потреба у комплексному дослідженні всього розділу 1, з урахуванням нових викликів, пов'язаних з повномасштабним вторгненням

Мета роботи полягає у виявленні та аналізі основних проблем, пов'язаних з необхідністю адаптації розділу 1 Особливої частини КК України до контексту повномасштабного вторгнення, а також у розробці рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання цієї сфери.

У контексті повномасштабного вторгнення виникає необхідність уточнення та посилення відповідальності за злочини проти національної безпеки. Важливо забезпечити ефективну роботу правоохоронних органів та судів у таких умовах, а також підвищити рівень координації між ними для забезпечення належного розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Наразі діють декілька нормативно-правових актів, які дозволяють забезпечити комплексний підхід до протидії загрозам у контексті повномасштабного вторгнення і є важливими інструментами для забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану та сприяє координації дій між різними органами влади. Закони України «Про боротьбу з тероризмом», «Про основи національної безпеки України», «Про оборону України» ст. 4 передбачає заходи щодо забезпечення обороноздатності держави, включаючи захист від зовнішніх загроз та внутрішніх посягань.

Однак, законодавство потребує адаптації до нових викликів. Наприклад, виникає необхідність у розробці спеціальних процедур для розслідування і судового розгляду воєнними злочинів, а також забезпечення захисту свідків та потерпілих у таких справах.

Важливу роль у забезпеченні національної безпеки відіграють правоохоронні органи та суди. В умовах воєнного стану необхідно забезпечити ефективну роботу цих органів, зокрема шляхом підвищення рівня їхньої координації та взаємодії. Це дозволить забезпечити належне розслідування злочинів проти національної безпеки та притягнення винних до відповідальності.

Як зазначає В. Боровенко « у державі має існувати належний, в інтересах всього суспільства парламентський та громадський контроль за діяльністю її інституцій, бути сформована безпекова концепція, програма законотворчої діяльності, оборонного планування, національної оборони (Оборонний кодекс) тощо з врахуванням агресивних зазіхань на наш суверенітет та незалежність, а

також позиції ЄС та НАТО щодо проведення спільної безпекової політики. Така стратегія має чітко узгоджуватися з національними інтересами України, її економічною, інформаційною та державною безпекою, реалізовуватися в зовнішній політиці задля убезпечення від внутрішніх і зовнішніх загроз (посягання на основи державності, тероризм, інформаційна та кіберсфери, шпигунство та підливна діяльність спецслужб закордонних держав, розкрадання національного надбання, контрабанди зброї та наркотичних засобів, корупції, незаконної міграції, ядерної загрози, а також загрози енергобезпеці, природного, екологічного, техногенного та епідеміологічного характеру), які здатні суттєво впливати на державну безпеку» [с. 209].

Адаптація розділу 1 Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти основ національної безпеки України» є необхідною для забезпечення ефективного захисту національних інтересів у контексті повномасштабного вторгнення. По-друге, забезпечення координації між правоохоронними органами та судами є ключовим фактором для належного розслідування та притягнення до відповідальності винних у злочинах проти національної безпеки.

Реформування законодавства відповідно до нових викликів і загроз, пов'язаних з воєнним станом, дозволить забезпечити ефективну реалізацію правових норм та захист основних національних інтересів. Важливо також підвищувати рівень обізнаності населення про загрози національній безпеці та способи їх нейтралізації.

Таким чином, вдосконалення законодавства у сфері захисту національної безпеки, розвиток нових правових механізмів та забезпечення ефективної роботи правоохоронних органів сприятимуть зміцненню національної безпеки України та забезпеченню захисту її суверенітету та територіальної цілісності.

Література

1. Боровенко В. М. Злочини, що посягають на національну безпеку України. *Особлива частина Кримінального кодексу України : система та зміст*: матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків, 20–23 жовт. 2021 р. Харків, 2022. С. 209-211.

Шилова Ю.О., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Єна І.В., д.ю.н., професор кафедри кримінального права Запорізького національного університету

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКОСТІ НА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військовий стан завжди приносить із собою певні складнощі та виклики, які торкаються всіх сфер життя, включаючи правосуддя. Особливо це стосується кримінальних проваджень, де забезпечення справедливого судочинства стає ще більш критичним. В умовах воєнного стану значно збільшується кількість злочинів, які потребують негайного розгляду, що ставить під загрозу стабільність і ефективність правової системи. У цей період громадськість відіграє ключову роль у підтримці прозорості та справедливості судочинства.

Участь громадськості у кримінальному процесі сприяє зміцненню довіри до судової системи та забезпечує більшу відкритість процесу. Це особливо важливо в умовах воєнного стану, коли населення потребує додаткових гарантій захисту своїх прав та свобод. Громадськість, беручи участь у судових засіданнях як присяжні засідателі або спостерігачі, має змогу контролювати дотримання законності та об'єктивності суддів [1].

Крім того, громадськість може впливати на формування суспільної думки щодо справедливості судових рішень, що є важливим аспектом у період воєнного стану. Залучення громадян до судочинства сприяє формуванню правової культури та підвищенню обізнаності населення про свої права та обов'язки.

Основна наукова проблема полягає у визначенні ефективних механізмів залучення громадськості до процесу правосуддя у кримінальних справах в умовах воєнного стану. Необхідно дослідити, як чинне законодавство може бути адаптоване для забезпечення участі громадськості у судових процесах, а також які інноваційні підходи можуть бути запроваджені для підвищення ефективності правосуддя.

Наукові дослідження у сфері кримінального процесу переважно зосереджені на мирних умовах. Військові конфлікти та їхній вплив на правосуддя залишаються менш дослідженими [2]. Однак деякі аспекти цього питання розглядалися в контексті міжнародного права та досвіду інших країн. Зокрема, дослідження показують, що участь громадськості у кримінальному процесі сприяє підвищенню рівня довіри до судової системи та забезпеченню об'єктивності судових рішень. В Україні відбуваються поступові зміни у правовому регулюванні участі громадськості у судочинстві, але існує значна

потреба у подальших дослідженнях та вдосконаленні законодавства.

Мета написання цих тез полягає у виявленні та аналізі основних проблем, пов'язаних із впливом громадськості на здійснення правосуддя у кримінальних справах в умовах воєнного стану, а також у розробці рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання цієї сфери. Необхідно дослідити, як чинне законодавство може бути адаптоване для забезпечення ефективної участі громадськості у судових процесах.

Участь громадськості у судочинстві в умовах воєнного стану регулюється низкою законодавчих актів. Одним із ключових елементів є інститут присяжних засідателів, який закріплений у статтях 124 та 127 Конституції України, а також у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі - КПК України) [3]. Згідно зі ст. 384 КПК України, присяжні засідателі залучаються до розгляду справ про особливо тяжкі злочини. Це забезпечує участь громадян у процесі правосуддя, сприяє прозорості та об'єктивності судових рішень [4].

В умовах воєнного стану виникають особливі виклики, пов'язані з безпекою та мобільністю присяжних засідателів. Незважаючи на ці обставини, забезпечення їхньої участі у судочинстві є важливим аспектом для збереження довіри до судової системи. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість застосування спеціальних заходів для забезпечення безпеки громадян, які беруть участь у судових процесах [5].

Участь громадськості у кримінальних справах також включає діяльність громадських організацій та правозахисників, які можуть здійснювати моніторинг судових процесів, надавати юридичну допомогу та сприяти дотриманню прав людини. У період воєнного стану роль громадських організацій стає ще більш вагомюю, оскільки вони можуть виступати посередниками між населенням та органами правосуддя, а також забезпечувати незалежний контроль за дотриманням законності.

Значущою проблемою є недостатнє фінансування та організаційна підтримка громадських ініціатив у сфері правосуддя. Для підвищення ефективності участі громадськості у судових процесах необхідно забезпечити належне фінансування та створити умови для діяльності правозахисних організацій. Крім того, важливо проводити інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про їхні права та можливості участі у правосудді.

Висновки з даного дослідження включають необхідність вдосконалення законодавства у сфері правосуддя в умовах воєнного стану. По-перше, слід розширити механізми залучення громадськості до судочинства, зокрема через створення мобільних груп присяжних засідателів та забезпечення їхньої безпеки. По-друге, важливо забезпечити фінансову та організаційну підтримку

громадських організацій та правозахисників, які відіграють важливу роль у контролі за дотриманням законності.

Крім того, необхідно підвищувати обізнаність населення про їхні права та можливості участі у правосудді, що сприятиме зміцненню довіри до судової системи. Інформаційні кампанії та навчальні програми можуть допомогти громадянам краще розуміти свої права та активно брати участь у судових процесах.

Запровадження цих заходів дозволить забезпечити більш ефективну участь громадськості у здійсненні правосуддя у кримінальних справах в умовах воєнного стану. Це, в свою чергу, сприятиме збереженню прозорості, об'єктивності та справедливості судових рішень, а також зміцненню правової системи України в період воєнного конфлікту.

Література

1. Колесник А.І. Проблеми доступу до правосуддя в умовах війни: теоретико-правовий аналіз. Матеріали ІХ Всеукраїнської науковопрактичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень». Київ, 2022. С. 257–259. URL: https://www.researchgate.net/profile/MRumiantsev/publication/368364691_2022_Zbirka_tez_Ob'ednani_naukou/links/63e4bcbfe2e1515b6b82aff9/2022-Zbirka-tez-Obednani-naukou.pdf#page=271.
2. Міністерство юстиції України. Директорат правосуддя та кримінальної юстиції. «Оперативний моніторинг: правосуддя в умовах війни» / відп. ред. О.М. Олійник. 188 с. URL: <https://minjust.gov.ua/m/monitoringvprovadjennya-ta-analiz-efektivnosti-npa>.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17#Text>.
5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

Шилова Ю.О., студентка 3 курсу юридичного факультету Запорізького національного університету

Алімов К.О., д.ю.н., професор кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У СПОРАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Військові конфлікти значно ускладнюють правову систему, особливо в частині вирішення справ про відшкодування шкоди. Умови воєнного стану створюють нові виклики для юридичної практики, включаючи труднощі з доказуванням завданої шкоди, збитків та встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Розгляд подібних справ набуває особливої актуальності через зростання кількості постраждалих осіб та обсягу завданих збитків. Воєнні дії в Україні спричиняють масові руйнування житла, інфраструктури, поранення та загибель громадян, що потребує ефективного механізму відшкодування.

У цих умовах важливо забезпечити дієвість процесу доказування для справедливого розгляду справ та задоволення вимог постраждалих осіб. Відсутність ефективного механізму доказування може призвести до правової невизначеності, що ускладнює отримання компенсації та відновлення справедливості. Сучасні виклики потребують адекватних правових рішень, які враховують специфіку воєнного часу.

Наукова проблема полягає у визначенні ефективних механізмів доказування у справах про відшкодування шкоди в умовах воєнного стану. Необхідно дослідити, як чинне законодавство може бути адаптоване для забезпечення швидкого та ефективного розгляду таких справ, а також які нові підходи можуть бути впроваджені для покращення процесу доказування та захисту прав потерпілих.

Наукові дослідження у сфері цивільного права переважно зосереджені на умовах мирного часу. В умовах воєнних конфліктів виникають нові виклики, які потребують адаптації правових норм та процедур. Деякі аспекти цього питання розглядалися в контексті міжнародного права та досвіду інших країн, але в Україні ця проблема залишається менш дослідженою. Наприклад, у роботі Супрун Т.С. «Поняття предмета доказування у цивільному судочинстві» аналізується принцип змагальності сторін та обов'язок доказування фактів, що вказують на причини та наслідки шкоди.[1] Проте, відсутність комплексних наукових досліджень ускладнює розробку ефективних механізмів доказування та захисту прав потерпілих.

Мета написання цих тез полягає у виявленні та аналізі основних проблем,

пов'язаних із доказуванням у справах про відшкодування шкоди в умовах воєнного стану, а також у розробці рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання цієї сфери. Необхідно дослідити, як чинне законодавство може бути адаптоване для забезпечення ефективного розгляду таких справ.

Однією з основних проблем у справах про відшкодування шкоди є складність збору доказів. В умовах воєнних дій люди часто втрачають документи, майно та інші матеріальні об'єкти, які могли б бути використані як докази у судовому процесі. Втрата доказів ускладнює процес доведення факту завдання шкоди та розміру збитків. Це особливо стосується випадків, коли мова йде про руйнування житла або втрату бізнес-активів.

Військовий конфлікт також ускладнює доступ до нотаріальних послуг та експертних висновків, які є важливими елементами процесу доказування. Для подолання цих проблем необхідно запровадити нові механізми, такі як мобільні нотаріальні групи та експертні комісії, які можуть працювати в умовах підвищеної небезпеки.

Закон України «Про правовий режим воєнного часу» передбачає можливість продовження строків подання заяв про відшкодування шкоди ст. 9 дозволяє потерпілим, які перебувають у зоні бойових дій або на окупованих територіях, зберегти свої права та мати більше часу на збір необхідних документів та доказів. [2] Проте необхідно розширити ці положення та впровадити додаткові гарантії для забезпечення ефективного захисту прав потерпілих.

Важливу роль у процесі доказування відіграють експертизи, які допомагають встановити причини та наслідки шкоди, а також визначити її розмір. Закон України "Про судову експертизу" ст. 9 регулює порядок проведення експертиз та залучення експертів у цивільних справах. [3] В умовах воєнного стану доцільно створювати спеціальні експертні комісії, які можуть оперативно реагувати на запити судів та потерпілих осіб. Це дозволить забезпечити швидке та якісне проведення експертиз навіть в умовах підвищеної небезпеки.

Відповідно до статті 130 Цивільного процесуального кодексу України, суд може продовжувати строки подання доказів у разі об'єктивних причин, таких як воєнні дії або інші надзвичайні обставини. [4] Це забезпечує гнучкість та адаптивність судової системи в умовах підвищеної небезпеки та ускладнених умов життя.

Значущою проблемою є недостатнє фінансування та організаційна підтримка громадських ініціатив у сфері правосуддя. Для підвищення ефективності участі громадськості у судових процесах необхідно забезпечити належне фінансування та створити умови для діяльності правозахисних

організацій. Крім того, важливо проводити інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності громадян про їхні права та можливості участі у правосудді.

Крім того, Закон України "Про медіацію" відкриває можливість використання медіації як альтернативного способу вирішення спорів про відшкодування шкоди. [5] Медіація може стати ефективним інструментом для швидкого та мирного врегулювання конфліктів між сторонами, що сприятиме зменшенню навантаження на судову систему та підвищенню ефективності розгляду справ.

Співпраця з міжнародними організаціями та правозахисними структурами також є важливим аспектом для забезпечення об'єктивності та справедливості процесу доказування. Міжнародний досвід може бути корисним для розробки нових підходів та методів доказування у справах про відшкодування шкоди, що виникають в умовах воєнного стану. Така співпраця дозволить забезпечити незалежний моніторинг судових процесів та підвищити довіру до правової системи України.

Таким чином, комплексний підхід до вирішення проблеми доказування у справах про відшкодування шкоди в умовах воєнного стану дозволить забезпечити захист прав потерпілих та сприятиме стабілізації правової системи України навіть у найскладніших умовах.

Висновки з даного дослідження включають необхідність вдосконалення законодавства у сфері доказування у справах про відшкодування шкоди в умовах воєнного стану. Запровадження мобільних нотаріальних груп, створення експертних комісій та впровадження електронних баз даних дозволить забезпечити більш ефективний процес доказування та захист прав потерпілих. Підвищення обізнаності населення про їхні права та можливості у сфері відшкодування шкоди також є важливим аспектом для покращення ситуації.

Запровадження цих заходів дозволить забезпечити справедливий розгляд справ про відшкодування шкоди та сприятиме відновленню справедливості в умовах воєнного конфлікту. Це, в свою чергу, сприятиме зміцненню правової системи України та забезпеченню захисту прав громадян навіть у найскладніших умовах.

Література

1. Супрун Т.С. Поняття предмета доказування у цивільному судочинстві Форум права. 2016. № 5. С. 34-35. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_33.pdf
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3.	Закон України	“Про судову експертизу”	URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text
4.	Цивільний процесуальний кодекс		URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text
5.	Закон України	“Про медіацію”	URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text

Широка К. О., студентка 1 курсу освітнього рівня магістр спеціальності 081
Право Запорізького національного університету

Науковий керівник: Плутницька К. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та правоохоронної діяльності Запорізького національного
університету

СУТНІСТЬ ПРИНЦИПУ NE BIS IN IDEM В КОНТЕКСТІ РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Принципи у міжнародному публічному праві мають надзвичайне важливе та основоположне значення у регулюванні та захисті відносин, що підпадають під їх дію. Правильне тлумачення та застосування норм-принципів покладається на кожну державу-учасницю таких правовідносин, а їх недотримання спричиняє негативні наслідки. Одним із базових принципів міжнародного кримінального права є *ne bis in idem*, тобто заборона двічі притягувати особу до відповідальності за одне й те ж саме діяння.

Вчені виділяють три аспекти тлумачення досліджуваного принципу: по-перше, цей принцип дублює латинську аксіому «*nemo debet bis vexari pro una et eadem causa*», що означає не можливість будь-кого піддаватись більше ніж одному обвинуваченню з тієї ж самої причини; по-друге, якщо кримінальне переслідування щодо особи остаточно завершилося встановленням її вини чи невинуватості, то неприпустимо знову здійснювати переслідування тієї ж особи за ті ж діяння і на підставі тих же самих фактів; по-третє, реалізація принципу втілює повагу до судових рішень, які прийняті раніше з того ж питання [1, с. 60].

Також виділяють наступні аспекти: заборона повторного кримінального переслідування та покарання особи на території однієї і тієї ж держави; заборону кримінального переслідування особи на території однієї держави, якщо таку особу було засуджено або виправдано за те ж діяння на території іншої держави; та заборону судового розгляду у національному суді (в окремих випадках – і у міжнародному), якщо таку особу було засуджено або виправдано за те ж діяння міжнародним кримінальним судом чи трибуналом, і навпаки [2, с. 37].

Нормативне закріплення принципу міститься в статті 20 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду (далі — РС МКС), ратифікованого Україною 21.08.2024. Відповідно до викладених норм, за загальним правилом, особа не може бути судима МКС за діяння, що становлять аналогічний склад злочинів, за які ця особа була визнана винною або виправдана вищезгаданим судом. Згідно частини другої вищенаведеної статті, якщо особу було визнано винною чи виправданою МКС за злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії, така особа не може бути судимою іншим судом. До таких «інших судів», окрім національних судів, слід віднести і міжнародні кримінальні суди та трибунали [2, с. 36].

Частина 3 ст. 20 РС МКС, яка закріплює заборону притягувати до міжнародної кримінальної відповідальності особу, яка була судима іншим судом за наступні міжнародні кримінальні злочини: геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини. Водночас, частина 3 містить вичерпний перелік випадків, коли МКС має можливість здійснювати провадження щодо особи, що була визнана винною чи виправданою за вчинення вищезазначених злочинів іншим судом, якщо такий розгляд: а) було призначено для того, щоб убезпечити відповідну особу від кримінальної відповідальності за злочини, що підпадають під юрисдикцію Суду; або б) за іншими ознаками не було проведено незалежно або неупереджено відповідно до норм належної правової процедури, визнаних міжнародним правом, та було проведено у спосіб, що за існуючих обставин не відповідав наміру притягнути відповідну особу до відповідальності [3].

Таким чином, постає питання відповідності таких виключень до ч. 1 ст. 61 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, без жодних виключень [4]. Зазначена конституційна заборона, як і Конституція в цілому, діє в межах території (юрисдикції) однієї суверенної держави і не може поширюватися на питання, які належать до юрисдикції якоїсь іншої суверенної держави. Така позиція підтверджується як міжнародним правом, так і практикою міжнародних квазісудових органів [5, с. 239]. Тому ми розділяємо думку авторів, та вбачаємо відсутність колізій у тлумаченні та застосуванні ст. 20 РС МКС та ст. 61 Конституції України, як частин національного законодавства, в наслідок ратифікації статуту Україною.

Література

1. Донцов Д. Ю. Принцип non bis idem у кримінальному праві України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. №1. С. 59– 61.
2. Гутник В. В. Принцип non bis in idem у практиці діяльності Комітету з прав людини, Міжнародного Трибуналу для колишньої Югославії та Міжнародного кримінального суду. *Адвокат*. 2009. №10. С. 34–37.

3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998.
Дата оновлення: 21.08.2014. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 14.10.2024).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
(дата звернення: 14.10.2024).

5. Піменова А.Ю., Кузьменко В.М. Проблемні питання та перспективи участі України в здійсненні міжнародного кримінального правосуддя. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. №82. С. 235–242

Широка К. О., студентка 1 курсу освітнього рівня магістр спеціальності
081 Право Запорізького національного університету
Науковий керівник: Удовика Л. Г., д.ю.н., професор, в.о. завідувача кафедри
історії і теорії держави та права Запорізького національного університету

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Цілі сталого розвитку (далі — Цілі) ухвалені у 2015 році Організацією Об'єднаних Націй як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети, забезпечення миру та добробуту у світі. Такі цілі мають бути досягненні до 2030 року. 17 Цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість [1].

Однією з важливих цілей сталого розвитку є забезпечення гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя. Досягнення такої цілі реалізовується шляхом виконання державою низки завдань, а саме: повна ліквідація дискримінації щодо жінок; ліквідація насилля щодо жінок, в тому числі торгівлю людьми, сексуальну та інші форми експлуатації; ліквідація ранніх примусових шлюбів, інтимних операцій, що призводять до каліцтва, ранніх вагітностей; забезпечення рівної можливостей представників обох статей у реалізації своїх прав та участі у політичному, економічному та суспільному житті; забезпечення рівні можливості у реалізації репродуктивних прав у відповідності до Програми дій Міжнародної конференції з народонаселення і розвитку, Пекінської платформи дій та підсумкових документів конференцій з розгляду перебігу їх виконання; здійснення державної політики щодо правосвідомості суспільства у сфері визнання та поваги до доглядової праці й роботи з ведення домашнього господарства жінками, заохочуючи принцип спільного з чоловіками ведення

господарства в сім'ї; проведення реформ з надання жінкам рівних економічних прав, прав власності, фінансових послуг, спадкових та інших матеріальних прав; розвиток використання інформаційно-комунікаційний та інших технологій для поширення прав жінок, гендерної рівності; удосконалення стратегій та державної політики, а також законодавства у сфері заохочення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок.

Всесвітній економічний форум періодично аналізує досягнення гендерної рівності в майже 150-ти країнах світу та представляє їх в Індексі глобального гендерного розриву. Вимірювання реального рівноправ'я між жінками та чоловіками здійснюється за 4 критеріями: 1) економічна участь та можливості; 2) рівень освіти; 3) здоров'я та виживання; 4) розширення політичних прав й можливостей. Останнє дослідження щодо України було проведено у 2022 році, оскільки через повномасштабне вторгнення Росії в Україну коректно проаналізувати стан гендерної рівності практично неможливо.

Порівнюючи результати 2022 року з попереднім роком, можна стверджувати, що загальний показник гендерного паритету зріс із 67,9% до 68,1%. Субіндекс економічної участі та можливостей також збільшився з 58,7% до 60,3%, як і субіндекс здоров'я та виживання з 95,7% до 95,8%. Субіндекс рівня освіти знизився з 95,2% до 94,4%, тоді як індекс політичної участі залишився на тому ж рівні – 22%. Україна в 2022 році посіла 81 місце серед 146 країн з втратою 7 позицій в порівнянні з рейтингом минулого року. Найвищу позицію Україна зайняла в категорії «Здоров'я та виживання» – 37 місце, а найнижчу в категорії «Розширення політичних прав та можливостей» – 100 місце [2]. Важливо зауважити, що жодна країна світу не досягла 100% гендерної рівності, а отже повністю подолати гендерний розрив не можливо, хоча кожна країна прагне досягти кращих результатів.

Розгортання збройного конфлікту на території України та формування масштабних потоків внутрішньо переміщених осіб, у складі яких переважають жінки, призвели до формування нових гендерних викликів, які пов'язані з підвищенням ризиків гендерно зумовленого насильства, формуванням передумов для множинної дискримінації вразливих категорій населення, браком можливостей для їх гідної зайнятості та отримання доходу, зростанням потреби в соціальних послугах, що надаються на рівні громад [3, с. 44].

Звісно, досягнення результату за поставленою цілю залежить від дій держави, від виконання покладених на неї завдань, дієвості проведення нею державної політики у сфері гендерної рівності. Але потрібно зауважити, що ще одним чинником, який впливає на результат ліквідації гендерного розриву є саме суспільство, в якому існує такий розрив. Постає питання, чи готове воно сприймати нові принципи побудови суспільства, руйнувати гендерні стереотипи,

змінювати своє відношення до ролі жінки у сім'ї, у спільноті в цілому, сприймати жінку як рівноправну з чоловіком особистість та поважати її права? Це залежить від багатьох умов: культура, релігія, відношення та традиції в сім'ї, національність, етнічності, правосвідомості та ін. Саме тому важливо акцентувати увагу на суспільних цінностях, однією з яких є гендерна рівність. Для зміни суспільної думки потрібен час, тому можемо зробити висновок, що 15 років для досягнення гендерної рівності в державі — недостатньо, особливо в таких складних умовах, як воєнний стан та економічний занепад. Поділяємо думку, що навіть за таких умов, держава і суспільство мають спрямовувати свої зусилля на зменшення та ліквідацію гендерного розриву.

Література

1. Що таке Цілі сталого розвитку? United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 16.10.2024).
2. Україна в рейтингу «Глобального гендерного розриву». Державна судова адміністрація України. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/gender/gend_reit1# (дата звернення: 16.10.2024).
3. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. 176 с.

Якимова Є.І., студентка 3 курсу, юридичного факультету Запорізького національного університету

Науковий керівник: Болокан І.В., д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права Запорізького національного університету

ПОЖЕРТВА ЯК НАЙПОШИРЕНІШИЙ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У системі зобов'язального (договірної) права особливе місце посідає договір дарування, одним з різновидів якого є пожертва, який наразі (у період воєнного стану) набув надзвичайного поширення, адже чимало людей «донатить» на ті чи інші потреби сил оборони України, включаючи ЗСУ. У публікації досліджується питання, чи можна вважати такі «донати» пожертвою; які особливості договору про пожертву дозволяють відмежовувати його від договору дарування; як співвідносяться поняття «пожертва» та «благодійна жертва».

Ключові слова: договір дарування, договір пожертви, благодійна

пожертва, благодійні фонди, донати.

Пожертвою, згідно з ч. 1 ст. 729 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), є безоплатна передача рухомих та нерухомих речей для досягнення певної обумовленої сторонами мети [1]. Найчастіше, особливо коли йдеться про «донати» фізичних осіб, передаються (перераховуються) гроші.

Нормативно-правове регулювання цього різновиду договору дарування не вичерпується лише декількома статтями у ЦК України (ст.ст. 729-730). Оскільки вони включаються у Главу 55 «Дарування», то її норми також можуть бути застосовані до договору пожертви. Про це чітко зазначено у ч. 3 ст. 729 – «до договору про пожертву застосовуються положення про договір дарування, якщо інше не встановлено законом» [1]. Крім цього застосовуються й загальні норми ЦК України про договори, зобов'язання, правочини. Пов'язаними із договором пожертви є й норми Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Пожертва за своєю специфікою є каузальним правочином, адже умовою договору є певна заздалегідь обумовлена мета, задля якої й здійснюється пожертва [2, с. 60]. За обсягом дії зазвичай вирізняють два види пожертви: 1) індивідуальна – пожертва спрямована на допомогу конкретній особі чи просто на задоволення особистих інтересів (наприклад, пожертва грошей на лікування пораненого бійця, грошова або технічна пожертва окремому батальйону ЗСУ); 2) загальнокорисна – пожертва вчинена в суспільних інтересах (наприклад, грошові кошти, одяг, продукти харчування для українців, які постраждали від збройної агресії РФ). Зазвичай пожертви здійснюються через різні створені благодійні фонди, наприклад Благодійний фонд лікарні «Охматдит», Благодійний фонд «Повернись живим», Благодійний фонд Сергія Притули, Благодійний фонд «Українці разом» тощо. Чимало банків України також створюють свої внутрішні фонди, збираючи на потреби ЗСУ, серед яких А-Банк, Приват-банк, Монобанк тощо. Також у містах України створюються благодійні організації, які допомагають своїм мешканцям. Так, у Запоріжжі є благодійні організації, які допомагають маріупольцям, мешканцям з різних районів Запорізької області (Молочанського, Бердянського, Василіського, Оріхівського тощо), які надають допомогу у вигляді харчових продуктів, побутових засобів, одягу тощо.

Пожертвувачем, адже у цивільному законодавстві не встановлено обмежень, може бути будь-який суб'єкт: фізична (дієздатна) особа, юридична особа, держава, АРК, територіальна громада тощо. Особливістю, порівняно з іншими різновидами договору дарування, у відносинах пожертви є те, що серед прав жертвувача передбачено право здійснення контролю за тим, чи використана жертва за обумовленою метою. У ситуаціях, коли з якихось

причин досягнення мети стало неможливим, за згодою пожертвувача пожертву можна спрямувати за іншим призначенням. В разі смерті пожертвувача чи ліквідації юридичної особи зміна призначення пожертви здійснюється за рішенням суду [1]. Обдаровуваний, у свою чергу, зобов'язується використати пожертву за визначеною метою. Початок виконання цього обов'язку пов'язаний з виникненням відповідних договірних відносин загалом, які виникають з моменту прийняття пожертви.

Термін «пожертва» є близьким за змістом з терміном «благодійність», адже у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» закріплено, що цілями благодійної діяльності є надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у певних сферах благодійної діяльності, а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах [3]. Серед таких сфер, зокрема, є й допомога постраждалим внаслідок збройних конфліктів, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану (пп. 4, 15 ч. 2 ст. 3 Закону [3]). У цьому Законі використовується термін «благодійна жертва» (ст. 6), якою є безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності [3]. Різницю між «пожертвою» і «благодійною жертвою» вбачають у конкретизації останньої – «цілей благодійницької діяльності», що співвідносяться як поняття родової мети щодо безпосередньої мети, яка буде визначатися за допомогою договору про пожертву [4, с. 114]. У ст. 6 також врегульовані окремі аспекти договору про благодійну жертву, зокрема: форма договору пожертви валютних цінностей (ч. 2 ст. 6); можливість надання благодійної пожертви з відкладальними або скасувальними обставинами (ч. 3 ст. 6); особливості зміни цілей та порядку використання благодійної пожертви (ч. 5 ст. 6); закріплення права благодійника або уповноважених ним осіб на здійснення контролю за цільовим використанням благодійної пожертви, у тому числі на користь третіх осіб (ч. 6 ст. 6); закріплення права благодійника або його правонаступників на зміну бенефіціарів благодійної пожертви у разі порушення цілей, строків та порядку використання такої пожертви або її частини (ч. 7 ст. 6) [3].

Отже, договори пожертви укладаються як тоді, коли пересічні громадяни перераховують кошти на конкретні цілі конкретним особам (військовим, іншим особам, які постраждали від військових дій, на лікування, на придбання необхідної техніки та засобів), так і тоді, коли кошти перераховуються благодійним фондам, які збирають на відповідні потреби. У таких випадках жодної письмової форми не дотримується, але сторонами обумовлюються

істотні умови цього договору. Пожертвувач перераховує гроші для того, щоб обдарований або фонд міг їх використати на заявлену мету – придбання дронів, машин, ліків, польових станцій технічного обслуговування тощо. Особливістю договору пожертви є право контролю жертвувача за дотриманням мети пожертви. Натомість жодні аспекти реалізації цього права не прописані ані у ЦК України, ані у Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». В останньому йдеться лише про державний контроль у сфері благодійної діяльності, що не має нічого спільного з договірними відносинами та договірною відповідальністю.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. (із змінами) № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
2. Болокан І. В. Цивільне право (Особлива частина) : навчально-методичний посібник : в 3 ч. Ч. 1 Договірні зобов'язання. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. 300 с.
3. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. (із змінами) № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 06.10.2024).
4. Головей І. І., Заборовський В. В. Договір пожертви як форма дарування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2016. Випуск 37. Том 1. С. 113-116.

*Наукове видання
(українською мовою)*

**«ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА
НАУКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

Матеріали
Всеукраїнської
науково-практичної
конференції м. Запоріжжя, 24
жовтня 2024 р.

Відповідальний за випуск: Коломоєць Т.О.
Відповідальний редактор: Верлос Н.В.
Технічний редактор: Франковська С.А.
Комп'ютерна верстка: Франковська С.А.